

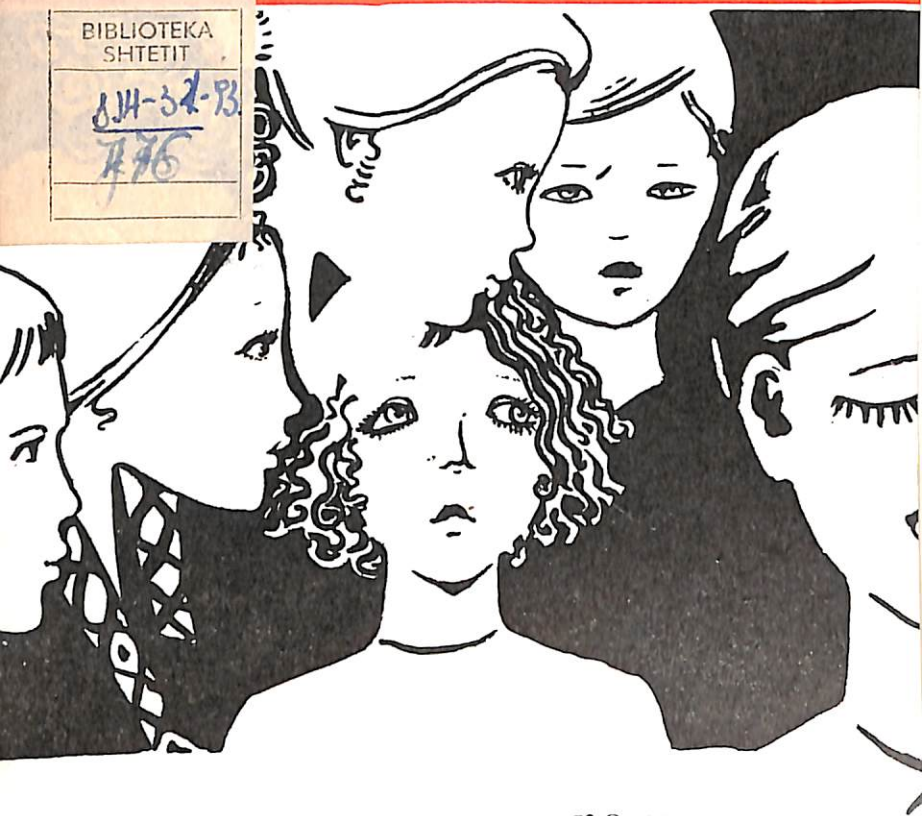
GRUSHTI DHE NJESHI

JANI JORO

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-52-93

776

roman

814-31-93

JKF6

BIBLIOTEKA E PIONIERIT

JANI JORË

GRUSHTI DHE NJËSHI

(roman)

SHËTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

*Sa peshon një padrejtësi e
madhe në botën e të vegjë-
ve?...*

A U T O R I

AJORA, MBËRRIN NË MESNATE

Drita e mëngjezit i zbuloi ngadalë sendet e dhomës ku flinte. Në një pikturë përballë saj dukej një pamje e çuditshme: përrenj të thellë të rrethuar me pyje të frikshme. Mbi një kodër, nën hijen e halave të pishave, dy burra kishin një mitraloz dhe ca arma me fishekë. Njërit po i binte qylafi nga koka, me gjithë zhgabën e stamposur në të, tjetri shtrëngonte një revolver. Të lebetitur, seç bisedonin me vdekjen, ndërsa sytë u lëshonin rrathë të kaltër. Tyta e revolverit drejtohej mbi një djalë fare të ri, pothuaj fëmijë. Ky djalë mbante në dorë një bombë dhe i shkrepëtinin sytë. Djalit era ia ngrinte pallton e shkurtër, flokët dhe ngjiste si flamur atje në kodër. Prapa gjelbëronin degët e errëta të trungjeve halore. Edhe më prapa vinte qielli me miliarda dritareza.

Syri i saj gati i fjetur kaloi pastaj mbi sendet e tjera. Mbi tryezë rrinte një vazo me lule të freskëta. Kush i kishte vënë, vallë, gjatë natës? Më tej një raft me libra, mu në qoshe, atje ku perdet e trasha varen mbi kornizën e hollë të dritares.

E ndjeu, më në fund, veten në krevatin e saj. Ku ndodhej? Agimi kishte hyrë fshehtazi nga dritaret,

ndërsa përkundej e kotej në një ndjenjë shqetësimi të lehtë, të ëmbël... Po i dukej si një ëndërr tek dëgjonte, ashtu pranë, ca çuçuritje e pëshpërime të panjohura, të buta, edhe të largëta. Kjo ia trazonte shpirtin e ia dëbonte gjumin. Ishin zërat e panjohur të sendeve të reja, po ndoshta qe dhe fërfëllima e shuar e asaj pjeshkës që dukej nga xhami, ngarkuar me kokrra të arrira, tërë push të verdhë. Siç duket, ajo e lëshonte atë dialog të çuditshëm...

Lëvizi në shtrat një herë vetëm. Se si i hapi sytë. Befas zërat e çuditshëm pushuan dhe e mbështolli mëngjezi i kristaltë. U bind se në dhomë qenkëshin ajo, piktura, lulet dhe drita. Fërkoj sytë, pa rreth e rrotull e u kujtua më në fund ku ndodhej. Buzëqeshi, u shtri dhe ra mbi jastëk.

Kjo qe shtëpia ku do të banonte tani e tutje, bile jo vetëm shtëpia, por edhe qyteti. Si komandant që është, babai i saj shërben kudo që e dërgon partia. Kishte disa javë që jetonte këtu, në vendlindje, vetëm, larg tyre... Kurse ato, ja, erdhën më në fund. Asaj s'i durohej. Befas iu kujtua ndarja nga shokët dhe shoqet e klasës dhe, siç rrinte shtrirë, e mbyti malli për të gjithë ata që kishte lenë. E ndjeu me të vërtetë ndarjen prej miqve të saj.

I solli ndër mend. S'dinin ç't'i thoshin më parë, ndërsa plackat e tyre ngarkoheshin me radhë në maqinë. Pikëllimi ua pengonte fjalët të dilnin e u rrinin si një kokërr arre në fyt. Lot s'u dilnin, se u vinte turp. Vetëm Verkës s'i bëhej vonë dhe i rridhnin lumë.

Tani i tingëlloi si jehonë zëri i njërit:

— Ajorë, do të na kujtosh?...

— Patjetër, Bujar. Kurrë s'kam për t'ju harruar.

— Po letra? — e pyeti Verka.

— Edhe letra. Me të vajtur.

— Do të hyjmë në rini pa ty, rri gjer pasnesër kur të mblidhemi!... — Kjo që i tha Verka s'mund të bëhej.

— Po s'ka gjë, — i thanë shokët, — atje ku do të vejë Ajora, do të pranohet menjëherë.

— Këtu është ndryshe, — ngulte këmbë Verka.

— S'ka gjë, Verkë, ne kemi besim të gjithë tek Ajora.

Bujari i ngriti shoferit dy karrige, që i vuri mbi karroceri, pranë një pasqyre të madhe. Kishte ardhur ta përcillte dhe ai Artani, që e kritikoi në mbledhjen e fundit, se kishte vërshëlyer në mes të filmit në kinema. Artanit iu skuqën veshët atëhere. Kujtoi se do të mbante mëri, po ja që erdhi. Një pikëllim i gëzuar ia shpoi zemrën. Kush e dinte se do të ndahe-shin përgjithnjë?

I thoshin:

— Ke gjyshen, ta dish!...

— Na ka dhe ne, — u thoshte gjithnjë Verka. — Do të vijnë pushimet dhe ja, ne përsëri së bashku do të jemi...

Ajora besonte në miqësinë e tyre të madhe, por ajo s'e dinte... Babai po i shkonte larg, shumë larg, në vëndlindjen e tij. Atje ku kishte kaluar rininë e parë, atje ku ndodhet një lapidar, i vëllai, rënë për liri, domethënë xhaxhai i saj.

U gëlltit:

— Do të vij, do të vij patjetër...

Po premtimin nuk e mbajti. Vorbulla e jetës që e priste në këtë qytet, bëri të mos i kalojë pushimet mes miqve të saj të shtrenjtë.

... Ndërkohë gjithshka përfundoi. Shoferi ushtarak i njoftoi babait dhe e ftoi të hipte e para. Atë-

here Verkës iu këputën nëpër faqe kokrra të tjera të ndritshme. I fshiu fët e fët me kurrizin e dorës. Sa e mirë që ishte! Ç'e donte mamaja e Ajorës! Qenë si dy motra. E puthi fort.

Kur u dha te dera babai, me pelerinën e shiut në dorë, i përqafoi të gjithë. Ai hyri në mes:

— Uroj të jeni gjithnjë miq dhe të mësoni!
Faleminderit, të gjithëve!

Shokët e shoqet ia vështruan babanë me respekt.
Ra boria.

— Mirëmbetshi, miq!

— Udhë të mbarë!

— Mirëmbetshi, mirupafshim!

Duart e tyre valaviteshin. Maqina u ndez. Verka e përlotur seç' i thoshte.

Ca nga ca, shokët e fëmijërisë bashkë me bulevardet e gjëra mbetën prapa. Një fjollë tymi u ngjiti me shpejtësi drejt qiellit dhe u tret hapësirave të kaltra.

Qytetthi i priti me drita të rralla. Tek-tuk errësohet papritmas ndonjë dritare e mbetur dhe gjumi endej nëpër shtëpitë. I rëndonin qepallat, po i hapte me zor që t'i bindte ata se nuk ishte ndonjë çupkë gju-mashe si ato që shohim duke fjetur nëpër autobuzë mbi prehërin e nënave të tyre. Papritur iu këput koka mbi supin e të atit. Ai i hodhi krahun.

— Epo, Ora, mbahu! — i tha me një qortim të shtirur. — Të flemë më mirë në shtëpi sonte.

— Si? Çfarë?... Ku jemi!

Vajza sa s'u hodh përpjetë. Frenuan përpara një porte.

— Në shtëpinë e ëndërrës, bija e ime.

— Ua, po unë... unë s'kam fjetur hiç! — bërtiti nga kjo padrejtësi e hapur.

Ata qeshën. Në dritën e zbetë të kabinës u skuq. Babai iu mbajt rëndë-rëndë. Dhe ajo kërkoi ndihmë nga shoferi ushtarak, po ai ngrinte vetëm supet e qeshte papushim, sikur t'i thoshte: «Vajzë e mirë, s'kam ç'të të bëj... Fjete».

— M,mëë, — i picërroi sytë babai, — po atëhere, bijo, në ç'pikë të rruzullit jemi?

Si gjithnjë, kur ngulte këmbë në të sajën, kërkonte ta bindje për atë që i thoshin. Tallej tani apo s'tallej babai i saj i shtrenjtë. Vështroi nga xhami i kabinës një portë me kangjella. Thirri papritur:

— Përpara portës së babushit tim.

Kabina për pak u nda më dësh nga të qeshurat e tyre. S'kishin ç'të thoshin. Qëlloi në shenjë. Dhe për këtë, mbahej tri herë më rëndë se ata. Iu hodh pastaj në prehër, kurse ai ia lëmoi kaçurrelat e saj të egra.

Befas u ndezën të gjitha dritat dhe doli nëna. Kishte ardhur disa ditë më parë të shihte.

Kur mbaroi gjithshka, ishte vonë...

Mbrëmë s'pati kohë ta sodiste dhomën e saj, por ja, tani, porsa u zgjua, iu duk e çuditshme çdo gjë: dhoma, piktura, lulet, bile dhe drita e këtij mëngjezi malor.

MËNDJEKËNDEZI

Kështu gjumit të saj ia zuri vendin një kureshtje e madhe për të parë nga dritarja. Meqë s'pipätinte frymë e gjallë, pandehi se kushedi se sa heret ishte zgjuar.

«Flenë të gjithë», — mendoi e gabuar, sepse në atë çast një piskamë e mprehtë e theri ajrin kaq papritur, saqë i kaluan të ngjethura. Mbajti frymën dhe u mbështet mbi një brryll.

— Ii, ii...i — vazhdonte piskama.

— Ç'po bëhet! — tha.

— ...

— Hë... qerrata, të zura!

Të ngjethurat i shkuan, po ky zë i kënaqur njeriu i ndezi kureshtjen për të parë.

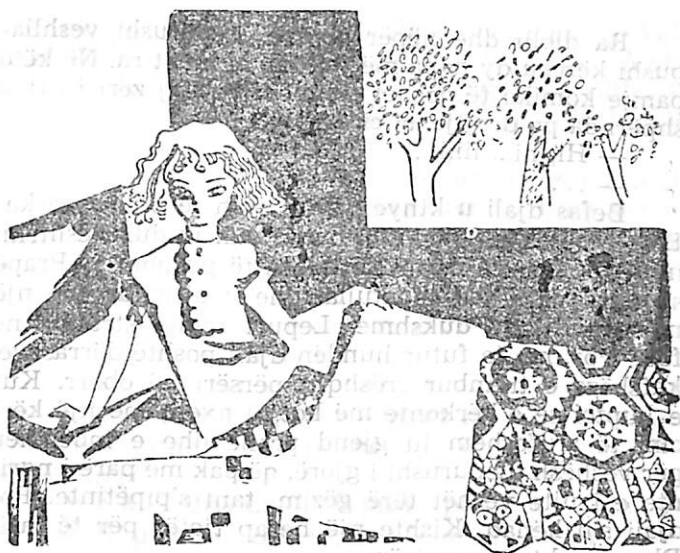
«Kush bërtiti?... Po ky, ç'zuri kështu!?...»

Nga një goditje me këmbë, jorgani iu ngrit në ajër dhe ra në fund të shtratit. Me t'u derdhur në dritare, ç'të shihte? Në oborrin e fqinjës, këmbëkryq, një djalë ndonjë vit a dy më i madh se ajo, u jepte jonxhë dy lepurushëve të bardhë si bora. E mahnitur vuri gishtin në buzë:

— Ah, sa të bulkur!

— ...

— Sa të buukur! — thirri këtë radhë ta dëgjonte ai. Djali nuk dha asnjë shenjë.

— Uf, sa gjynah, qenka shurdh!... — i tha vetes prapë me zë të lartë, por më kot. Ai vetëm u kollit një herë, por kësaj shenje vajza s'i dha asnjë rëndësi. Ata borëbardhët përtypeshin.

Përkundraill dolën rrezet e diellit nga mali dhe e verbuan. Poshtë, në hije, ai fqinji i ushqente lepu-rushët pa çarë kokën për të.

Një nga lepujt vajti te lulet, në fund të oborrit; papritur, djali u derdh pas tij.

Nga trupi dukej i lidhur mirë. Qe flokëzi. Vetëm një cep i jakës i rrinte si veshlepuri. Nga kjo mendoi se do të kishte fjetur me të.

Ra dielli dhe nëpër oborre. Lepurushi veshllapushi kërceu dy hapa më tej dhe ai mënt ra. Në këto pamje komike të qeshet shumë. Prandaj zëri i saj u shpërnda pa drojtje, si cicërrimë:

— Hi, hi... iii,i!...

— ...

Befas djali u kthye. Çfarë sysh të bukur paska! Bojë qielli. Me ca vetulla hark. Nuk iu duk vështrim miqësor, por s'e quajti të udhës të pushonte. Prapë s'i foli, por ktheu shpatullat dhe u ul galuc, me një mospërfillje të dukshme. Lepuri rrinte strukur në fole. Por, me ta futur hundën djali poshtë dërrasave, kafshëza e trembur rrëshqiti përsëri në oborr. Kur e kuptoi se e kërkonte më kot, u nxeh; me një kërcim të rrufeshëm iu gjend pranë dhe e mbërtheu për veshësh. Lepurushi i gJORë, që pak më parë i ngrinte e i ulte veshët tërë gëzim, tani s'pipëtinte. Por djali s'u kënaq. Kishte një hesap tjetër për të larë. Dhe e kishte me vazhën.

— Po ti atje, — iu shkreh ai, — ç'më hingëllin si mëzkë? Apò të hanë turinj të!...

— ...

Ku ishte përgatitur për një përshëndetje të tillë! Iu err dheu. Ato fjalë i ranë si shpulla. Kush, ajo mëzkë!? Ajo!... Dhe kujtoi se qe shurdh, pa le. U mek fare nga këto sharje dhe padashur belbëzoi:

— Mirëmëngjez!

— Si? U, u...u... Ç'tuafe!... Unë e shaj, ajo më thënka faleminderit! U...u...u!

Papritur i bëri një lëshim:

— Po ç'do ti atje? Hë, ç'kërkon në atë dritare?

— ...

I kishte ikur goja. Ai nuk ia përtoi ta përqueshte dhe lëvizi krahun sikur t'i vriteshin sytë. Dukej she-

shit që nuk i honepste vajzat. Mori nga toka një kuti bosh dhe hyri në një derë gjysmë të hapur. Ajora priti, si kërcu i prerë, të dilte. Tani që nuk ishte, ai e mblodhi veten. Sa s'qau nga inati. E priti t'i thoshte nja dy fjalë, por ç'e do, humbi.

— Mistreci, — rënkoi, — të punuar që ma bëri!

Ç'i mbetej! Veç të mbyllej brenda. Hoqi pizhamatë e mërzhitur, por, sa veshi fustanin, një ulurimë e egër e trembi. Njohu zërin e tij, pastaj mallëkimet e një gruaje:

— I... oojii!... Po ç'bën, moj, ç'bën?...

— Ah, mor i paudhë...

— Pak ujë për lepurat desha...

— Po ajo ndryshkovinë futet në kazan, mor, si të të thotë njeriu! Më prishe ujin e shiut, tani, hë... ku të gjej?

— E ku e dija unë!... E pashë plot dhe e futa.

— E, po aq të bën ty, se i bien krahët sat ëme...

Ajo edhe i dëgjonte, edhe i shihte të tëra. Gruaja hem ankohej, hem s'ja lëshonte veshët.

— Po ç'të duhen lepurat, or i zi? Ti u bëre më i gjatë se yt atë dhe me mendtë e këndezit mbete!...

«I, mendjekëndezii!» — tha me vete dhe erdhi në qejf. Ata të dy vazhdonin:

— Ma ke sjellë shpirtin në majë të hundës, or djalë. Veç të vijë yt atë, pa e di unë ç't'i them! S'ke turp! Na turpërove në të gjithë njerëzit. Na tregojnë me gisht prej teje. Ja, — thonë, — i biri i filanit dhe i filankës ky. Në shkollë ankohen që s'vete, në lagje ankohen për «mbarësitë» që bën, këtu s'të kam për një punë. Kemi turp të dalim rrugës. Përse të të dua? Nuk i shikon shokët që të shkuan një klasë më lart?... Po as me Ardianin, o i zi, nuk je i zoti të matesh.

Një vit më i vogël është, po sheqer e ka gojën, ke qejf ta dëgjosh...

Sido që e ëma i dërgonte këto breshëri qortimesh e këshillash, veshin, nuk ja lëshonte, por ja shkulte gjithnjë e më shumë. Po, ama, edhe ai, ndoshta nga dhembja, por ndoshta edhe se u zu me presh në dorë, u xhingos. Më në fund shpëtoi. Atëhere gruaja vuri duart në bel:

— Që kur i solle këta të flamosur, të lojtën mendtë fare! Dhe kafshatën e gojës je gati t'ua japësh. Tërë fajet ai shtrigu i ka; pse s'e di unë? S'mbytet, po me fëmijët merret... Ju mori më qafë, ju mori! Pa le po, ç'i ke ata, ata që më sjell këtu, mor i zi? Tërë të hurit e të litarit janë! Një të saktë nuk ke!...

— Hë, moj, mirë, — hungroi djali.

— Hë, hë... Turiri! — i mëshoi zërit ajo. — S'dashke të t'i shajnë as shokët, pa le!...

— Epo ata kam unë. S'do të rri me kalamajtë...

— Pse, si të duket Ardiani? Po ajo vajza që ka dërguar mësuesja këtu, s'ta mbush synë? Për të pirë në kupë janë. Dhe të tjerët, dhe...

Ajo, që atje ku ishte, po dëgjonte shumë gjëra. Bënte çudi me vete: «Ç'është ky «shtrig» që i paska marrë më qafë! Po këta djem të hurit dhe të litarit! Po ky Ardiani, kaq i mirë qenka! Po kjo vajza që s'ja tha emrin!...»

Gjithë këto të reja, për pesë minuta, po e hutonin. Ç'qenë tërë këta që kishte marrëdhënje ky, ky mendjemadhi, që e qujti «mëzkë» si pa gjë të keq!...

— Shiko, i zi, — dëgjoi të ëmën, — po s'vajte dhe sot në shkollë, do t'i them tyt eti të të zbojë fare nga shtëpia!

— Po zbonëni, moj, ua!

Dhe ja bëri me dorë, sikur aq i bënte. Nëna humbi

prapa derës, po në veshët e vajzës kumbonin ankimet e saj.

«Ja, ç'më qenka ky!» — tha me vete.

Tashmë dielli që ngritur shumë mbi mal. Kokrrat e pjeshkës qenë pruarar. Ai rrinte në oborr si pulë e lagur. Nuk i kishte mbetur gjurmë atij vështrimi të egër që i hidhte pak më parë. Oh, ç'i që thyer hunda paq! I ngriti sytë me marifet nga dritarja e saj, befas i uli... Ajorës i hipi të qeshurit prej epitetit qesharak dhe iu zgjua dëshira për hakmarrje.

— O mendjekëndez!

— i thirri.

Po ai, si një mullar i he-shtur, as e bëri të bardhën të zezë fare. Asaj papritur iu kujtua Verka. Kur ina-

tosej me Artanin, e kishte në majë të gjuhës fjalën «trung». I thirri tani këtij dhe ajo. Ç'është e vërteta, kur e pa që heshte, i erdhi keq dhe për pak u mat të tërhiqej. Po, kur e ngriti ballin dhe i pa atë inat të përzier me ngjyrën mavi të syve, të derdhur sa andej këtej, padashur e sulmoi dyfish.

— O trung! O mendjekëndez!

Këtë radhë goditi në shenjë. Ai u skuq si piperkë, gulçoi e u fry sa gjyryku i kovaçit. Atëhere ajo u kukuris, ç'u kukuris majë dritares. Pse të mos hakmerrej, s'kishte ndonjë rrezik! Ama dhe vigjëlonte.

— Unë kam shtëpinë këtu, o buf!

Sa të merrte ndonjë shpërblim të hidhur prej tij, ja mbylli kanatin.

— Hë, — thoshte me vete brenda, — mbeti me gisht në gojë. — Ama i rrihte zemra.

Prapa xhamit e pa se po e kërcënonte. E shpuri grushtin te hunda e, si u duk pak kjo, zuri të bëjë shenjat e djemve të inatosur, që s'kanë ç'të bëjnë aty për aty, por thonë: «Po të zura përjashta, do të të enjt».

Kjo s'durohej. Askush gjer më atëhere nuk e kishte frikësuar. I nxori gjuhën dhe ja mbylli prapë kanatin me shpejtësi.

DIÇKA NUK VETE

Po bëheshin dy muaj që kur se Pranvera la auditorët e universitetit dhe filloi detyrën si mësuese në këtë shkollë. Nisi jeta e vërtetë. Marrëdhënjet me njerëzit e bënin të thellohej. Iu përshtat menjëherë nxënësve, apo nxënësit asaj, është vështirë ta thuash. Ishte aq e çiltër, sa që ata e besonin menjëherë dhe turpëroheshin po t'ia shkelnin porosinë.

Megjithatë, diçka nuk shkonte. Këtë e ndjeu te mësuesit që ditën e parë. Një nga ata se si i rrinte...

Ishte dhe më i vjetri. Qyteti e thërriste «professori», sepse kishte kaluar nëpër duar breza njëri pas tjetrit dhe gëzonte një farë nami të mirë. Kjo e bënte të kërkonte në hapësirë më shumë vend se ç'i duhej.

Këto vitet e fundit po e ndjente veten të lodhur nga puna e gjatë dhe dendur e mbërthente një nostalgji e thellë.

— Tani u rëndua puna, o Llukan! — i thoshte një ditë në berrari një mikut të tij.

— U rëndua, — e pranoi tjetri.

— ... Ku pesëmbëdhjetë vjet më parë!.. Ëndërronin njerëzia atëhere të bëheshin si ne, e sot... sot u shtuan mësuesit më keq se shoferët...

Tjetri shtrëngoi buzët dhe rregulloi syzet. Ishte

mësues edhe ai. Jepte anatomi. Sot edhe tërë jetën anatomi kishte dhënë. E ndjente epërsinë e atij që i fliste dhe i përulej, aq sa i kërkonte ndihmë për t'i rregulluar qetësinë në klasë, ndërsa «profesori» e kishte si mbështetje.

— Ç'ta prishim gjakun, fundja, a derëbardhë, sa kemi rrojtur nuk do të rrojmë. Hajde, gëzuar!

Dhe të dy miqtë e vjetër i përpoqën gotat e birrës. Tringëllitja e qelqeve u shkri me zhurmën e klientëve të tjerë. Ai i anatomisë e prishi heshtjen i pari.

— Të kesh nja dy Blendarë në klasë dhe hajde të bësh punë, pastaj...

«Profesori» heshti, por miku i tij, padashur, ja lëndoi plagën dhe u zbeh.

Të dy kolegët i bashkonte e njëjta ndjenjë për atë që quhej Blendar.

Ajo e kishte njohur Blendarin.

Ky blendari që nxënës i klasës së tetë.

* * *

Nja dy ditë kaluan nga ardhja e saj. Në takimin e parë, në sallën e mësuesve, toni ledhator i mësuesit të anatomisë e bëri vajzën e re të skuqet lehtë. U hodh një djalë eshtërmadh, e me sy të futur thellë, që jepte vizatim:

— Po, Pranvera ka gjuhën dhe i takon e teta «A».

«Profesori» rrinte sikur të mos që atje, thuase nuk i interesonte ajo ndarja e klasave.

Kur shikoi këto, ai i historisë zuri të nevrikosej.

«Pazarllëk i ndyrë! — tha me vete. — Duan t'ja

ngarkojnë kësaj! Po, besa, nder po i bëkan!.. Dhe s'e ka zënë shkumësin me dorë ende!..»

Kolegu i matematikës trokiste gishtin në tavolinë. Ajo krismë e mërzitshme i tërhoqi vëmendjen.

«Po ky ç'ka që është zverdhur e s'flet fare?!...»

Kjo heshtje nuk i pëlqeu. Atë e njihte me dhëmbë e dhëmballë. Oh, si skuqej nga lavdërimi më i vogël i drejtorit! I pëlqenin vetëm klasat pa provime, sepse e dinte që në fund janë të korrat dhe mësuesi del si tapa mbi ujë...

Befas drejtori iu kthye atij me respekt.

— Po ju, shoku Sotir, e merrni të tetën «B»?...

«Profesori» tha se ishte i gatshëm dhe bëri një shenjë me gisht, të thuash ti se për të nuk kishte aspak rëndësi kjo gjë. Dhe shtoi vërtet me një ton shumë babaxhan:

— Megjithëse ka tre nxënës më tepër, por... s'ka rëndësi. Pranoj.

Mësuesi i historisë u ngrit i papërmbajtur:

— Më falni! Mendoj që këto klasa të këmbehen. Shoqja Pranverë është e re dhe nuk i njeh vështirësitë e të tetës «A», kurse shoku Sotir...

— Pse ç'ka? — e ndërpreu mësuesi i historisë.
— Vështirësi kemi të gjithë!

«Profesorit» i ra mjegull në sytë, u vrenjt dhe ja nguli atij të historisë që u ul.

— Po, — tha drejtori, — ju, Pranverë, ç'mendoni?

Mësuesja e re u ngrit rrëmbimthi. Intuita e saj u bashkua me propozimin e shokut që jepte histori. Kur mendoi se diçka do të kishte, e përshkoi një gjilpërë shqetësimi dhe pasigurie nga kjo e papritur. E falënderoi në heshtje shokun për paralajmërimin, por shmangjen nuk e donte dhe u përgjegj aty për aty:

— Mendoj... »

«Profesori» ngriti vetullat. Po të thoshte ajo «jo», atij do t'ja jepnin dhe e mbajti frymën. Ajo u ngrit e emocionuar.

— ... Mendoj që dikush do ta marrë këtë klasë Pra, le ta marr unë. Sigurisht që do të punoj më me kujdes.

Kjo ndodhi e ditëve të para të këtij viti shkollor e shqetësonte, pa u vënë re, çdo ditë mësuesen e re.

GABIMI

Nëna e Blendarit e shprehte dashurinë për të birin me të bërtitura. Ja këpuste, ndonjëherë me shuplakë prapa qafe; po forca e kontrollit prindëror në moshën e Blendarit fillon e zbehet dhe nëna e shkretë, e pafuqishme, bënte ç'bënte dhe e frikësonte me të atin.

Një ditë, aty nga muaji i kaluar, ai përdrodi këmbën. S'dihet se ku e qysh, por kur ja pa, e ëma u trondit aq shumë, sa iu zu fryma dhe u mbështet pas derës një hop, pastaj filloi të qajë.

Blendarit i erdhi shumë keq për nënën e tij. Nuk rënkoi, megjithëse kupa e gjurit i qe enjtur e i qe mavijosur, si ndonjë copë mish pa formë.

— Oi, e zeza unë, djali!...

Qendra e mjekimit ishte larg.

Kur e mblodhi, nëna e shkretë i përplasi shuplakat dhe u turr pa frymë te plaka Coce për jaki. Fqinja erdhi sa hap e mbyll synë.

Pas pak, veza e përzier me lesh, që i vuri ajo, ngriu në gjurin e tij dhe Blendarit iu larguan dhembjet, po këmba nuk i lëvizte më. I dukej si prej druri. I dhimbte e i therte po ta përthyente. I dukej sikur

s'do të shërohej kurrë. Nëna mori ato ditë lejë dhe i ndenji te koka.

I mbuluar i tëri me jorgan, i dobët e si në kllapi, Blendari e ndjente mirësinë e nënës nëpër melodinë e paarritshme nga kompozitorët, në ato pëshpëritjet e thjeshta të shtizave, që lëviznin papushim nga gishtat e saj të shkathët. Po i punonte një bluzë «golf», meqenëse i qe lutur aq shumë më parë. Rrinte e menduar...

Djalit të dobësuar se si i erdhi mall për nënën. Sa vinte e gjithnjë më rrallë qëndronin kaq shumë bashkë nënë e bir, kurse me të atin fare. Po në kllapi, pranë saj, e ndjeu veten të vogël, si atëhere kur e vinte në gjumë.

Në dhomë vazhdonte qetësia. Se si i thirri asaj me një zë sikur të dilte nga pusi:

— Nënë!

— Urdhëro, bir....

Nëna ja preku ballin me dorë, po e ndjeu që iu njomën gishtat dhe i ul menjëherë e trembur:

— Të dhemb shumë, bir?

— Jo, nënë.

— ...

— Nënë!

— Bir.

— Jam i keq unë?

Ra një heshtje e shkurtër në dhomën e tyre. Vetëm zemra e nënës di të falë menjëherë, pa argument.

— Bir, të ka nëna yll ty, pse më the ashtu?!...

Biri e kupton nënën më shumë nga të gjithë. Dhe Blendarit lotët iu shtuan. Papritur ia zbrazi të gjitha dertet në prehër.

Mësuesja, që kishte shkuar për vizitë, dëgjoji nga goja e nënës tregimin e trishtuar për Blendarin.

Një histori e hidhur e vitit të shkuar. Qe dhe atëhere një vjeshtë si sot, po një vjeshtë e zymtë, me baltë dhe shira. Vetëm atje lart rrallë e tek kujtohej të qeshte dielli. Nxënësit rrinin si iriqë nga të ftohtët e parakohshëm. Po mbaronte ora e fundit dhe ata, të zhveshur, po ktheheshin nga fiskultura.

Njëri nga djemtë, porsa hynte në klasë, e kishte zakon t'i kontrollonte gjërat dhe futi dorën në çantë. Por befas e mbuloi një çehre e verdhë dhe belbëzoi:

— I, i, i... s, stilografii, ç'm'u bë, ë?

Ky zë i dëshpëruar u bë kushttrim i vërtetë në klasë. Filloi kontrolli i ethshëm. Duart punonin me një shpejtësi të frikshme. Ja dhanë dhe britma të tjera:

— Ua, a!... As unë s'e paskam!

— As unë!

— Edhe unë!

Një vajze iu qesh:

— Unë s'kam stilograf, — tha ajo si budallaqe.

— Mua më mungon vetëm boja! — thirri një tjetër, e gëzuar.

— I, i, i!...

Mungonin gjithsej tetë stilografë.

— Ja një shishkë me bojë!

— I, ku ma kanë vënë! — thirri e habitur nxënësjë, që i mungonte boja, dhe u drejtua ta merrte.

Të tjerët u panë sy më sy. Ai që e kishte zakonet kontrollonte çantën, vështroi si i trallisur nga Blendari. Ky kishte ikur më parë nga fiskultura, se i kishte dhënë lejë mësuesi, mbasi nuk e ndjente veten mirë.

— Kush erdhi i pari?

— Unë, — thirri me zë të plotë Blendari.

— Ti, Blendar!

— P, o, ju e patë që ika...

— Në klasë erdhe?

— E, o... në klasë!

Të tjerët e shpuan me sy, si me cfurqe, nga kërkshëria.

— Ku janë stilografët? — fluturoi një pyetje kërcënueshëm.

— E shikon këtë? — ja ktheu Blendari atij që pyeti. I tregoi grushtin. — Ku e di unë ku janë?

Iu afrua një tjetër, sa hap e mbyll sytë, u mbërthyen. Por u hap dera dhe ia behu atë minutë «Profesori», i lajmëruar nga një nxënës për gjëmën që i kishte gjetur.

— E, — tha ai me një fyrmë.

Nxënësit ngrinë. Po disa nxituan:

— Stilografët, profesor!

— Hë, si?... Kanë humbur?

Ai filloi të vrejtej.

— Ua, po si kështu?

U «habit», megjithëse e dinte prej atij që e lajmëroi.

— As më thoni, ku i vinit? Në çantë?

— Po, në çantë.

— Mirë. Në çantë. Po, o... — bëri sikur u mendua. — Kur i patë, tani?

— Po, tani.

— Mirë. Tani... Këtë orë, ku ishit?

— Në fiskulturë.

— Mkhë, khë, hë...

Kolla ia fryu qeskat e vrejtura të syve. Çdo e kollitur, Blendarit i therte në gjoks. E shikonte se si i lëviznin ato qeska papushim, sikur i dridhte ndonjë gjë përbrenda.

Ndërsa ajo përpëlitte qe torturë për djaloshin, për gjithë të tjerët qe mbështetje. Besuan se mësuesi i tyre i rreptë mund t'ua rikthente stilografët e zhdukur. Po, besuan. I rrëmbyen llafet e tij dhe u qetësuan.

— Kush doli i fundit?

— Bashkë, — u pëngjegjën njëzëri.

— Mirë. Bashkë dolët. Po kush hyri i pari?

— Unë, profesor. — Djali u ngrit vetë.

— Po, profesor. Blendari...

— Ashtuu! Blendari. Mirë. Po sa kohë më parë hyre ti Blendar dhe pse hyre?

— Dhjetë minuta, profesor. Se isha i sëmurë. Më dha lejë mësuesi.

— Ashtu, të dha lejë mësuesi! Mirë. Ishe i sëmurë.

— Po.

Mësuesi nuk vazhdoi më, veçse kafshoi buzën. Rranë tri sekonda heshtje. Blendari u drodh, u shqetësua. Po sikur ta zinin? Megjithatë, mësuesi tha:

— Ëkni, të gjithë!...

Blendari u qetësua. Zunë me radhë të dilnin. Po, kur preku çantën, zëri i tij i trashë dhe i rëndë e mbërtheu pas banke:

— Ti, Blendar, mos shko! — i tha.

— Si?

I rrahu zemra, iu prenë gjunjët dhe iu venit drita nga sytë. Rruaza lotësh...

Kurrë pëllumbi nuk merret për sorrë, as lepuri për çakall, po pse të merret kështu gënjeshtër për të vërtetë?!

Zunë të pëshpërisnin dhe jashtë, ca me bindje, ca me dyshim.

— Po ç'ne Blendari, bre?

— Le, po dhe nxënës i mirë!

— Ç'i mirë, thëngjill i mbuluar qenka!

— S'e besoj t'i ketë marrë.

— As unë!

— S'e besoj t'i nxjerrë, thua?...

— Po sikur të mos ketë gisht ai?

— Po ç'u bënë atëhere?

Disa nga shoqet dhe shokët e klasës rrudhën ballin e mblodhën vetullat, të menduar. Të tjerët shtrëngonin buzët dhe vazhdonin rrugën.

Ata nuk e dëgjuan se ç'u tha midis të dyve, por e merrnin me mend se do të qe një duel i pabara-bartë. Dhe vërtet... Atij, i ngurosur nga tronditja, nuk i dilte dot zëri.

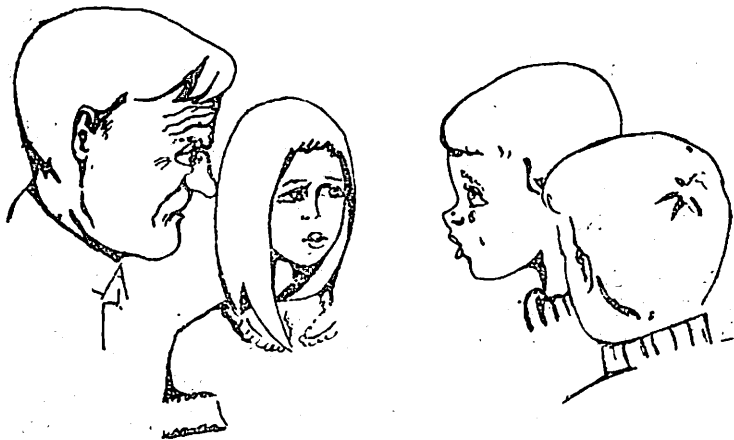

— Hajt, — i tha «profesori», — ç'ke për të thënë?

— ...

— Hajt, folë! Nxirri, ku i vure?

— Jo, p, profesor!... K, ku ta di unë?

Dhe dëneste, i mbytur në vaj. «Profesori» u tregua i pamëshirshëm, megjithëse djali e vështronte në dritën e syrit.

— K, ku ta di u, unë ku janë?...

— Atëhere të pret përjashtimi!...

— P, pse?

— ... U vure njollë prindërve, shkollës, klasës...

— P, pse?

— Nxirr stilografët!

— S'kam. N, nuk e di unë.

Kjo bisedë e vrazhdë dhe e shkurtër mbeti e papërfunduar. Hyri viti i dytë, por të dy e kujtojnë në heshtje. Ngjet si një prush i mbuluar në hi.

— Të kesh turp, djalosh, — i tha atëhere. — Nuk e prisnim!...

— Çfarë profesor!?

— Të jesh vjedhës.

Djalit ju derdhën lot të rinj:

— J-ju të kini turp... që më zini! — tha i munduar.

Kundërshtimi i hapur e hutoi «profesorin». Në fillim mbeti, por dora iu ngrit instinktivisht kundër asaj qetësie që dalloj në sytë e të voglit. Pastaj... mblodhi vetullat. Dora iu ul ngadalë me dridhje. E ndjeu kafkën plot me tymra:

«Ç'po ndodh, vallë, në shkollë? Shkoi e vajti mësuesi. Na pinë këta... Ne një llaf, këta dhjetë!...»

Truri i punonte pa fre. Kryengritësi i vogël i rrinte përpara. Befas i hipën nervat dhe ia ngurosi gjymtyrët hidhërimi. Ia nguli thonjtë si kthetra djalit në supe, dhe e shtyu drejt derës.

— Qërrohu!... dhe mos më dalësh më përpara!

Blendari u përplas. Ra. Po nuk e humbi mendjen. Me një ngadalësi të tmerrshme në veprime, i drejtoi sytë mbi atë që e shtyu mizorisht. Sikur e zhbiroi.

Edhe sot «profesori» nuk e harron dot atë vështrim. Qe jo njerëzor. Burri u tremb dhe nuk e kuptoi se në atë ndërgjegje të njomë u shemb besimi mbi të vërtetën.

Pra, «Profesori», i kaltëruar nga tmerri, kujtoi se i mbeti nxënësi në dorë, u turr ta ngrinte, por... u zhgënjye. I vogli s'e përfilli përsëri. U çua vetë. Nuk pranoi. Shkundj pluhurin e dyshemesë në brryle, rrëmbeu çantën plot me libra dhe doli.

Prapa tij, me thonjtë të futur thellë në lëkurën e pëllëmbëve, «Profesori» ruante pamjen e një statue të vrejtur në mes të klasës.

«Si është e mundur, — thoshte me vete mësuesja e re, — si është e mundur të biesh në këto pozita. T'i tregosh një nxënësi se ç'ke në dorë!...»

Papritur, nëpër atë errësirë dyshimesh, Pranverës, si një rreze drite, i lindi dhe një dyshim i ri:

«Ka mundësi, — tha e bindur, — që ai të shqetësohet nga këto takimet e mia me prindërit. Dhe e shtyn Llukanin...»

Iu kujtua përcaktimi i Viktorit, atë ditë kur u acaruan.

— Ky Llukanj bën ç'i thotë Sotiri. Nuk e kuptoj ç'e lidh... — i tha, kur mbetën të dy.

Ajo s'njihte as njërin as tjetrin e s'dinte ç'ti përgjigjej. Vetëm tundi kokën.

Pak më parë, në mbledhje, Pranvera e mbrojti mendimin e drejtorit për t'u njohur brenda muajit me familjet e nxënësve, por, kur zbrisnin shkallët, Llukanj ja trokiti:

— Ti, Pranverë, po na ngatërron, — i tha. — Ç'është ajo e vajtur shtëpi më shtëpi? Dhe kur pa... në një muaj! Papjekuri, papjekuri!...

— Shoku Llukan, pse nuk e ngritët këtë në mbledhje?

Kështu iu kthye një mësuese e vjetër.

— Jo, moj Maria, tani, kot po ia them unë, po...

— O Llukë, — ndërhyri si me të qeshur «profesori», — këta të rinjtë janë revolucionarë tani. Mos shiko ti e unë. E hëngrëm çairin ne... Kjo vajza e ka nisur me vrull, ti e pengon! Lere! Ka plane tjetra!...

Ndërhyrjen e «profesorit» disa e morën për shaka, por Pranverës i dogji dhe iu kujtua tani.

... Pas pak nëna e Blendarit u kthye me një pjatë në dorë.

— Përse? — e pyeti e habitur mësuesja.

— Oh, dua t'ju gostit me reçel luleshtrydhesh.

— Faleminderit! Më pëlqejnë shumë.

Nëna u kënaq dhe ja afroi me dashuri.

— Urdhëro!

Pranvera e vuri mënjanë me kujdes.

— Përpara se ta provoj, dua të di si qëndron e vërteta me ata stilografët? Nuk u gjetën vallë?

Nëna tundi kokën dhe u bë gati të tregojë.

KUSH I MORI STILOGRAFET?

— Atë javë, Blendari përpëlitej në gjumë, fliste përçart. Nëna nuk e kuptoi dot ç'kishte. Vetëm pas një viti, kur përdrodhi këmbën, ja hapi zemrën... Po ku e përdrodhi këmbën, nuk ja tha. Nëna nuk e diate

dhe sot mirë ku ia kalonte tërë ditën i biri, vetëm e merrte me mend.... — Këto të fundit ajo ia tha mësueses me pikëllim.

Mësuesja, dëgjonte dhe heshte.

— Por, nejse... — shtoi prapë e trishtuar nëna, — të ta mbaroj këtë që të nisa.

Kur djali bënte fiskulturë me shokët në shesh, ata të së pestës kishin diktim. Tetë nuk paskëshin pasur pena për të shkruar dhe mësuesi i dërgoi jashtë të gjenin. Po ku?... Luli, i biri i një shoqes sime në punë, pa nga dritarja e korridorit që e kishin lenë topin mënjanë dhe ishin grumbulluar rreth mësuesit.

— «Shikoni atje!... — u pëshpëriti me të shpejtë të tjerëve, — vemi të ndahemi me porta..., — nëna u ngatërrua. — Hë, — tha papritur, — me porta hungareze?»...

Mësuesja buzëqeshi. E dinte dhe ajo si luhej. Po nuk e ndërpreu nënën:

— U, u, u!... — thirri njëri tërë gëzim. — Ejani të marrim në klasën e tyre bojë!

— Vemi.

Dhe u sulën në klasën bosh. Sa hodhën këmbët te praku, një shishkë aty nga bankat e mesit ua bëri me sy. Një tjetër rrinte e vetmuar pas murit. Djemtë e vegjël u ndalën... Po hetonin me sy. Se si që ajo klasë e huaj! U vështruan një herë, pastaj i rrëmbyen të dy shishkat. Po të tjerët?... Një çantë ngjyrë gështenje rrinte gjysmë e hapur mbi ndenjësën e bankës së dytë. Dikush u turr dhe futi dorën.

— Stilograf! — thirri dhe e ngriti lart.

— Po mos na shajnë!

— Unë do të marr të vëllait, — u hodh Luli.

Joshja e mpiu arësyeën. E përfytyruan veten me

atë sende të çmuara në dorë dhe e morën me mend.
rëndësinë që do të kishin. I lanë dhe shishet, dhe hap-
pën çantat e huaja.

Të pajisur siç duhej, pas një minute trokitën te
dera e klasës së tyre.

Kur mbaruan, ja besuan Lulit t'i shpinte, meqë
ai kishte dhe vëllanë atje. Pastaj nxituan në fushë
të ndesheshin. Ata të së pestës «C» i kishin ftuar që
në mëngjez. U zhdukën. Luli mbeti.

— Do t'ua jap jashtë, — tha pas pak, — por kush
rri e i pret këtu.

Dhe vrapoi pas tyre. Po shokët e të vëllait nuk
ishin në fushë.

Të tijtë po ndanin portat.

— Eja, Luli! — i thirrën.

Ai që portieri më i mirë i klasës. Këmbët e
shpunë andej.

«Do t'ua jap pastaj», — tha me vete dhe nuk i
dha më rëndësi. U zhvesh me shpejtësi. Çantën me
stilografët e hodhi pak më tutje, se e pengonte dhe
zuri portën. Ndërsa ai luante, Blendari hetohej.

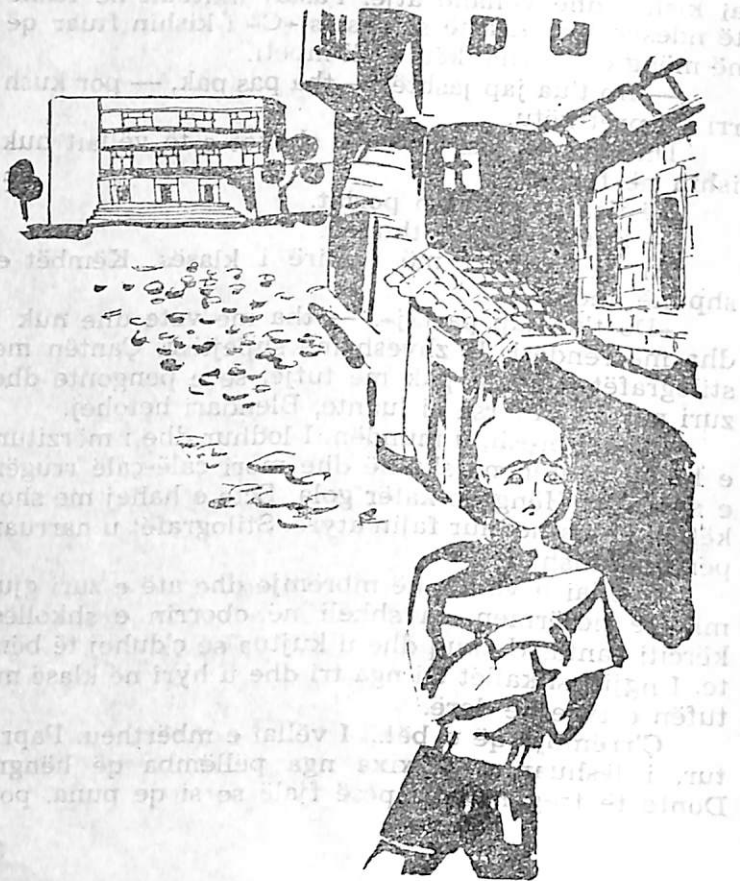
Pas tri orësh, u mundën. I lodhur dhe i mërziur,
e hodhi çantën në shpinë dhe mori çalë-çalë rrugën
e shtëpisë. Hëngrën katër gola. Ecte e hahej me sho-
kët, duke ua hedhur fajin atyre. Stilografët u harruan
përfundimisht.

I vëllai u vonua në mbrëmje dhe atë e zuri gju-
mi. Të nesërmen, sa shkeli në oborrin e shkollës,
kërciti çanta. U skuq dhe u kujtua se ç'duhej të bën-
te. I ngjiti shkallët tri nga tri dhe u hyri në klasë me
tufën e tyre në dorë.

Ç'rremujë që u bë!... I vëllai e mbërtheu. Papri-
tur, i lëshuan sytë xixa nga pëllëmba që hëngri.
Donte të tregonte me pesë fjalë se si qe puna, por,

kur i pa ashtu, parashikoi shqelma dhe u zhduk. Secili mori stilografët e tij dhe ra heshtja... E panë atë, shokun e pafajshëm.

Kishte ulur kokën, supet i dridheshin, gëlltiste lot të nxehtë.

— Vi, i... Sa gjynah! — tha një vajzë.

— S'paska pasur faj!...

Nja dy i thanë dhe «Na fal!» Por ai qe shurdhuar. E tërë fytyra i qe lagur në djersë e lot. U ngrit. Nxitoi hapat dhe doli me fytyrën e mbrojtur me pëllëmbë, sikur t'u tregonte hidhërimin pa anë e pa fund.

Kështu iku Blendari nga shkolla.

BABAI PYET PËR BLENDARIN

Kur mbaroi tregimin nëna, mësuese Pranvera ja vuri dorën lehtë në sup:

— Mos u dëshpëro! Le të përpiqemi bashkë këtë vit.

— Ah, moj mësuese, — tha e pashpresë, — rrodhi shumë ujë nën urë. Aq u ftoh djali, sa duket tjetër njeri. Ku më parë?! S'u ndahej librave, e tani... s'mblidhet dy orë bashkë.

— Po si e latë këtë çështje? Nuk biseduat fare me njeri që në fillim?

— Jo. Nuk e lamë ashtu. Ndonjë muaj e ca përpara se të mbaronte simestri i parë vajti vetë i ati pa ditur gjë. E priti drejtori miqësisht dhe i kontrolluan bashkë notat në regjistër. Por ç'pa ai!... Katër në algjebër, katër në gjeometri, fizikë, anatomi...

Thirrën dhe «profesorin», që qe atëhere mësuesi i tij kujdestar. Ai mori një pamje të pikëlluar dhe ngriti supet. Si të gjithë, edhe ai e nderonte mësuesin e vjetër. Gjatë bisedës e falënderonte shpesh.

— Blendari është djalë i zgjuar, — i thoshte ai.
— Po të dojë, i arrin shokët.

— Por?...

— Ja vitet e tjera ka dalë mirë...

«Profesori» nuk e linte të fliste, dhe e vuri në gjumë.

— ... Unë do të bisedoj dhe me mësuesit e tjerë që ta kenë kujdes.

— Faleminderit!

Deri këtu puna vajti mirë, por drejtori shtoi:

— Kështu, o Sotir, të jemi edhe më të ngrohtë me Blendarin... U ftoh që me atë ngatërresën e stilo-grafëve.

«Profesori» u drodh. «M'u drejtua mua, apo e thotë në përgjithësi këtë!» — tha me vete i shqetësuar dhe nuk u ndje mirë.

— Si! — tha im shoq — mos ka trazuar gjë im bir?...

Po drejtori e pa me besim.

— Jo. Një keqkuptim. Por më vonë u gjetën. Ja, po të doni, bisedoni me Sotirin.

— S'ka ndonjë gjë, — u hodh ky, — djali juaj është i larë. Po... rrëmbehet, se ka një çikë sedër.

— I rrëmbyer është. — pohoi im shoq, pa e kuptuar se tjetri përpiquej me çdo mënyrë të fshihte rolin e tij në jetën e të birit.

— ... prandaj, — vazhdoi, «Profesori», — do t'i dërgojmë edhe ndonjë shok ta ndihmojë.

— Faleminderit!

Gjatë asaj bisede të ushqyer me lumë fjalësh dhe «këshillash pedagogjike», im shoq kuptoi se i biri po mungonte çdo ditë në shkollë dhe s'hapte libër. Po

kur «profesori» i tha përsëri se që «djale i zgjuar», nuk iu ndenj pa pyetur:

— Po atëhere, pse është kjo gjendje?

«Profesori» mbeti. U panë sy në sy. Njëri me dy-

shim, tjetri me besim. Po nuk dalluan gjë. Qe buzëmbremje. Jashtë kishte perënduar dielli. Nga dritaret hynte një dritëz e zbetë. Kishin harruar të ndiznin dritat. Po të qe më i vëmendshëm, im shoq do të dallonte pasigurinë në zërin që i foli për të mbyllur bisedën:

— Duket... ka ndikuar dhe... mungesa e juaj.

«Profesori» e njihte tim shoq dhe gjeti rast të mirë ta bindte, meqenëse punonte larg.

Kur u ndanë, im shoq e ndjeu që i biri atë simes-tër nuk i kalonte... Filloi... të djersitej.

«Më mirë të mos kisha vajtur fare...» — mendoi. Po iu kujtua këshilla e drejtorit që të bisedonte me djalin, se mund të ngrihej këtë kohë që mbetej...

Nëna pushoi pak. U çlodh dhe filloi prapë:

— Sa e qortuam atë natë! Mezi ja shkëputëm premtimin. Mësuesit do të porositeshin ta ngrinin.

Nuk e dinim ç'po ndodhte në shpirtin e tij. Na gënjeu, që ta linim të qetë. Na bindi. Kurse djalit i qenë mbushur sytë me lot për tjetër gjë.

Kur dëgjoi për «Profesorin» dhe pa të atin që i besonte aq shumë, ndjeu poshtërim.... Një vit të tërë na e fshehu dhe e mbajti me vete hidhërimin. Kujtoi se nuk do ta besonim, se dinim vetëm prapësitë e këtyre muajve dhe do të mbeteshim gjykatës të njëanshëm.

S'dinim gjë as unë, as im shoq. Kur ma tregoi atë natën e majit që përdrodi këmbën, siç të thashë, u xhindosa:

— Pse s'na e ke thënë më parë, o bir!

Nënës iu prish gjaku vërtet edhe tani dhe mësuesja u detyrua ta qetësojë.

— I dërgova menjëherë tim shoqi. Këtu e këtu është puna, — i thashë kur erdhi në mbrëmje.

— Po pse s'na e tregove? — i tha dhe ai.

— ...

— Psee?

Djali iu përgjegj më në fund, ashtu rënë:

— Se thashë, kot që të vete tani!

Im shoq u ngrit e vajti në shkollë përsëri. Kërkonte takim me mësuesin kujdestar. Ky i zgjati dorën, dhe im shoq ja dha ftohtë.

— Kini përgjegjësi për djalin, — i tha. Partia na mëson, kudo që jemi, t'i trajtojmë njerëzit si njerëz, e jo më në shkollë...

U nxehtë dhe «Profesori».

— Ju lutem, — i tha. — Unë e di mirë punën time. Muajt e parë ju kam dërguar katër lajmërimë në shtëpi dhe ju asnjëherë nuk keni ardhur. Pastaj, e kemi biseduar edhe një herë këtë gjë.

Toni i «Profesorit» po rritej.

— ... Ky ishte një keqkuptim. Mos vallë pak na ndodhin në punë të tilla. Edhe juve vetë ju ndodhin.

Pastaj «Profesori» shtoi vërtet si me dashamirësi:

— Megjithatë, djali juaj duhet të vinte në shkollë...

— Po ka frikë nga ju!... — ja preu im shoq.

— Ashtu?!

«Profesori» i lëvizën qeskat e syve.

— Ju lutem! Po më ofendoni. Kam mbi njëzet vjet që punoj në këtë zanat. Breza kanë kaluar. Por asnjë s'më ka thënë se jam «gogol». Çuditë me ju. Ju njoh dhe kam respekt. Ç'kërkoni! Ju thashë, silleni djalin! Bisedova dhe me mësuesit. Yt 'bir s'u duk...

Babai u zu ngushtë.

U mat t'i thoshte se djalin duhet ta sillte ai që e dëboi, por, po ta pyeste: «Po ti si prind ç'bën?...», si t'i përgjigjej atëhere?

Dëgjoi që ai e shpoi:

— Hë pra, ku është gabimi im?

— Unë s'e di, shoku mësues, — i tha. — Ju jeni profesor. Vetë jam larg. Por djali thotë që për shkakun tuaj nuk vjen.

— Pse s'e solle tani? — e pyeti sikur t'ja kishte lexuar mendimet e drojtura babait.

U skuq. E ndjeu veten të pasigurtë. I biri mbase s'lëvizte edhe po të qe mirë, edhe po ta rrihte...

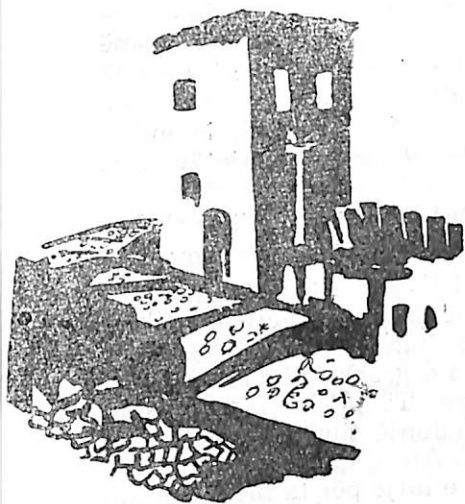
— I vjen rëndë, — i tha papritur.

— Jo, që ta sqaronim, — u hodh «Sybomba» me një zë triumfues. Nga ana tjetër ai donte shumë të mos qe djali atje.

Edhe kjo bisedë mbeti pafрут. Im shoq është njeri i drejtë. I vuri vetes më tepër gabime sesa mësuesit.

— Mirupafshim! — e përcolli «Profesori».

Nëna mbaroi. Po bëhej vonë. Mësuesja u ngrit e i tha se do të vinte përsëri.

JOSHJE

Tri mëhallë nga rruga e Blendarit ndodhet një shtëpi e stilit të vjetër, me mure të lashta prej dërrase, të mbushura brenda me baltë. Po t'i kalosh pranë, të duket sikur merr frymë, e fjetur, me një hije misterioze, që të lind hem frikë, hem kureshtje. Ajo rruçicë është plot pemë po njerëz duken rrallë.

Vite me radhë porta e madhe, e rënduar nga mo-

tet dhe e rrahur nga erërat, kërkëllinte e shahej, sikur t'i dhimbnin kokat. Pushonte vetëm po t'i bije nga brenda me një hekur të trashë. Kjo tregonte se ndërpritej çdo marrëdhënje me botën e jashtme. Njerëzit që e mbyllnin, ishin ca djem të vegjël, me sy grabitqar, plot të fshehta. Në moshën e tyre, pejzat e muskujve të krahut të përthyer zënë e formojnë një si toptë kauçuku. Po në këtë moshë pandeh se je «Ene» i kohëve moderne dhe kur shkon me shokët pranë ndonjë liqeni, zhdukesh si notar i prapë në mes të ujërave vetëm për t'i mahnitur ata, pa çka se nuk ke forca për t'u kthyer në breg. Shkurt, nuk je mik i arësyes, po rob i pasionit. Je një pesëmbëdhjetëvjeçar. Rreth kësaj moshe ishin dhe miqtë tanë të vetëm.

Banues i vërtetë i «gërdallës» ishte një plak beqar, një shpellë e fshehtë. Njeri i çuditshëm: nga pamja burrë, nga mendimet fëmijë, ose hiqej ashtu.

Shtëpia e tij që një punishte me lloj-lloj ciklamiklash, po në sytë e tyre dukeshin më të vyera se thesarët e Ali Babait. Bënte gracka për minj, fuga, korniza, kremstarë, kafaze. Të gjitha i mahnisnin djemtë. Herë u dhuronte ndonjë fugë të lëmuar, që vërtitej një çerek ore plot. Atë e qarkonin djemtë e rrugëve të tjera tërë lakmi e lutje për ta blerë me çdo çmim; sepse fugat e tyre qenë të lehta e çaheshin; me një fjalë, të linin në baltë në sezonin e garave. Herë plaku u bënte kleçka llastiku prej thane dhe prapë u mbeteshin sytë të gjithëve.

Nga ana e tyre, «ustait» i sillnin nga një dërrasë, sa për t'ua bërë. Po ata që hynin aty, e dinin se i bëhej qejfi po t'i sillnin sa më shumë. Atëhere mund të hynin të qetë në shtëpinë e çuditshme.

Në qytet e mbanin plakun për torrollak. Flokët

e thinjur nuk i krihte kurrë. Pa le që këndonte me vete kudo ca këngë dashurie. Por djemtë e dinin se, kur niste nga historitë e tij të rinisë, veç të kishe veshë të dëgjoje. Po «ustai» nuk hapej me këdo dhe kjo i bënte edhe më të afërt djemtë. Ja dinin huqin: kur nxehej, kur i pihej duhan, ujë ose i duhej ndonjë gjë tjetër, ja gjenin me qejf të madh.

Figuronte në zdrukhtarinë e qytetit, po nuk shtronte vezë gjysmën e javës dhe vetëm sa ishte në kuadër. E kritikonin. Disa e quanin «parazit». Shpesh e tallnin. Po ai e gjente mënyrën të dilte të shtunave në pazar.

Vite më parë, në rrethin e djemve kishte një rregull të pashkruar. Veç «ustait», urdhëronte më i forti. Me anën e tij bëheshin «zap» të gjithë.

Po muajt rrokulliseshin e më të rriturit i linin «pendët» «gërdallës».

Plakut i mbetej një shpresë: Fedoja. Po kur e kujtonte, mblidhte buzët i pakënaqur.

«— Çudi, — thoshte me vete, — sa shkurtohet koha! Ku vite më parë, më luteshin, po s'i qasja... tani venë në shkolla... Me kë të bësh?... Me këta njomshtakët si Fedoja me shokë, që tremben nga një e lëvizur e gishtit të mësuesit?... Këta vetëm për ujë i ke, për asgjë tjetër».

Kështu mendonte një ditë, i mërzitur, kur bëhej gati me një tufë kafazë me kanarina për pazar.

Tani i qëllonte shpesh të dilte vetëm t'i shiste.

* * *

Kur Blendari doli i pafajshëm me shokët, u prek aq rëndë në sedër, saqë ju mbush zemra me pelin dhe vrer.

— Le ta dinin ata se Blendari s'e ha bukën thatël
— Kështu gjëmonte me vete. Zgjodhi largimin triumfal.

Pas nja dy ditësh, andej nga kinemaja takoi Fedon, shokun e vjetër, me dhjetë bileta.

Fedoja gjoja vinte në shkollë. Kishte dy vjet në të gjashtë. Të gjithë e dinin se ende rrugëve, por s'kishin ç'ti bënin. I ati që pijanec i prapë dhe as e kishte mendjen në edukimin e të birit. Në sy të tij e rrihte të shoqen. Fedoja u mërzit nga kjo jetë dhe i kalonte pasditet në shtëpinë e një shokut të tij, një tip i frikshëm, që anonte edhe nga Fedoja edhe nga shkolla. Lipe quhej.

Kështu pra, ata u takuan. Kur e pa me tërë atë tufë në dorë, Blendari u habit:

— Ç'i ke tërë këto, Fedo?

— Hë, hë, — qeshi tjetri dhe i shkeli synë. — Sa bëjnë dhjetë herë pesë?

Priti përgjegje.

— Pesëdhjetë.

— Domethënë këto janë pesëmbëdhjetëshe. Po t'i shesim në mbrëmje nga njëzet, doli një paqetë «Ardian» dhe një shkrepse dhe mbeten njëzet e një.

Fedoja i bënte hesapet me lekët e vjetra. Blendari e vështroi i habitur. Ky po bëhej me pesëdhjetë lekë në xhep, kot së koti.

— Po ku i gjete tërë këto lekë për t'i blerë?

— Në shtëpi, — i tha Fedoja. — I ka lënë plaka për bukën.

(Fedoja i thoshte «plakë» së ëmës). Blendari u skuq.

— ... Por, me t'i shitur, do t'i le në vend prapë.
Blendari u qetësua.

Te sporteli shtyheshin shumë veta, se kishte dalë një film me ekran të gjerë.

— Ti pse s'ke vajtur sot në shkollë?

— Ehu!...

— Mirë bën. Ç'të duhet? Ku ka si kështu? Bën qejf. . .

Ecën një copë rrugë. Hynë në lulishte dhe u ulën mbi një stol të vetmuar. Rrotull kishte lule dhe pleq me tespie në duar. Ndonjë, fare i rëgjuar, mbështetej mbi shkop dhe mendohej.

Fedoja i tregonte ç'bënin ata me Lipen dhe me nja dy të tjerë. Të dy kishin lepura dhe venin gjer në korien e tretë për të mbledhur bar ose dëllinja të njoma për profkat e tyre.

Blendari u çudit me këtë Fedon dhe me atë Lipen, që dukej si i fjetur.

— Shiko ç'bëkan këta! — tha. — Dhe unë s'ditkam gjë. . .

Vente dhe Blendari në korie, po në pranverë, kur çelnin agulçet. Por, kur qe i vogël, e merrte më shpesh i ati në rezervat. Ah, sa bukur është atje! Po atje s'kishte shokë. Kurse këta bridhnin nga t'u donte qejfi! . . .

I donte dhe ai lepurat, si këta dhe mëngjezet e ndritura të vjeshtës. Po më shumë e mahniste kupa e kaltër qiellore. Vështronte andej nga i tregonte shoku i tij. Ata shkrepën të heshtur, me maja të murme nga mjegulla, këta i paskëshin shkelur me këmbë! Përfytyrimet ziliqare po ja shtypnin gjoksin djaloshit. I dukej se merrte frymë e lahej nëpër bardhësinë e trumbës me re. Porsi kuaj përrallorë, ato kullotën një hop atje lart dhe fluturuan prapa maleve, nëpër qiell. Retë humbën, po dolën shkrepat përsëri. Papritur se

nga ja behu një reaktiv, që la prapa një shirit velloje, dhe u zhduk. Dy djemve u mbetën sytë...

Blendari me zemër të dredhur vështroi diellin e madh. Iu kujtua se, kur zgjohej heret, ndonjëherë i hidhte sytë që nga oborri i tij në qiell. Maleve u përskuqeshin kreshtat. I përvëlonin sytë si tani, por nuk i hiqte. I mbusheshin me lot, por donte të matej me diellin, si tani.

E, i, i... Sa e donte këtë qytetin e vogël, me kodra nga lind dielli! Vërtet hipte të dielave për ta kundruar me shokët e klasës, por nuk e dinte, si ky Fedoja, që në vendet me hije, bari rri i mbuluar me vesë dhe çdo bimëzë xixëllon në argjend. Nuk e dinte se mëngjezeve, nën hijen e maleve të lëshuar mbi krye, flenë vreshtat verdhullore. Shoku i tregoi se veshulët sa s'pëlcisnin nga lëngu i kulluar nëpër kokrrat e pjekura, ku duket thoi matanë. Mu në rrugë, çdo vjeshtë, në vaktin e rrushit, ditë e natë zverdhon një kasollezë prej thekre.

* * *

Shokët biseduan gjatë, por Fedoja nuk e zuri ndonjëherë «ustanë» me gojë. Pastaj u ngritën dhe dolën nga «pazari i fshatarëve», ku shiteshin lepuj. Qe ditë e shtunë dhe kish lloj-lloj njerëzish. Nja dy djem prej fshati mbanin ca shporta të mbuluara.

— Kanë lepuj, — i tha Fedoja.

— Ku?

— Nuk e sheh, në shportë!

Dhe u afruan. Vërtet panë ca lepuj si të shplarë, që u rrihnin barqet nga vapa. Blendari i preku me dorë. Një nga ata i rrudhi vetullat:

— Ikë, ore, se s'ble ti!

— Ç't'i blejë, — u hodh Fedoja, — këta janë ngordhalaqë. Sa e ke çiftin?

— Dyqind.

— Me të vjetrat, apo me të rejat?

— Me të vjetrat, — i tha tërë shpresë i zoti i lepurave.

Fedoja nxori një nga shporta.

— U,u!... As dhjetë lekë s'të japim.

Dhe e lëshoi. Lepuri ra në bar. Të dy shokët qeshën. Kurse fshatarit, nga inati, i vajtën sytë shtrembër, sikur ta kishte zënë ngërçi. Ata qeshën prapë e, u larguan më tej. Papritur Fedoja e pa «ustanë» dhe e mori për dore Blendarin.

— Hajde me mua të të tregoj si janë lepurat e vërtetë!

Blendari nuk bëri zë. Kur u afruan e pa atë torollakun. Dy kafazë bosh i rrinin pranë. Mbi një gozhdë të ngulur në mur kishte lidhur ca kremstarë, kurse përdhe ishte një arkë e vogël. I kishte shtruar bar të thatë. Brenda qe një lepur i madh, femër, sa një kec i porsapjellë. Pranë i rrinin gjashtë lepurushë me një ngjyrë pak si më ndryshe nga ato të fshatarit.

Fedoja i ngriti dorën. E ngriti dhe «ustai».

— Ç'thotë pazari?

Burri mbylli një sy.

— Sapo erdha. Ç'e ke këtë djalë?

— Një shok. Do të shikojë lepurat.

— Shok e ke? Epo s'bëjnë për të. I gjejmë të tjerë.

Blendarit iu duk si habi që po bisedonte me të. Dhe ai siç kishte dëgjuar, e dinte për torrollak, kurse ky fliste tamam. Fedoja e paskësh mik. Blendarit i erdhi mirë që u interesuan për të.

— Mirë, — i tha Fedoja.

«Ustai» s'e zgjati, po tha:

— Dukuni pasdite!

Blendarit i erdhi mirë që e ftuan. Pastaj ikën. Rrugës pyeti Fedon:

— Pse s'bëjnë ata lepujt për mua, o Fedo?

Fedoja qeshi:

— Shiko, — i tha. — Ajo femra nuk i ka pjellë ata lepujt e vegjël, po të gjithë do t'i blejnë shtrenjtë, sepse do të kujtojnë se është mëma e tyre.

Blendari ndjeu një afsh në gjoks. Iu duk e neveritshme. Bëri tre hapa dhe mendoi: «Fundja, ç'do humbas po të vete? Kushedi ç'lepura do të jenë!»

— Kur do të vemi? — e pyeti shoqun.

— Po pasdite, o.

Si e lanë orën e takimit, të dy miqtë u ndanë.

Kështu, shtëpia misterioze kryeulët, e rrugicës plot pemë u bë shpejt edhe për Blendarin limer, ku zhdukej me orë të tëra. Djaloshi shkollar hyri në botën e re me të gjitha forcat e shpirtit. Kjo jetë e lirë, pa andralla, plot aventura e të papritura e regji Blendarin e ri. Në bredhjet e ditës muaj pas muaji trupi i tij filloi të lidhej. Mbeti pak i mbyllur në vetëvete, por ishte i drejtë. Të gjithë e dëgjonin. Dhe të gjithë ata, me të cilët takohej tashmë, ishin «të lirë», si ai. Domethënë, ose dukeshin sa për sy e faqe në shkollë, ose i kishin lërë fare. Këta të fundit ishin më të paktë. Qe vetëm ai, një çakërr, Lefter quhej, Fedoja dhe ai Bakiu i SMT-së, që kishte ikur nga gjimnazi.

Në fund të vitit, Blendari pësoi një ndryshim të

guditshëm. Kudo kishte muskulaturë. Kur e lidhnin krahun e përthyer me spango, vetëm ai arrinte ta këpuste sa herë t'ja vinin. Me trup i mundte të gjithë. Vetëm atij Bekut i druhej, se kishte një grusht porsi vare. Por, meqë çikërrimtari s'e tërhiqte më, e kishte hyrë në punë, komandant i djemve mbetej vetë.

Aty nga pranvera, në gjithë shkollën qarkullonin legjenda. I vishnin dhe ato që s'i kishte, por as që bëhej merak. Dëshira për të qenë edhe një herë si ata, rrinte e topitur në zemër, kurse në thellësitë e saj fshihej si rënkim dëshpërimi dhe hakmarrja... Dikur e fyen. Nën atë fyerje mbulohej një botë...

Po këtë askush nuk e dinte, ndoshta as ai vetë. Kur e gjenin ndonjëherë shokët e klasës dhe e ftonin, zemra i mbyllej, fytyra i egërsohej dhe i tregonte një dhembje të tillë, që ata s'e kuptonin. Dhe, kur i thoshin për mësuesin, bëhej si i egër. «Profesori» i rrinte larg.

AJORA SHKON NË SHKOLLË

Sa habi i vinte Ajorës. Si nuk i pa qysh mbrëmë që rrugët e këtij qyteti ishin me kalldrëm?!... Habia e saj vazhdoi derisa doli në bulevard.

Në hyrjen e qytetit, mu në prehrin e një ndërtese të bardhë, zverdhonin gjethet e panjave dhe të shelgjeve lotuese. Fletët e dendura nuk i lenë dritaret të duken shumë nga larg. Po zhurma që dëgjoi, i tregoi se kjo ishte shkolla. Sa ngjasin zërat e shkollave njëri me tjetrin! Po pse s'dilte ndonjë nëpër atë oborr të bukur?

«Vallë, si do të jenë këta të rinjtë? — i thoshte vetes dhe afrohej. — Do të gjej ndonjë si Verkën time?»

Pastaj çuditej.

«Zëra dëgjohen, po këtu s'paska njeri!»

Kur u nis, mamaja i foli për bisedën që kishte bërë me drejtorin e shkollës, po tani, edhe ta shihte, s'e njihte. Zunë t'i dridhen gjunjët pranë portës së hapur. E kaloi më në fund atë kopsht pa njerëz, të ftohtë e memecë.

Atë fqinjin e egër e fshiu nga mendja, sepse këto që shihte, s'e linin të mendonte për tjetër gjë. Sa e vëmendshme bëhesh kur je në një korridor të huaj! Por ç'e do? Njëpër ato thellësira të heshtura nuk e përshëndeste ndonjë send i njohur. Vetëm çanta, mikja e saj e vjetër, që e njihte, sikur i jepte zemër, ndaj e shtrëngonte fort.

Kaluan pesë minuta.

— I paskan vënë ndryshe fotografitë këtu! Jo, ata i kishin më bukur...

Ndërsa i shihte me kokë mënjanë, ngriu në vënd! Ndjeu zemrën... U ndien hapa. Nga kthina u duk një vajzë me fshesë në dorë. Me siguri, shkallët të çonin në katin e dytë. Po i afrohej. Ç'flokë të praruar që kishte! Pa le fjongoja, si ato fluturat e kaltëra në prill! Ç'i fërfëritej plot gaz mbi krye. Si ja ngjiti bishtin e syrit kur kaloi, i tundi kokën:

— Mirëmëngjez!

— Mirëmëngjez!...

Sa u mat ta pyeste, ajo u zhduk dhe Ajora u pikëllua menjëherë.

«Paska kujdestarinë!» — tha me vete e nuk ja ndau sytë vendit ku u fut.

«Mirëmëngjezi» i saj e ngrohu, sa ç'të ngroh një qiri në dhomë.

Befas flokarta u duk përsëri, por këtë radhë pa fshesë. Sa i rrahu zemra! «Këtë radhë, — tha, — do ta ndaloj vetë». Por siç dukej edhe ajo, këtë qëllim kishte, sepse iu afrua e para.

— Po kë prisni këtu? — i tha me zë të ëmbël.

— Drejtorin.

— Po në cilën shkollën jeni?

— ...

Në fillim heshti e i ra një purpur i lehtë. Pastaj e qiti zënë:

— Në tuajën — i tha.

— Ashtu, u!

Flokarta mblodhi vetullat e bukura dhe e pyeti prapë:

— Po pse s'të kemi parë ndonjëherë?

— Jo, jo, po erdha sot; unë...

Ju desh ta sqaronte që të mos e merrte për gënjeshitare. I tregoi nga vinte e kush ishte. Ajo s'ja ndante sytë dhe tundte kokën. Kur mbaroi, Ajora e pyeti.

— Po ju, në ç'klasë jeni?

— Në të tetën «A».

— Ua, po edhe unë, atje kam qenë!...

— Vërtet?

Sa i gufoi zemra për klasën e saj. Çudi e madhe! Këtë emër të dashur po e shqiptonte kaq larg një vajzë e panjohur, me flokët ar të ndritshëm.

Të dyja sikur i lidhi një gjë. Por sa keq që shiheshin për herë të parë! Shtoi me gjysmë zëri:

— ... Por tani s'e di... Ku të më caktojnë.

— Sa mirë të jemi bashkë! — tha me gjithë zemër shoqja e saj e re dhe ia vuri dorën mbi sup. E

mori ashtu miqësisht dhe zunë të ecin. Ku po e çonte?

— Si e ke emrin? — e pyeti rrugës.

— Ajorë... Po ti?

— Entela.

— Sa i bukur! Të të thërras «Eni?...»

— Po mua kështu më thërresin këtu!

— Epo mirë... .

— Ty të pëlqen «Ora»?

— Oh, si më thërret babai!...

Kështu që u muar vesh me Enin si t'i thërrisnin shoqja shoqes. Krah për krahun hynë në klasën e saj. Zgjati gishtin:

— Këtu rri unë, — tha për bankën e parë. — Rri bashkë me Teutën, — vazhdoi ajo.

Pastaj i tha se shoqja e saj, Teuta, kishte dy ditë e sëmurë, prandaj pastërtinë e bëri vetë.

Rastisi, pra, në këtë shkollë të largët, që Eni zemërmirë e flokartë të hynte në zemrën e saj, pranë Verkës së shtrenjtë. Sa ngjarje i lidhën të dyja pastaj... .

I kallëzoi për shkollën, po, kur përmendi sheshin e madh prapa, e ndërpreu dhe thirri:

— Aha... E kuptoj pse s'shijja njeri në kopsht!... Ndenjkan prapa nxënësit!

— Sot ka kujdestarinë mësuesi i algjebres dhe nuk shkel njeri andej...

— Kaq i rreptë qenka!

— Po... mos jetë ai... .

— Po pse të mos venë nxënësit? Përse e keni? atëhere?

— Hiç. Për bukuri.

Kjo që tha Eni s'i pëlqeu.

— Ne atje rrinim ku të donim, vetëm na thoshin të kujdeseshim.

— Po këtu i shkelin, prandaj s'lenë.

Ajora ngriti supet. Kishin një çerek ore brenda. Vështroi anembanë. Eni e bëri zërin, sikur thoshte një të fshehtë:

— Ora!

— Urdhëro, Eni!

— Dalim tani jashtë?

— Mirë. Pse?...

Në vend të përgjegjes, Entela nxori qetë-qetë çantën e vet nga banka. Kur iu afruan derës, u habit, por s'guxoi ta pyesë: ç'e kishte tërë këtë zell?

— Pse më shikon, Ora?

— Eni!

— Mos u habit.

— Po ti...

Entela qeshi. Pastaj rëndë-rëndë, si ndonjë e madhe, i tha:

— Në mbledhjen e kompanisë vendosëm të mos hyjmë pa rënë zilja.

— As për çantën?

— As...

— Po ti ke pastërtinë! — s'iu durua.

— Po, por nuk duhet të përfitojmë nga kjo, sig bëjnë disa.

E kuptoi sa e ndërgjegjshme ishte Eni dhe filloi ta dojë më shumë. Dolën.

* * *

Ra zilja. Tingujt e argjendtë i mblodhën nxënësit ku qenë e ku s'qenë. Filluan të hynin dy nga dy. Mes tyre u vu dhe Ajora, sikur të ishte në shkollën e saj. Drejtori e caktoi në klasën e tetë «A». Po, ama,

tani, në vend të zemrës, i çukiste një si zogth i vogël. Rrinte e dalldisur nga ajo zhurmë zërash. Pak më parë, mikja e saj, Eni, e shpuri te shoqet e veta, atje në shesh.

— Vajza, kjo është Ajora!... — u thirri pa u afruar mirë. Ndjeu t'ia shtrëngonte krahun.

U kthyen të gjitha ç'qenë në atë grup, po Eni nuk e zgjati:

— Këto janë shoqet e mia, Ajora...

— Jola, — ia tregoi emrin njëra dhe i zgjati dorën si të mëdhenjtë.

— Etleva.

— Rezarta.

Filluan me radhë ato. Po ajo Rezarta ia tha aq për të qeshur emrin, sa u shkrinë të gjitha. I kishte flokët korb të zinj. Dukej e mirë, se ngjiste ca si Lena e tyre hundëcipe, po flokët se si i qenë shtypur ashtu dhe dukej nga larg si një sorrë. Kjo Rezarta të gajaste me tërë ato shakara që bënte.

— Ajorë!... — ia tha me vete, me zë të lartë, emrin e saj ajo Jola.

Ju duk sikur lëmonte ndonjë gjë të butë. Por shtoi:

— Sa emër i bukur!

Edhe këtu rrinin sipas klasave. Më të shumtit e djemve luanin në fushë. Eni se ku kishte vajtur.

— Po i thotë Ardianit. — tha Rezarta.

Ju kujtua menjëherë ky emër. E dëgjoi sot, te fqinjët.

— Cili është?

— Komandanti i kompanisë, që i bën problemat për dy sekonda. Ja, ai atje me bluzën «golf», ai me kafe...

Jola qeshi në heshtje dhe askush nuk e pa.

Ata erdhën të dy. Sa i mençur iu duk vërtet ky Ardiani. Këtë verë kishte qenë dhe në kryeqytet.

Tani, ndërsa po hynin dhe fusha që boshatisur krejt, një zë i ktheu andej:

— I, Lipja, Lipja. . .

Një goxha djalë vraponte si patok i majmur mes për mes.

— Ka lenë çantën, i humburi! — thirri Rezarta.

Lipja që afruar te porta e basketbollit. Diçka mori dhe u nis për këtë. Ata hynë brenda.

TRI HABITË

Me të shkelur në klasë, zunë të papriturat. E pa që bëheshin nga tri në çdo bankë, por ato ngulnin këmbë që ta mbanin secila. Në fund, nga ana e dritares rrinte një bankë bosh. Se si i vajtën sytë dhe u bë zemërmadhe, ua tregoi me gisht dhe u tha:

— S'ka gjë. Po rri atje. Më mirë në fund.

Atëhere që ç'qe. Bënë sikur t'u kishte dalë përpara ndonjë ujk:

— I, i, i... po atje rri Blendari?!

— Blendari? E ç'është ky!...

Ata thanë vetëm:

— I, i, i!...

— ...

Shtangu fare. Pa Enin. Ajo që më e heshtur se muret. Prapë u kthye nga Rezarta dhe Jola. Tërë ai ngurrim e turbulloi. Qeshi pa mendje, se mendoi: «Ose këto kanë turp të rrinë me djemtë, ose do të ketë ndonjë sëmundje ngjitëse ky... ndryshe...» S'u përmbajt:

— Le të rrijë! — tha pak e trembur, ama, donte sa më parë të merrte vesh «Ç'ce kjo punë kështu?»

Enit, që i erdhi rëndë, i propozoi prapë:

— Ora, më mirë rrimë bashkë, të tria me Teutën!
Ç'të duash gjer në fund?

— Po, Eni... Duket e tepërt, mos është e prishur atëhere?

— Jo, jo, është e re. Rrinë. — u hodh Rezarta.

— Po sa ndenjkan, pra?

— Hiç. Vetëm një.

— Njëëë?!...

Kushedi sa iu zmadhuan sytë. Bënte «muu...» që diç i fshihnin. Ç'të qe vallë? U kthye andej. Çne, banka qe e re!...

I zuri zilja e mësimit ashtu. Nëpër tinguj dëgjoji Enin që tha:

— Sillet si rrugaç ai, prandaj s'duam të të lemë me të.

U hap dera. Papritur u ngritën më këmbë. Mbeti për turp. S'dinte ku të ulej. I vajtën këmbët drejt e atje. Futi çantën dhe qëndroi si të gjithë.

Gojë më gojë kaluan pëshpërime.

— S'kemi anatomi!

— Është ora e parë, profesor...

— Uluni.

— Kemi algjebër.

— Uluni, se do të bëni pastaj... — iu desh të sqarojë mësuesi. — Qetësi! — thirri.

Ajorës iu duk një zë i lëpirë. Papritur filloi një kërcitje e ethshme e fletëve të anatomisë. Të dukej si shkelje mbi gjethe misri të thara. Ra një libër në dysheme. Cave iu qesh.

— Kush mungon? — thirri.

— Blendari... Teu... — Eni s'e mbaroi dot atë të shoqes se mësuesi bëri:

— Hm, m, ëë...

I vuri syzet e arta mbi majën e hundës e sec shkroi në regjistër.

— Tjetër?

— Teuta, — tha Eni. — S'ka tjetër.

Mësuesi qe i shkurtër. Me fytyrë të dhjamur. Syzet i rrinin si të ngulura mbi të. Po çudia qe se një tufë me qime i rrinte në maje të kokës tullace. Kjo e bënte të dukej më shumë si një mësues prej filmi, se sa i vërtetë.

— Ku ja kanë gjetur këtë nofkë pa le! «Qimkë», hej ç'emër!...

Iu qesh. Kur u drejtua nga ata, megjithëse nuk ia panë sytë, se ia reflektuan xhamat e syzeve dritën, prapëseprapë e kuptuan që do të ngrinte, se u koll dhe tha:

— Dil ti!

— Unë p, profesor!...

Një nga ata që shfletonte librin, kujtoi se u zu me presh në dorë.

— Tjetri!

«Qimka» e zgjati shumë e-në. Lipja e fshehu kokën, duke e holluar qafën si pulë e trembur. Foli ai që rrinte përpara Ardianit:

— Unë?...

— Fuundii!

Damarët iu bënë si tub llastiku. Dy hapa i bëri pa mend në kokë.

— More, pse s'tundesh, hë?...

U kthyen nga Ardiani.

— Po kush të vijë, profesor?!

— Ai që rri me ty, që fle me syhapur. Apo s'të vjen zëri, o?

E kuptuan të gjithë, që me Lipen e kishte.

— Ua, — thashë Ajora, — për të ngritur një, ky lëviz tërë klasën. Ky s'i njihka fare!...

Një gisht tregues, trashalug e si në bojë portokalli e çoi dy herë lart në drejtim të Lipes:

— Hajt, në dërrasë!

Nxënësi hiç.

— Kujt i flasin, more?...

— S'kam mësuar.

— Sii!

— S'kam mësuar.

— Po pse s'flet, o njeri i bashtës zoologjike?!...

Burrit të shkurtër me syze iu zbardhën kokërdhokët.

— ... na hëngre dhjetë minuta për dy fjalë, — u ankua. Pastaj i ra në kokë të ndërronte zënë dhe të thoshte: — Tani të dalësh atje... — shtriu dorën nga dërrasa.

Papritur ua ktheu kurrizin të gjithëve. Menjëherë Lipja i pëshpëriti Ardit në vesh, sa dëgjoji dhe ajo:

— Doli ëndërra!

— Po, po, — iu qesh Ardit.

«Qimka», sikur t'i kishte dëgjuar, u kthye e bërtiti:

— More, ç'bën akoma?...

— Dil, Lipe!... — i pëshpëritën nja dy.

Lipja i rrotulloi sytë si buf i vërtetë. U dëgjua Eni:

— Ç'bën kështu Lipja, sa turp!...

— Dil! — i thanë prapë me zë të ulët.

«Qimka» doli pothuaj me vrap matanë. Pa ç'pa, Lipja u kandis, po ashtu më këmbë hante ndonjë pëllëmbë mbi kokën tullace me një damar të shtrembër anës.

— Ç'më prek, — i tha.

— Rrugaç!

— Hiqe dorën, mësues!

«Qimka» e fshehu padashur prapa shpine. Lipja përpiqej pas bankave. Kur ndaloi, priti pyetjet:

— Cilat janë pjesët e kokës? — pyeti zëri i lëpirë.

Lipja u mendua pak dhe krojti llapën e veshit.

— Kërca e veshit, — i thirrën që nga bankat me zë të ulët.

— Kërcka e veshit, — u përgjegj aty për aty.

«Qimkës» iu drodhën syzet në heshtje. Lipja vazhdoi vetë:

— Sytë, vetullat, buzët...

«Qimka» nuk e bëri veten prapë, por nxënësve po u merrej fryma nga pëllëmba e shtrënguar mbi gojë e kukurisëshin pa zë.

— Sa nofulla i lëvizin njeriut?

Lipja e tundi nja dy herë mjekrën me dorë dhe ngurroi një çast, po një nga klasa i ngriti dy gishta.

— Të dyja, profesor.

Më në fund «Qimka» u hodh përperjetë.

— Guak!

— Pse, profesor, të thashë që s'kam mësuar!...

Lipja iu afrua derës. Lëshoi me vete një si mburrje e ankim:

— Mirë e kisha unë që s'doja të vija sot, por hajt!

Pastaj u zhduk pa një pa dy.

Mësuesi mbeti. Gishti i tij, kërcënueshëm, i dridej në ajër. Në fytyrat e nxënësve ende dalloheshin vijat e të qeshurit pa zë. Po. Ai u mbështet pas muri, me ballë të lagur. Duke nxjerrë frymën thellë, tha:

— Ç'pret nga ky! Shok i Blendarit është!...

S'pipëtinë. Shkoi te katedra dhe bërtiti sikur kushedi se sa larg të qenë:

— Por i thoni të mos shkelë më në orën time pa lejën e drejtorit! Morët vesh dhe ju?...

Ajorës iu duk sikur Eni i tundi kokën. Ardiani s'levizte. Se si iu fashit një dëshirë përbrenda, sikur të shuhej një thëngjill në ujë. Ajo nxori shaminë e fshihej. Iu dhimbs.

«Qenka pa autoritet!...» — mendoi.

Në vënd të Lipes ngriti Etlevën. I vuri një shtatë dhe e uli. Ajo uskuq, por ai foli me të kollitur:

— Do të bëjmë përsëritje.

Dhe u fshi prapë.

Kur vari tabelën e skeletit, klasa dallgëzoi nga hareja:

— Yf, f... — ia bënë ca djem.

— Ua, a, a... — u dëgjua një valë tjetër habie të rreme.

Skeleti, me tërë ato eshtra dhe zgavra, po i përqueshte. Ata s'përmbaheshin.

— Mjaft, mjaft! — urdhëroi «Qimka» dhe nxori si gjithnjë sahatin nga xhepi i jelekut.

S'i bënte përshtypje zhurma.

«Qenka mësuar me këto!» — tha prapë me vete Ajora.

Skeleti tërë zgavra vetëm të përqueshte dinte. «Qimka» mori shkopin dhe numëronte latinisht pjesët e kafkës.

E vetme, në tërë atë bankë, iu boshatis zemra. Iu duk sikur ai zë thitthej nga muret e tretej nëpër temperaturat e ftohta.

Përtej, nga dritaret, vështroi qiellin, pastaj fu-shën e gjerë që verdhonte. Po korrin misrin. Mijëra kapule, porsi çadrat e një ushtrie xhuxhmaxhuxhësh në gjumë, mbështilleshin me një tis mjegullor. Zetorët zvarriteshin plot me anka të mbushura, si ca mi-

lingona vigane që shpien ushqim në fole. Pastaj dilnin në asfalt.

— Qenkan me rrush! — tha me vete.

Pamja e tërhiqte, po zëri i lëpirë ja kujtonte ku ishte.

— Falangjet... radiusi..

— Qenka te pjesët e trupit tani! — thoshte e u çudit si vajti kaq shpejt.

Uli kokën. Ju këputën sytë nga xhami e i ranë mbi bankë. Por atëhere i rrahu ç'i rrahu zemra. U praps instinktivisht pa i hequr sytë. Mu në mes, gdhendur shtrembër, lexohej: «BLENDAR SHKËMBI».

— Oi, si s'e vura re!... Ç'ka bërë kështu? Bobo!...

Banka e sakatosur iu duk si një qenje pa ndjenja, që dergjej aty në fund. Oh, si i kishte bërë zemra! Sa gjynah! Ç'qenë tërë këto shkronja shtrembanike, si karkalecë të shëmtuar!...

— Ah, po, po...

Dhe iu kujtua fytyra si e ngrirë e Rezartës, buzëqeshja e drojtur e Jolës dhe heshtja e çuditshme e Enit, pastaj... ato fjalët e saj nëpër tingujt e ziles.

Mezi e priste pushimin.

• • •

— Ç'orë e gjatë!... — ia bëri e mërzitur Jola dhe i ra ajrit rrotull fytyrës për veri.

Ai djali që i «tregonte» Lipës me gisht, u ngrit më këmbë dhe zuri ballin me dorë.

— Falangjet, — thirri sikur të ishte anatomisti më i madh i kohërave, dhe u tregoi kokën.

— Ç'falangje, o leshko! Në kokë janë falangjet!?!...

Ranë përmbys nga të qeshurit. Edhe ajo si ata. «Shpëtimtari» i Lipes, që i kërkonte gishtërinjtë në ballë, e humbi lojën.

— Po ku janë? — pyeti si i prerë.

— Po ai është radiusi. — u përgjegj pa asnjë dyshim Rezarta.

— Oii.i.i!

Këtë radhë u gajas ç'u gajas ai «anatomisti». Prapë u shtrinë përmbys.

— Është frontali, — s'duroi Eni dhe sytë e saj u trishtuan.

Pohoi me kokë dhe Ardiani dhe të gjithë u qetësuan. Entela mendohej.

— Ç'ke, Eni? — e pyeti Ardiani.

— Si ç'kam? Na u bë Lipja më keq se Blendari këtë orë...

U pre gazi. Eni shtoi:

— ... na e prishi mësimin.

— Po mësuesi kishte faj... Pse drejtohet me gisht, ne kemi emra?

Nxënësit u ndanë. Disa ishin me Entelën, disa me Ardianin. E kush kishte të drejtë?

— Dhe ti, Ardi, ç'më qeshje kur po e ngrinte!

— Nuk qesha me të. Më tha një fjalë Lipja.

— Po ai u inatos! — u hodh Rezarta.

— Po si thoni ju atëhere, të ngrirë të rrimë, se i dashka qejfi «Qimkës?» Kam borxh t'i përgjigjem sa herë të më pyesë... Pastaj ç'na e mbroni kaq? Ai na ofendon, ju... Si i tha Lipes?

— «Njeri i bashtës zoologjike»! — e kujtoi Entela.

Shumë veta u çelën prapë në fytyrë. Po Ardi u nxeh:

— Ç'më qeshni — tha. — Sot i tha atij, nesër na thotë neve... Kjo do të thotë shqip...

— Kafshë, — u nxitua ta plotësojë Toli.

— Hë, — tha Ardiani. — Këto s'i vini re ju!

Eni me Etlevën u skuqën.

— Jo, moj, dhe të shajë ai, hë? — u ndërsye një tjetër. — Po t'ju thoshte juve?

— . . .

Atëhere ajo mori anën e Ardit.

— Eni... ky mësues s'ka autoritet.

— Po ne e kemi fajin?

— Jo. E ka vetë.

— Pse?

— Vetë, — i tha e vendosur. — Pse drejtohet me gisht?

— Jola!... Mos u tall! Fundja, ne s'kemi të drejtë të diskutojmë mbi mësuesin.

— Eni!... Si?!...

Ajora u bashkua me Ardianin.

— Ne jemi nxënës, ai është mësues. — shtoi ajo.

— Në mund të gabojmë...

Nuk e kuptoi për herë të parë këtë Enin: kishte admirim, apo frikë nga mësuesit. Eni s'foli më. S'flisnin as të tjerët. Sytë e Enit shkëlqenin nga një shtresë e hollë loti. Sikur thoshin: «Po ai për të mirën tonë përpiqet?!...»

I erdhi keq për Enin. Si nuk e dallonte një mësues nga një tjetër. Si nuk e kuptonte se nuk ishin vetëm nxënës... edhe njerëz, siç thoshte Ardiani!...

Atëhere tha:

— Unë s'e njoh Lipen, por, nga sa pashë, duhet të jetë i dobët në mësime. Megjithatë tha: «S'kam mësuar». Ç'të keqe ka? — iu kthye Enit që kundërshtonte — Ai e ngriti me zor dhe e zuri për krahu.

Ky i tha: «Mos më prek, mësues!» Ç'të keqe ka?

Eni mbeti. Heshtën dhe Etleva me nja dy shoqe të tjera që mendonin si ato.

— Po ai fliste budallallëke...

— Kërca! — u hodh Rezarta.

Ua bëri me dorë atyre që qeshën prapë.

— Mirë. Po pse ta zbonte? Pse të na kërcënonte ne? Ç'faj kishim ne?...

— Po ja, se qeshnim!...

— Po ç'të bënim? Ndoshta s'është mirë, por në atë gjendje...

— Ama, ne s'qeshëm.

Ajora mbeti një çast. U hodh Ardi, sikur të ishte në mendjen e saj:

— Ç'fitim patëm nga kjo!? Po sikur t'ju pyes, kush gaboi më shumë Lipja apo mësuesi, ju si do të përgjigjeshit?

— Hë, — tha ajo, — kush gaboi më shumë?

Të tërë ata që qenë atje, zunë kokën me duar. Pas pak, një bullafiq, që i thoshin Beni, u kujtua:

— U, u!... Mund të gabojë dhe «Qimka». Si na tha mësuesja për Blendarin?... Gabuan, shokët, por gabuam dhe ne....

— E, ai kot e zuri Blendarin për stilografët, por...

— Dhe tani po ja shpërblen mirë rrugëve... — ky zë i njohur e ndërpreu Ardianin.

U kthyen dhe panë Lipen.

— Po ti këtu! Që kur?!...

— Kam ca.

Pastaj vazhduan.

— Dhe atëhere ai nuk kishte faj. Pyesni nënën, ose shokët e tij, po të doni, — tha Ardiani.

Shokët mbetën.

— Bobo, si qenka ky Ardiani! — tha Ajora dhe

e vështroi me një sy tjetër, tërë admirim. Ai shihte Enin, Eni... bankën.

— Ti flet kështu për një si Blendari! Dhe u hedh faj mësuesve! Po ai është «tmerri» i shkollës, këtë e dinë të gjithë!... As më thoni, pse rri bosh kjo bankë këtu? Pse s'veni të uleni? Ç'hyjnë mësuesit këtu?

— Oh, Eni!... Ti po flet për degët, jo për rrënjët.

— Ç'është e drejta, e ka sakatosur bankën, — shtoi Ajora. Dhe ua tregoi. Ato e panë me një sy tjetër tani.

E ndjeu që biseda e tyre u ngatërrua.

— Epo ky është ai që thotë Ardiani, del!... — u hodh Eni me qesëndi. — Një javë u duk dhe shihni ç'i bëri!...

— Po ju, e patë?

— E pamë.

— E. atëhere?!

Ra zilja.

DY VIZITA

Kush e njihte nga afër, do të thoshte se mësuesja e re nuk ndjehej e qetë. Mungesa e nxënësit po i hapte një boshllëk të madh në shpirt. Nuk i thonë shaka: po mbyllej dhe tetori e vendi në fund të bankave rrinte bosh. Kur hynte, sikur ankohej, sikur i thoshte: «Ku ma ke dhe mua nxënësin?...»

Nuk e nxuri më vendi, por i shkoi dhe të atit të Blendarit gjer atje. Ai e priti mirë, por tërë kohën Pranvera ndenji si më gjemba. Babai i fliste për të birin me një qetësi të çuditshme. Do ta largonte nga shkolla, do ta fuste në punë, vetëm priste rastin. Ajo e kundërshtonte, por edhe e kuptonte se ky vendim i matur e i stërmatur prej tij, qe i vjetër. Në fund dëgjoi të njëjtat fjalë, si dikur nga nëna e Blendarit:

— Kot që mundohesh mësuese. Ka rrjedhur shumë ujë... Sidoqoftë, të faleminderit.

Ç'donte të thoshte! Mos vallë ai kishte të drejtë dhe ajo nuk e njihte gjendjen sa duhej? I shkoi nëpër mend Sotirin me Llukanin...

«Ah, po. Ata s'e duan».

Pastaj tha prapë me vete: «Shumë nxënës s'kanë besim... Ai për vete s'afrohet... Na, tani... M'u duk sikur e binda nënën, po ky vendim po m'i pret shpre-

sat. Ç'të bëj? Mos vallë, kur i hyra kësaj pune, nuk i mata forcat?!...» Pranvera gati po binte në dëshpërim:

«Ata të dy do të tallen...»

— E, shoqja Pranvera — do t'i thonë, — shumë u hodhe, po ku e ke nxënësin?

Babai dhe mësuesja po mendonin në heshtje, kur u hap dera. Një plak i moçëm, me supe të gjera e flokët dele u dha brenda. Trupin e mbante akoma si pishat, drejt, dhe zemrën e kishte si të lisit. Hoqi një çifte të madhe nga supi dhe e la më këmbë pas murit.

— Tungjatjeta, xha Banush, mirëseardhe! — iu ngrit babai më këmbë.

— Mirëse ju gjej!...

Pranvera i lëshoi fronin.

— Rri, rri ti, bijë. — Gjyshi iu afrua vatrës e, sa vuri dorën, sikur i bëri «magji» zjarrit. Ndriti prushi, u ngritën xixa; ja dha tymi e mori flakë një kërcu i madh. U kthye nga ata.

— Nga e kemi këtë bijën?

— Është mësuesja e re e Blendarit.

Gjyshi u gëzua.

— A, — tha, — mirësenäerdhe, moj bijë!

Pranverës iu ngroh zemra.

— Po ç'erë të pruri këtej, moj bijë?

Kjo sjellje e përzemërt e gjyshit të panjohur e lehtësoi dhe i ra drejtpërdrejt:

— Po ja, o xha Banush, s'i kemi mirë punët me këtë djalin e shokut Luftar.

Babai ktheu kokën... Nga dritarja dukej oborri i mbushur me koshere bletësh, pastaj pylli.

— Me Blendushin!... Luftar, ç'po dëgjoj? Djali s'na vete mirë! Blendushi!... Në mësimel!...

— E keqja është se s'po na vjen fare, o xha Banush!

— S'po vjen fare! Si s'po vjen fare?!

Plaku s'dinte gjë dhe e pyeti Luftarin:

— Po ti e di!...

Plaku u fye menjëherë, kur dëgjoi «po» nga Luftari.

— Ka një vit, — tha mësuesja.

— Saa... një viit! E s'më ke thënë? Jo, jo... jo. Blendushin që e rrita vetë, «mjekun e pyllit»... — po thoshte plaku me dhemshuri.

— Histori e vjetër, o xha Banush. Ky avaz na filloi që vjet... Tani them ta fut në ndonjë punë.

Luftari vështroi i menduar:

— Si, pa mbaruar shkollën! Të lumtë, për besë, të lumtë! E harrove atë lopçarin e vogël, që nuk këndonte dot një posullë...

Mësuesja nuk po e kuptonte se ç'i thoshte plaku, por e ndjeu që e dokëndisi keq Luftarin. Iu kthye asaj:

— Që thua ti, mësuese... ishim partizanë me këtë. Shtatëmbëdhjetë vjeç djalë që atëhere, më vjen në hatër si tani, kur na erdhi Perlati në çetë, ai që e ka lapidarin atje... te «Pishat e Zeza», dhe i solli një posulle këtij po ky s'kishte haber nga shkronjat hiç...

— Lere, o xha Banush!..

— Hë, — plaku që pezmatuar dhe s'përmbahej. — Lere, thotë. — U kthye nga mësuesja, sikur t'i fliste asaj. Po kur «lere», atëhere «qorr» ma dashke ta shohësh tëtë bir! Për këtë ka ardhur kjo çupa gjer këtu?...

Mësuesja e kuptoi që xha Banushi do ta ndihmonte.

— Shoku Luftar s'ka besim... — i tha ajo.

— Epo, moj shoqja mësuese, jemi burra e për fjalësh do të lidhemi.

Pranvera e kuptoi që Luftari e lidhte me atë të matematikës, me Sotirin...

Xha Banushi i vështroi pa folur. Tani e kishte radhën ai të mos kuptonte ç'thoshin ata.

Pranvera e mori me mend se sa dëme u kishte sjellë edhe djalit, edhe prindërve qëndrimi i «profesorit», por i erdhi rëndë ta përmendte. Megjithatë, filloi larg e larg:

— E keni gabim, shoku Luftar...

— Përse ta shpie, ai do të mbetet.

— Pse e thoni këtë?

— Po, e...

— Bre, bre, — s'e la ta mbarojë fjalën plaku, — ç'e di ti djalin o, ta rrëmben llafin ai. More, je këtu ti?!

— Po, shoku Luftar. E keni gabim. Shkolla u ngrit nga partia për popullin.

— Hë, të lumtë, moj mësuese!...

— Me gjakun tonë dhe të shokëve, — shtoi dhe babai.

Plaku i vuri veshin fjalëve të mësueses.

— Dhe nuk është pronë e askujt, — tha ajo. — Këtë, ju e dini.

— E drejtë, — thanë të dy burrat.

— Pastaj në shkollë ka një kolektiv mësuesish, nxënësish. Ka drejtori, që nuk e le të zgjatet gabimi...

— Por...

— E di ç'do të thuash. Por prandaj kam ardhur, që këtë gabim ta ndreqim së bashku.

Aty për aty, Pranverës i erdhi një ide e bukur. Sikur ta takonte një herë klasën me Luftarin, dhe,

pse jo edhe me xha Banushin. Kur ua tha, e pranuan me qejf.

— T'u tregojmë fëmijëve, historinë e Perlatit tonë, o Luftar.

E gostitën mësuesen me kërpudha të pjekura dhe e përcollën deri poshtë, te udha ku qenë radhitur maqinat e ngarkuara me trupa ahu.

* * *

Ardiani bënte çmos për ta lehtësuar mësuesen. I vajti dhe në shtëpi Blendarit. E gjeti me nënën. I tha se kishte ardhur vetë ta ndihmonte në algjebër. Nëna u gëzua, po Blendari as që e priste këtë ndihmë dhe nuk e dëshironte, prandaj u vrejti, po nuk tha gjë. Nëna ja shpuri librat. Po, kur ajo u ngjiti lart, ai doli menjëherë në oborr.

Blendari e dinte që Ardiani ishte i pari i klasës dhe i shkonte fjala edhe te nxënësit, edhe te mësuesit, po e dinte edhe që ishte i drejtë dhe fliste mirë për të, prandaj ndjente një si drojtje prej tij. Nga ana tjetër, kishte besim që donte vërtet ta ndihmonte. Kjo e bëri të mos e nxirrte përjashta, ose shumë-shumë t'i thoshte «ik!»...

Atë ditë Ardiani ndenji pak, po, kur erdhi herën tjetër, ky e pyeti:

— Kë kërkon?

— Hiç, erdha të rrimë ca bashkë!

— Ç'do ti me mua, shiko shokët e tu, se mos bëhesh «rrugaç!»

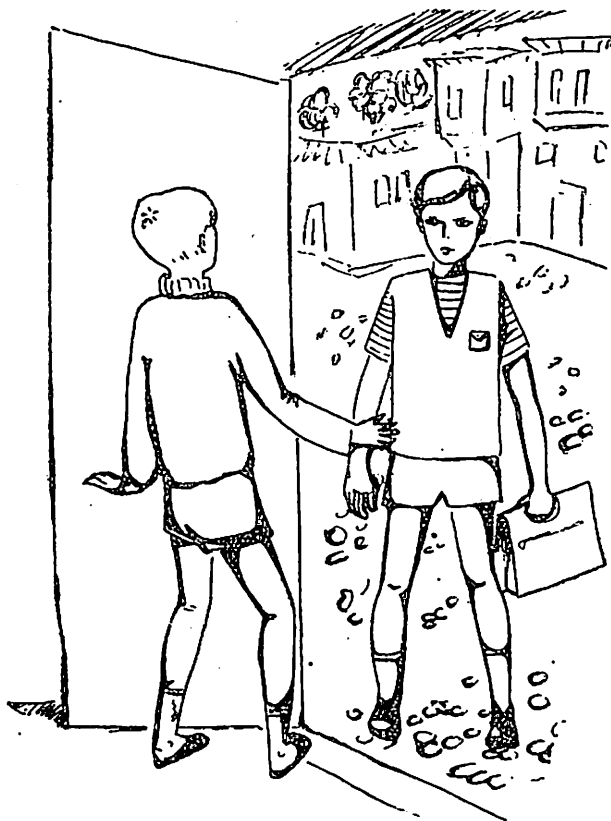
Ardiani u prek.

— Blendi. Erdha vetë unë. Ç'kujton ti, se kam

frikë të shoqërohem bashkë se mos na shohin?!...

Atëhere djemtë u vështruan në sy. Edhe Ardiani kishte trup të lartë e të shëndetshëm, po Blendari që më i lidhur. Ky i hoqi sytë i pari.

— Hajt, rri! — dhe i hapi rrugë.

U ul përpara lepurave dhe filloi të lozë me ta për inat.

Ardiani s'kishte ç'të bënte. U ul edhe ai mbi gur, pranë një kumbulle. Pastaj u ngrit, se lepurushët iu dukën të bukur. I kaloi gishtat mbi rrjetën e teltë të folesë. Mori një fije jonxhë e ua zgjati. Më i afërti lojti veshët e zuri ta brejë. Fija shkurtuhej pak e nga pak. Ardiani u zbavit.

— Paskan ngordhur për të ngrënë! — tha pa ua hequr sytë.

— Ha, ha!... Ç'i njohke. Këta sa hëngrën!

— Po ja sa shpejt...

— Lepurat gjithnjë përtypen, — u hoq Blendari si mësues.

Ardi u mendua. Ç't'i thoshte?

— Sa i ke blerë?

— Pse të pëlqejnë?...

— Të bukur...

— Pa lekë, — u hodh tjetri me krenari.

— Sii!

— M'i falën. M'i fali njëri, — tha Blendari i qetë.

Tjetri ngriti supet.

— Sikur s'e besoj...

— Jo, në të vërtetë unë i shpura dy dërrasa të mëdha. . .

— Po ku i gjete?

Blendari qeshi.

— Heu! I ranë një maqine dhe. . .

— Po kush qenka ky!

— Një burrë me flokë të pakrehura. Këndon me vete dhe shet kafaze. Ne i themi «Ustai».

— Mos është ai torollaku!

— E, ai. Po nuk është ashtu. Ka bërë ca gjëra në shtëpi ai, që...

— E pastaj!...

— Lepujt e tij s'i ka asnjë në qytet. Tërë prej race...

— E... matrapaz është.

— Për ata që s'i njeh, ama.

Blendari këto i tha me një ton krenarie. I dha të kuptonte që e kishte mik.

Fjala solli fjalën dhe të dy u shtruan në bisedë, po Ardiani nuk ja zuri kurrë në gojë punën e shkollës. Blendari zuri ta ndjejë që Ardianit nuk i shkonte fjala bosh dhe i jepte të drejtë.

Një ditë i shkoi dhe Entela me nja tri shoqe në shtëpi. Trokiti... Doli ai.

— Mirëdita, Blendar! — i thanë njëzëri vajzat.

— Si e keni punën?

— Na dërgoi më... .

— Keni ardhur gabim!... — Ai ua këputi fjalën në mes dhe sa s'ua përsheshi turinjtë me portë.

Vajzat mbetën të turpëruara.

— Ua ç'njeri! — thanë dhe ikën.

* * *

Një pasdite, mësuesja mblodhi shtabin e kompanisë. U foli për bisedën të babai i Blendarit. U tregoi dhe për xha Banushin. Të gjithë u gëzuan për eskursionin, por, për çudinë e saj, vuri re në sytë e nja dyve, sidomos tek Eni, një si heshtje të drojtur. Si tepër e sinqertë që ishte, Eni nuk e fshihte dot mendimin. Dhe mësuesja lexoi papritur në sytë e vajzës inatin.

— Ç'thua ti, Eni? — dëgjoji zërin e ëmbël të më-

sueses. U tundën telat e shpirtit të nxënëses dhe si një tremolo jehuan fjalët nga goja e saj:

— Po ai sillet si egërsirë, mësuese, gjithë ditën grushtet na tregon!...

— Pse?

— Ku e di unë! Edhe kur erdhi atëhere këtu, rrinte si në kafene.

— Ke qenë në kafene ti, Eni? — e pyeti me gesëndi Ardiani.

Shoqja e tij u skuq. Mësuese Pranvera e vësh-troi në sy.

— Jo, — i tha.

— Po atëhere, ku e di ti se si rrinë në kafene! — e pyeti dhe Pranvera.

— Po ja, kështu u thoshte atëhere mësuesi i al-gebrës, se ai rrinte shtrirë mbi bankë...

Të tjerët, veç Ardianit dhe Milmës, një shoqe e kushërirës së Blendarit, që ishte në të tetën «B», që e dinte edhe nga burime të tjera se si kishte rrjedhur historia e tij që vjet me stilografët, qeshën dhe po-huan:

— Po, mësuese... ashtu rrinte.

Ajo u vrejti, pastaj u çel; buzëqeshte dhe mendo-hej. Në sytë e saj nxënësit dalluan një pikëllim. Dhe heshtën prej heshtjes së saj.

«Kjo vajzë, do të zgjohet më vonë nga jeta. Interesant! Ka një ndërgjegje të çuditshme!... Sa be-sim kanë këta fëmijë te ne, te të gjithë, pa përjash-tim...»

I përkëdheli me sy. Kur vështroi komandantin e kompanisë, sikur u kthjellua.

«Ky nxënës di të analizojë», — tha papritur me vete.

Nxënësit flokëgështenjë i sajoheshin në retinë e syrit dy rruaza drite. Ajo e kuptoi që të tjera mendime i vërshonin në zemër. Pranvera e ndjeu vendin e saj në jetën e tyre.

— Mësuese, — ja prishi papritur mendimet Ardiani, — atë eskursionin ta bëjmë të shtunën. Duhet të njihemi të gjithë me babanë e Blendarit.

Mësuese Pranvera i vështroi të tjerët sikur t'u thoshte: «Po ju, ç'thoni?»

U ndje që tha Eni: «Mirë». Edhe të tjerët ashtu thanë

ESKURSIONI TE «PISHAT E ZEZA»

Gazi i fermës sulej si ndonjë zog i shpejt në anën tjetër të qytetit.

— Ja, ja... Atje do të vemi!

— Ku, ku?... — zgjatej Ajora me Jolën.

— Atje ku puqet fusha me malet, — tha një zë.

— Uaa, sa larg!...

— Më tutje, — u hodh Lipja si kapedan, — e shikoni atë vendin që nxin? Janë pisha, «Pishat e Zeza». Ka edhe fshatra andej...

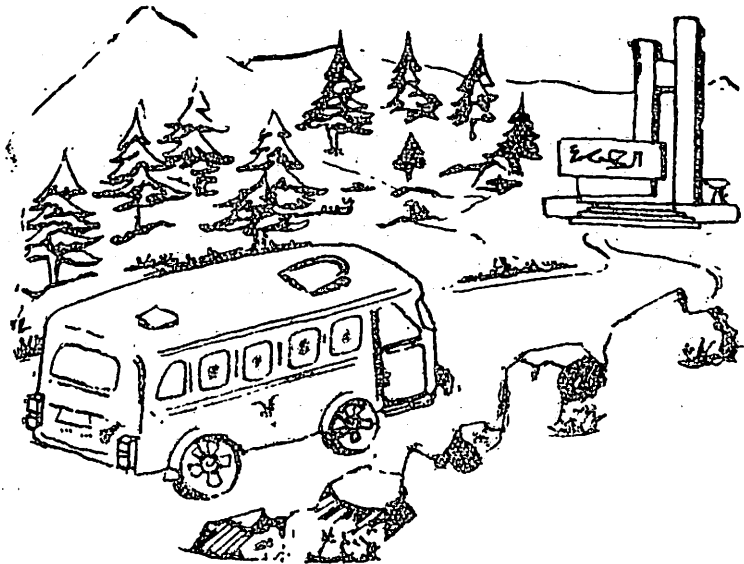
Vajzat e dëgjonin me veshët ngritur, kurse Lipes i shtohej oreksi për të treguar. (Siç dukej do të kishte qenë andej). Djemtë i tregonin gjoksin erës dhe bënin prova kush e kush të rrinte më shumë pa lëvizur më këmbë, ndërsa karrocëria hidhej e përdridhej nga gropat e pambaruara të rrugës fushore. Flladi ua ngrinte flokët prapa dhe u hynte me forcë në të gjitha pjesët e trupit.

Njëzet minuta më parë, Ajora e takoi Entelën me shoqet duke ardhur për në shkollë. Pranë tyre rrinte Blendari. Ajo u thirri nga larg dhe ato erdhën. Pastaj i treguan ç'u kishte ndodhur të... Tani sikur e kishin harruar dhe merreshin me natyrën.

* * *

Maqina nuk futej më thellë në pyll. Shoferi e mbylli kabinën dhe shkoi me ta. I ranë për shkurt nëpër një shpat të errët. Kur dolën në majë, vunë re që pylli përçahet nga dy vija përrenjsh, që priteshin duke formuar një «V» gjigande. Pikërisht atje, ku dilnin ca ujëra, që kacavireshin tatëpjetë nëpër rrëpirë, mbi një vend si të ngritur, i prisnin dy vetë. Porsa i panë, u ngritën më këmbë dhe u bënë shenjë me lëvizjet e krahëve.

— I, i!... — ja bëri Lipja. — Qenka babai i Blendarit

— Cili, cili?... Ai plaku me tërë atë çifte?

— Ç'plak, o t'u mbylltë... Ai tjetri.

Të dy kishin veshur rrobat e pyllit. Nga afër, babai dukej fare i ri, vetëm dy rrudhat e ballit e tregonin që qe burrë i pjekur. Rrinte i menduar, po, kur u afruan, u çel menjëherë.

— Mirëseardhët, shoqja Pranvera, dhe ju, djem e vajza! — thanë ata.

— Mirë se ju gjetëm! — thirrën një zëri të gjithë.

— Edhe pak rrugë mbetet prej këtu, doni të çlodheni?

— Jo, jo... — gjegjën përsëri njëzëri, — nuk jemi lodhur.

— Ky është babai i Blendarit, kurse ky është xha Banushi, — tha mësuesja për gjyshin.

Bënë një copë rrugë. Gjyshi ja mbajti Rezartës dorën mbi kokë. Vajza i ngriti sytë e shkruar dhe e pyeti.

— O gjysh, po ju këtu banoni?

Xha Banushi qeshi. Edhe babai i Bledarit vuri buzën në gaz.

— Si të thuash, edhe banojmë, edhe s'banojmë, moj bijë... — xha Banushi u ra mustaqeve me pëllëmbë: — Puna është se nuk i ndahemi dot pyllit. Unë tani, siç e shihni, jam tepër plak për punë e për zanat, po më rriti pylli, e më qan zemra po t'i rri larg. «Na le, o xha Banush, kështu...» — më pëshpërisin në gjumë pishat. Më duket sikur drerët ulin veshët e përloten kur pinë ujë, kurse krojet e burimet me ujëra harrojnë të pëshpërisin e të mërmërijnë. Më copëtohet zemra. Ngrihem natën, e le plakushen e shtrenjtë në gjumë dhe vij e i trapit si një vaht e një kohë, kur isha djalë. Zbuloj insektet që m'i dëmtojnë trungjet,

ose ruaj mos kërcasë sëpata e ndonjë druvari të pandërgjegjshëm. Kthehem te bletët dhe i vete mysafir shokut Luftar, ndonjëherë atje në rezervat.

— Të kemi në vend të mësuesit ty, o xha Banush! Ti na mësove dhe ne ta duam pyllin, — qeshi me thjeshtësi Luftari.

Ja tha këto fjalë me respekt. Plakut iu bë zemra mal dhe iu zgjidh gjuha. Ai ishte aq plak sa i tërhiqte me atë pamjen e tij si ndonjë përrallë.

— Atje u poqëm edhe me mësuesen tuaj, o djem. Ta dëgjoni, — i këshilloi pa pritur, — se për ju kujdeset.

Mësuese Pranverës i ra një purpur i lehtë.

— Keni ardhur tjetër herë këtej? — pyeti plaku.

— Unë kam ardhur në festën e themelimit të çetës partizane... — kërcëu Lipja që prapa.

— Edhe unë, me babanë, — tha Milma.

— Bukuri.

— Ah, sa e drejtë ajo pisha atje! — thirri papritur e pakujtuar Jola.

— Ç'qetësi! — admiroi një tjetër.

— Qetësi, thatë! Është sot, o djem! Po në dyzete-trenë këtej pëlciste baruti. Eh, na mbetën lulet e djemve atëhere... — psherëtiu plaku.

— Xha Banushi me shokun Luftar kanë qenë partizanë në këto anë, — sqaroi mësuesja.

— S'di ç'iu drodh Ajorës përbrenda... S'di si i vështroi: më shumë me respekt, apo me kureshtje? A dinin vallë për xhaxhanë e saj,... a e kishin njohur?!... Ecte dhe mezi merrte frymë. Po i ngjiteshin kodrës. Ngadalë u hapej horizonti dhe dukeshin çatitë e fshatrave rreth e qark. Hynë në lirishtë, papritur u dëgjua një thirrje tjetër habie:

— Ja, dëshmori!...

Ajora hodhi sytë andej. Nuk e priste t'u dilte kaq shpejt... I buçiti nën vesh një damar me zhurmën e çëkanit, kur godet mbi kudhër. Iu prenë gjunjët. Ndjeu tri-katër që u sulën përpara. Ata ecën drejt një mase gurësh të skalitur. Lapidari çante qiellin. Pa-

pritur dëgjoi zërin e shoqeve të saj që vështronin mbi pllakë. Pa dhe ajo:

«Më 12.X.44, në këtë vend ra heroikisht për lirinë e popullit, kundër armiqve e tradhëtarëve të vendit, partizani trim pesëmbëdhjetëvjeçar Perlat Flaka».

— Mësuese!...

Të gjithë u kthyen. Zëri i Enit u tret nëpër halat e pishave rreth e rrotull.

— Ç'është Eni!...

— Ajora... Ajora e ka xhaxha...

— . . .

Të gjithë mbetën. Pastaj iu afrua babai i Blendarit me xha Banushin.

— Pse, bija e Kujtimit je ti!?

— Po.

Ajora nuk fliste dot. Kraharori nuk i bindej. I dukej sikur pylli zhurmonte.

Fshiu faqet me mëngë.

— Paskeni ardhur në shtëpinë e re?

— Po.

— E di që jemi fqinjë?... — shtoi pastaj me shaka... — Ju ndihmoi gruaja kur erdhët?... Djali...

— Djali juaj... Blendari!! Të na ndihmonte!...

Disa ulën kokën. Ju kujtua «mendjekëndezi» dhe buzëqeshi lehtë. Ato ditë nënat e tyre qenë miqësuar. Nëna e Blendarit e kishte ftuar nënën e saj për të pirë kafe. Kurse ata të dy me Blendarin përkundrazi... qenë zënë. Si i kishte thirrur? «Mëzکہ!»

— Po ne u zumë! — i tha me gjysmë zëri.

— Si? Ha, ha...ha! Që ditën e parë u zutë!... Po, s'e dinte ndoshta.

— Po barabar dolëm, — shtoi me shaka vajza.

— Ha, ha...ha!

Iu qesh dhe atyre. Edhe xha Banushi e mbante barkun me dorë. Befas babai pushoi.

— Dëgjoni, o djem, dhe ju, vajza! Përpara se të iki, se erdha vetëm që të mos i dilja fjale mësueses, pasi kemi një problem atje në rezervat e duhet të jem patjetër, dua t'ju them dy fjalë: më ka ndezur keq me atë djalë. S'di as vetë ç't'i bëj.

Xha Banushi, siç qe ulur këmbëkryq, e kaloi çiften nga një gju në tjetrin. Mësuesja buzëqeshi. Eni mori zemër.

— Ai zihet me të gjithë. Na e përplasi derën kur na dërgoi mësuesja javën e kaluar.

— Vërtet, vërtet, — thirrën ato katër vajzat që genë me të.

Xha Banushi u vrejt e po i dridhej çiftja në dorë. Mësuesja dëgjonte.

— Vajzave vërtet nuk u flet, por është i drejtë me djemtë, — u hodh bullafigji.

— Eh, more trim, i paske rënë më të. I drejtë është, — mori flakë papritur xha Banushi.

— Si qenka kaq i drejtë, kur s'na flet neve me gojë? — pyeti Ajora.

— Po. Edhe sot, kur do të niseshim, për pak u zumë. — tha Eni, po s'e mbaroi dot fjalën, se babai tundi kokën.

— Domethënë që e ka tepruar sa më s'bëhet...

— Ore, po nxitohi si shumë. E dini se ç'është besimi te njeriu? Jeni të rinj e nuk keni vojtur. Pa ma pyetnj këtë zemrën time të vjetër, pa të shohim ç'do t'ju thotë.

Babai vështroi orën.

— Po ju le me xha Banushin, — u tha. — Kur të mbaroni këtu, na urdhëroni në rezervat.

Babai u largua. Pas pak pylli e fshehu në gjirin

e tij dhe dukej sikur babai nuk kishte qenë kurrë me ta.

Plaku i vështroi nën vetullat e bardha me radhë. Balli i gjerë i qe rrudhur pak. U shtrënguan pranë njëri-tjetrit dhe iu afruan më shumë. Gjyshi hodhi sytë nga lapidari, u ngrit më këmbë, e lëmoi pak me dorë e u mbështet pas tij.

Prisnin ç'do t'u thoshte:

— Kurrë s'i harron njeriu furtunat e jetës, o fëmijë, as dhembjet e plagëve dhe humbjet e shokëve...

Këto i thoshte një zë i përmalluar. Shumë vajza vunë faqet mbi pëllëmbë. Djemtë nuk merrnin frymë. Xha Banushi tundi kryet. Filloi nga kujtimet:

— Ndodheshim të rrethuar këtu në pyll. Ja...ja, te ai pellgu atje rrinte çeta. Papritur e pakujtuar, Luftarit, që bënte roje, iu duk se i lëvizën shkurret nga larg. Për çudinë e tij, një djalë si ndonja dy vjeç më i vogël se vetja po i afrohej.

— Ndal, — tha, — ç'je ti? Vdekje fashizmit!

— Njeri, jam, o, ç'jam! Liri popullit!

— Qenka yni! — tha me vete roja dhe shtrëngoi automatikun e një gjermani të vrrarë, që ia kishin dhuruar shokët.

Po, kur u afrua djali, pa një pa dy i tha:

— Shpjermë te komandanti!

«— Bah, — tha me vete roja. — Drejt e në thelat ky!»

I porsaardhuri ishte fare i pocaqisur. Lëkura e zbetë ia shtonte edhe më shumë dobësinë. Si i tha një shoku ta zëvendësonte, Luftari u nis me të.

Komandantin e gjetën mbi një trung lisi të prerë. Po dridhte një cigare të trashë me letër gazete. Si ja dha një herë mbarë e prapë me gjuhë, letra u lag mirë. Sakaq e ngjiti. I ngriti sytë e rënduar nga men-

dimet dhe e pa djalin të shoqëruar prej Luftarit. Automatikun e kishte varur në qafë.

— Ç'e ke këtë, o trim? — e pyeti.

— Ja, kërkon të vijë me ne...

Djali ia zgjati dhe komandantit atë posullën që ia kishte treguar Luftarit. Atje ia punoi keq. Qe rritur lopçar Luftari. Vërtet ishte nja shtatëmbëdhjetë, po s'njihte asnjë shkronjë, se, po ta dërgonte i ati në shkollë, mbeteshin pa bukë. Le që mësues ishte hoxha, që banonte në fshatin tjetër nja katër orë të mira larg. Ky hoxha i rrihte fëmijët me rrip...

Nejse, ja mori posullën dhe e peshoi një copë herë mbi pëllëmbë. Meqë nuk e kuptonte, ja ktheu pa e hapur, gjoja me mospërfillje:

— Mbaje për vete atë. Ke gjë me këtë? — dhe i ra me pëllëmbë armës në tytë.

— . . .

— Eja me mua! — i tha pastaj.

Tjetri e pasoi i heshtur. Rrugës, Luftari e lëmonte metalin e ndritshëm, krekosej, e frynte gjoksin dhe e maste lartësinë e supeve.

«— Eu, unë ia kaloj!...» — i thoshte vetes me mburrje.

Djali të tëra i vinte re dhe e pyeti papritur:

— Ke vrarë ndonjë gjerman?

— Jo, — tha Luftari dhe i përplasi qepallat i hutuar.

— As ballist?

— As.

— E ç'partizan më qenke ti!

— Ç'partizan qenkam unë!... Kam dy muaj në çetë, oree! — ja ktheu i fyer. «Hë, — tha me vete pastaj, — dhe një çunak si ky të të tallë!»

Po, kur djali i porsaardhur dëgjoi që kishte dy

muaj, e... ç'ka, sikur e vështroi ca me respekt. Luftari hante veten me dhëmbë që s'ja mbushi synë e s'e mahniti hiç. Kush e di ç'e kujtoi! I ranë pendët fare!... Ndoshta s'binte erë më partizan.

E shpuri, pra, te komandanti. Si e mori posullën, ky tundi pak kokën dhe nisi me zor të madh, germë për germë, ta lëçitë.

E mbaroi, i ngriti një herë sytë dhe e mati sa i gjatë e i gjerë ishte. Ky i tha si pa të keq:

— Kam një fjalë me komisarin.

— S'është. Ç'e do?...

Komandanti e vështroi djalin shëndetlig me një sy atëror. Kështu, ky nuk pati më kohë kurrë të merrte vesh se komisari i çetës ndodhej thellë në malet, i plagosur në një spital partizan. U skuq dhe u kuptua që u zu ngushtë, por shkaku s'u muar vesh.

— Kam një porosi nga nëna, — i tha.

— Ç'ke në shtëpi ti, vogëlush?

— Nënë dhe një motër.

— Po ç'erdhe?... Pse s'ndenje atje?

— Ta thonë në letër.

Komandantit i lëvizi mustaqja.

— Po këtu, mor bir, flemë në dhe, është mal e ti... me këtë shëndet...

— Erdha të luftoj unë.

Dy partizanë të vjetër, që ishin afruar pak më parë, posa e dëgjuan, qeshën vesh më vesh. Qe vjesh-të. Sa kishin zënë të skuqen ahishtet në faqet e male-ve. Kishin rënë shira të shpeshta dhe pylli aq do, një vesë, që të mbajë lagështi. Komandanti u bë me qejf nga e qeshura e tyre. I vështroi me radhë të gjithë ç'qenë aty. Tha papritur, sikur të qe kujtuar për diçka tjetër: — Pa bie borë, pa fryn erë këtej.. Thonë, që je djalë me zemër (e kish fjalën për posullën). Dhe zuri

të qahej kasten: — Po këtu, mor bir, flemë në dhe, është mal e ti me këtë shëndet...

— Erdha të luftoj unë, — tha prapë djali.

Komandanti i ra strallit dhe e ndezi eshkën. Shkeli njërin sy nën vetullën e trashë dhe hodhi shikimin përpjetë. Partizanët panë andej nga shihte ai. I fundit vështroi djali. Një pishë e njomë, me majë kreko, nja dyzet metra e lartë, qe e ngarkuar e tëra me boçe. Atë kohë e lëkundti tërë naze kreun plot me hala të ndritshme.

Djaloshi, i mahnitur, s'po ia ndante sytë drurit.

— E sheh atë majën atje?

— Po. E shoh.

— Me këtë shëndet, o bir, të merr era dhe ja, ja... atje të vë. Po më mirë shko te nëna, se të pret.

Partizanët u gjallëruan prapë. Djali fshiu nxitimthi me mëngë ballin e djersitur. Luftari më pëshpëriti m'u në vesh:

— Siç duket s'do ta pranojnë... Është i vogël, — shtoi me bindje. Po u dëgjua djaloshi:

— Era më ngjit, po plumbat e mi do të zbresin në tokë.

— Ha, ha... haaa! — shpërthyen të qeshurat.

— Oi, qerratai!... Dukesh që vjen nga qyteti.

Djaloshi iu mbajt mirë qesëndive të komandantit. Dhe këto qenë pëlqimi i tij.

«Le të rrijë, shoku komandant!...» — thoshin dhe sytë e të gjithëve.

Kurse Luftari atë donte, të kishte një shok. Kjo punë s'u zgjat më. Komandanti më urdhëroi mua:

— Jepi bombën e Selimit! Mbaje atje, te kazanët me vete!

— Sii!... Te kazanët?!... — u praps djali.

— Hajde, hajde... S'ka drejt e në thelat!... — e i

zgjata kapistrën. — E paktë të duket? Duan të hanë djemtë, bir!

Nxënësve iu qesh me xha Banushin. Mund të kishte shkelur në të shtatëdhjetat, tani po kishte thithur ajër pylli ai e qe faqekuq ende. Vazhdoi:

— Ja ndeha krahun për t'i treguar shokët e tjerë, të shtrirë rrëzë pishave për t'u çlodhur. Pastaj i tregova Luftarin.

— Me mua ka dy muaj ky e s'ka të mërzhitur...

E dija dhe vetë se sa «qejf» kishte të mbushte ujë e të gatuarnte Luftari, prandaj iu përcëlluan faqet më keq se me hithra.

— Derr jam bërë... — tha aty për aty ai, — po ç'të bëj?...

— Si!... si!...

Komandanti dhe të tjerët ranë përmbys. Qeshi dhe i porsaardhuri, se lëvdatat e mëparshme të tij u bënë pluhur e hi. Luftari vazhdonte në të tijën:

— Më rroftë automatiku, mua! Kam dy muaj...

Kur e dëgjoi komandanti kaq të dëshpëruar, e zbuti zënë:

— Do të vijë koha dhe për ty, bir... për të gjithë, mos u mërzhit.— dhe ja vështroi vjaskat e zeza që shkëlqenin.

Të dy djemtë ishin pranë.

— Do të ta mësoj bombën? — e pyeti me zë të ulët të riun.

Ai e ktheu kokën shtrembër:

— E di, e di. Kishim plot të tilla në qytet.

— Kështu u pranua në çetë Perlati, o djem, — tha xha Banushi dhe heshti.

Asgjë s'pipëtinte. Dëgjohej vetëm cicërima e një zogu. Eni nuk lëvizte fare dhe Ardiani qe mbështetur mbi një krah. Ajourës vetëm i rrihte zemra. Dëgjonte gjyshin:

— Çetës iu dha alarmi. U futëm përrrenjve, në udhë e pa udhë. Ecnim pranë e pranë. Për një orë djemtë u bënë miq të vërtetë. Hiç nuk i vinte turp Luftarit të rrinte me partizanin e vogël. I vogël, i vogël, po Perlati ditkej shumë gjëra. Kishte bërë dy klasë, pastaj kishte hyrë çirak. I vojtur qe dhe ai, me vojtje prej qyteti...

— Mezi e ngjitëm «Qafën e Ujkut», ja ata shkëmbinjtë atje... — tregoi xha Banushi. — Po s'na sosi kjo, na dhe ballistët. Zunë të shtinin. Djaloshi u zbeh fare. Ata kishin vënë mitralozin këtu, ku jemi ne, e nga gëzimi që u dolëm në shteg, u jepnin shenja gjermanëve. Më në fund nuk duruan të afroheshim mirë, por qëlluan.

— Qenkan dehur! — tha komandanti ynë dhe zumë vende aty për aty. Perlati fërkonte faqen. Luftari e pyeti:

— Ke frikë?

— Jo, po ti?

Luftari bëri shenjë me sy.

— O djemka, — u thirra unë që të sigurohesha. Luftarit i erdhi inat, se ai nuk ishte «djalkë», po thirri:

— Këtu jemi, këtu!

S'e ngrinim dot kokën, se aq të dendur ishin plumbat, sa vërsheënin dhe çaheshin ciflat e gurëve. Ata ishin strukur. Ballistët pushuan pak. Gjermanët ishin akoma në fshat. Mua s'më rrihej pa ngacmuar.

— O djemka, — u thashë prapë, — hë, vrini taní, sa të mundni, se nuk jeni vetëm për bukë... Hë, ti me automatik, jepi, se kishe merak!

Xha Banushi lëmoi mustaqen e bardhë.

— Po ç'të vrisje? Tym e pluhur kishte, ku dukej gjë?

Komandanti ynë urdhëroi të tërhiqemi më poshtë. Sa u mblodhëm te vendi ku duhej, na rrëmbeu me një vështrim.

— Ku i ke djemtë, Banush?

Unë s'e kisha mbledhur ende fillin, mezi merrja frymë nga vrap. Të gjithë i mbuloi një hije, si mjegull. Halat e pishave xixëllonin nga lagështia. I riu s'ishte vërtet...

— Unë këtu jam, — thirri Luftari.

— Banush, ç'u bë djali?

Nëpër heshtje, prapa supit tim, doli një zë i ngadalshëm:

— Siç erdhi, iku...

— Joo!... — gjëmoi komandanti.

— Kur çaheshin ciflat, më rrinte pranë!!! — u hodh e tha Luftari.

— Mos i ka ndodhur gjë?!... — pyeta.

— Luftar!...

— Urdhëro, komandant!

— Hidhu gjer te shkëmbinjtë. Kontrolllo vendin.

I lehtë si dre, Luftari vajti dhe erdhi.

Diçka mbante në dorë.

— Ç'ke atë? — e pyeti komandanti.

— Buka me gjithë shaminë, — dhe ja zgjati.

— Po djali vetë??...

— Kontrolllova kudo, komandant. Nuk ishte as te vendi ynë.

Rrethimi vazhdonte. Duke menduar për fatin e tij, zumë secili pozicion.

— S'kishte pse të ikte, — mendonte Luftari. — Si nuk e pikasa, xhanëm!...

Iu duk sikur drizat poshtë shkëmbit qenë shkelur. Befas disa xixa ia përshkuan trurin.

— Mos ka ikur vërtet nga frika!... — Si më pyeti

mua: — Po ti?...» Po kur u hodhëm për këtej ai qe, më duket!...

Atë kohë u derdh një breshëri e shkurtër zjarri. Të dy partizanët e vjetër që qeshën vesh më vesh, kur tha Perlati se plumbat e tij do të zbrisnin në tokë, nuk u ndien. Vetëm njëri tha dy fjalë përgjysmë:

— Shok... ruaj... — dhe i doli shkumë e përgjakur nga goja, pastaj nuk lëvizi më.

— Gani!... Kiço!.. — u thirra me zë të rrëqethur.

Kur i pa djemtë, të rënë si lisa të prerë, komandanti u sul mbi ta. I preku, i ngriti përgjysmë. Të dy pa ndjenja, qenë plagosur rëndë. Shau ndyrë, i kër-citën dhëmbët dhe vështroi andej:

— Më, ua.. mitralozin, horat!...

Sa vinte rreziku shtohet. E keqja qe se ndaluan dhe nuk e dinim ku do zhvendosej ajo çerdhe zjarri.

U zbraz një revolver. Zhurma erdhi e shurdhët. Me shenjën e komandantit mbajtëm vesh. U ndjenë ca zëra. Një si rënkim. Miliona hala u drodhën dhe e përcollën zhurmën midis trungjeve, lëkurëtrasha të pishave.

— Nuk është shenjë e mirë, — tha një shok.

— Rënkojnë pishat, — iu përgjegja psherëtitjes së tij.

Menjëherë pylli oshëtiu nga plasja e një bombe. Gjëmimi i përndau halat. U ropat jehona përrenjve lug më lug.

Komandanti urdhëroi me zë të lartë:

— Para partizanë!

— Urra!... Urrra!...

Po. Rruga jonë qe vetëm mësymja. U lëshuam me një urrejtje të papërmbajtur e lot të përgjakur për Ganiun e Kiçon tonë. Ja do t'i vrisnim, ja do të na vrisnin tradhëtarët me plumbat e tyre të fëlliqur.

Siç rrinin ua zbrazëm mbi kokë bombat. Ata u çakërdisën si laraska të trembura.

— E? Pë, pë!... Të poshtërit! S'na i lanë, të paktën, opingat e reja për djemtë që i kam zbathur!... — thirra lumë në djersë e i kallaisur me baltë.

Po dhembja më e madhe që pastaj, kur iu afruam mitralozit, pikërisht këtu, ku po rrimë tani. I që shtrembëruar tyta dhe një këmbëzë i mungonte. Ngjitur, dergjeshin tre ballistë. Mbi arkën me fishekë, me mollëza te shiriti i këputur i mitralozit, me një fytyrë të ngrirë me një buzëqeshje të bardhë, shtrihëj pa frymë, ai... shoku ynë më i vogël, partizani më i ri i çetës, Perlati ynë..

Ç'kishte ndodhur?...

Kur ne u ngritëm nga pozicionet, ata qëlluan. Forca e predhës e hodhi nga shkëmbi mbi drizat. Vendi është atje goxha lart, dhe ai ndenji pak i trullosur. Në pyll nuk orientohesh lehtë, po të mos e njohësh. Kur e mblodhi veten, mori diku një shteg të verbër të na arrinte, ndërsa ne kishim dërguar Luftarin. Kishte ecur mjaft, kur, papritur... dëgjon zëra. Flisnin shqip dhe mbajti frymën. Dëgjo!

— Jepi, jepi!... — thoshte një zë i egër.

— Tra, tra, ta... taaa... — kërciste mitralozi.

— I palosëm nja di komunistë, o beg!...

— Të lumtë! Ho, ho, o... Prapa kanë nemcet. Do t'i hamë të tërë. U erdhi fundi morracakëve... Ho, ho, o.... Mbahu, o Cufe maloku!

Sytë e kuq, si të gjakosur nga të pirët, iu përlo-
tën beut komandant.

Që i bindur se ai me «trimat» e tij do ta mbante këtë pjesë të unazës rrethuese.

Perlati i dëgjo të tëra. Shtrengoi bombën e vet-

me nëpër gishtat e njomë. S'qe veçse njëzet metra larg. I dhembti zemra.

Na solli ndër mend të gjithëve, sikur të ishim vrarë. Dhe ata të dy gajaseshin mbi trupat tona...

Iu kujtua vëllai kur u ndanë herën e fundit, Kujtimi. Atë e dërgonte partia në mal, komisar çete... Do ta linte ilegalitetin. Perlati i vogël e kishte përcjellë një copë rrugë. Pastaj qenë ndarë. I vëllai i kishte thënë:

— Ti i hyre i vogël kësaj valleje. Ki para sysh se lufta jonë do të jetë e ashpër, për jetë a për vdekje. Mësohu të ruhesh dhe të urresh! Mëshira është për të dobëtit, vdekja për trimat. Edhe po të mos jemi, do të jetojë vepra jonë... Mirëupafshim, Perlat. Përqafoje nënën dhe Mirën...

Këto fjalë i dhanë kurajo. Perlati e mblodhi veten. U zvarris brinjë më brinjë si mace. Ata akoma bisedonin. Perlati u ngrit befas në këmbë tërë urrejtje. Flladi i pyllit e përshëndeti me krenari. Bombës ja kishte hequr me kohë mashën siguruese.

— Si zor, t'i hani të tërë, o ballistë të qelbur!...

— T, tyt... ç'ç'e kke a, atë!!

Beu u lebetit dhe dora i vajti drejt e te koburja. Shtiu pa mendje, por shpërtheu dhe bomba.

Pas tri sekondash, pylli oshëtinte nga zërat tanë:

— Piktura!... — belbëzoi me vete Ajora krejt e habitur dhe nuk ja ndante sytë këtij plaku të mirë. Ai sikur ta kishte dëgjuar i tha:

— Një herë, ka nja dy vjet, erdhi e na vizitoi një piktor. Duke biseduar një mbrëmje, ja treguam dhe këtë histori. Kur do të ikte, në shenjë falënderimi për mikpritjen, na dhuroi një diçka të mbështjellë. E hapim. Kur, ç'të shohim?... Një pikturë. Perlati ynë me bombë në dorë, mbi mitralozin armik.. Eh, plaku nën-

qeshi dhe fërkoj mustaqen me gishtin e përthyer. — Kur u takuam me shokun Kujtim, ja falëm...

— Piktura e dhomës sime!... — klithi pa u përmbajtur Ajora... Diçka i thërriste e i gulçonte në kraharor. Kurse Enit dhe shoqeve të saj po u trashej vija e lotve e u zgjatej deri në mjekër. Ardianit i shkëlqenin sytë me një dritë të çuditshme. Ndjeu dy sy të ngjitur mbi të... Mësuesja. Askund nuk shikonte. Mësuesja e afroi në kraharor. Ç'dëgjuan kështu?!... Jo. Nuk dëgjuan. Panë një film. Përmes qelqeve të turbullta të lotit pa Perlatin e vogël, atë partizanin trim, atë xhaxhanë e saj.

* * *

— Kështu, o djema, shumë veta nga ne e humbën besimin, kurse Perlati qe heroi ynë!... Prandaj jua them, të mos nxitoheni.

Plaku vuri çiften mbi gjunjë.

— E kemi këtu djalin, — dhe i ra zemrës me gisht, — po ç'e do se nuk ndreqet më ajo. Ndërsa tani shoku Luftar nuk beson te i biri, thotë ta heqë nga shkolla, thotë ta futë në punë...

Eni rrudhi vetullat. Kjo tregonte se e kishte derdhur tërë vëmendjen.

— Po vetëm një javë u duk, o xha Banush!... — tha Toli.

— Mirë, o djem, dale t'ju pyes një herë... Njeriu mbi zjarr, apo mbi akull ngrohet?

Eni dhe nja dy të tjera ulën kryet.

— Mbi zjarr, — iu përgjegj Toli.

— Po çfarë gjeti tek ju kur erdhi Blendari, zjarr, apo akull?

— Akull, o gjysh, akull!... — u hodh Ardiani. — Të tërë i rrinim shtrembër.

— Aa... Dhe kjo vinte se s'besonit...

— Ashtu është, xha Banush, — tha mësuesja. — Qëndrimi ynë miqësor ose jo miqësor ka rëndësi për Blendarin... Po t'i shtrijmë dorën të gjithë si shok, ai do të mbahet pas nesh.

Ardiani lëvizi. «Sa e mirë kjo mësuesja! «Profesorin» nuk e bëri për fjalë hiç!» Në fillim, ai mendoi se Blendarit rreziku më i madh i vinte nga mësuesi i algjebërës, por tani që doli mosbesimi i të gjithëve, bile dhe i babait të tij, «Profesori» u zbeh në sytë e tij dhe dolën ata. «Po, gjyshi dhe mësuesja kanë të drejtë. Nuk kemi bërë atë që duhet për të, për shokun tonë». Vajtjen e tij, as që e llogariste.

Pasi biseduan dhe një orë të tërë për këto, zbritën në rezervat. Vend më të bukur s'besonin të kishte në botë. Këputën bohçe, mblodhën kërpuçka. Pannë ketrat. U kënaqën dy orë të tëra. Duke zbritur për te maqina, Ardiani i tregoi mësueses shqetësimet e tij. Në atë grup rrinte dhe Eni.

— Të lumtë Ardian! Po të jemi të një mendimi të gjithë, pengesat do t'i kalojmë.

Këto fjalë i takonin Enit me shoqe. Vajzat u turpëruan. Sa i mirë iu duk babai i Blendarit!... Duhet të bënin çmos.

Dolën përsëri atje ku priteshin përrenjtë. Atje u ndanë me xha Banushin si miq të vërtetë, me ftesën për t'i vizituar përsëri. E falënderuan dhe vazhduan rrugën të lehtë e të çlodhur.

RRËFENJAT E LIPE MBUERRACAKUT

Banorët e vegjël të këtij qyteti malor, nuk mund t'i harrojnë agimet e praruara të tetorit. Natyra, porsa hap dritaren e ditës nga kupa qiellore, derdh gjithë ngrohtësinë e vjeshtës. Prapa maleve dielli, ende i qeshur, hap synë e tij të zjarrtë për të parë gjithësinë: njerëzit, kafshët, lumenjtë, arat, traktorët... Ç'mrekulli (Malet mbajnë në këmbët e tyre qytetin). Në këtë orë, aq shumë flakërojnë kreshtat, sa duket sikur po shkrihen me kubënë e qiellit, porsi një llavë vullkanike në derdhje.

Nga ana e saj, faqja e maleve që vështron qytetin, i dërgon kodrave me vreshta verdhullore një cipë të ftohtë me hije, që e dëbon vetëm lëmshi i zjarrtë kur hidhet prej këtej. Në ditët e para të këtij muaji, në këto vende mbeten ende veshulë të fryrë, nga lëngu e të spërkatur nga vesa. Ah, si ua bëjnë me sy djemve të prapë në qytet! Në mbrëmje, pasi i kanë bërë planet për të nesërmen mirë e mirë, u kërcet gjuha nga ëmbëlsia, se i shtypin me mend kokrrat. Po, kur gdihet, ua prish kasollja me kashtë e rojtarit. Megjithëse rri në anën tjetër të vreshtave, mbi ca hunj të lartë, e mbron me atë hije të rëndë edhe veshulin e fundit. Pa le ajo tekja me tërë atë

grykë sa një pesëlekëshe e vjetër, me rrip të ngrënë, që i rri varur gjithnjë në sup. Thonë se nuk i bën asnjë fishek dhe e mban ashtu kot plaku i vreshtave, por kush të siguronte që, po të inatosej xha Batoja (se kështu quhej rojtari), nuk t'i përvëlonte tulet me saçma!...

Për këto vriste mendja Lipja, duke ndenjtur barakas mbi dyshe-menë e shtëpisë së Tolit, ndërsa priste njërin nga dy shokët e ngushtë, Ardin ose Tolin të mbaronte detyrën e algjebres. Bënte ç'bënte e kruante veshin dhe shihte nga ata. Donte ta kopjonte sa më parë dhe të nisin nga muhabeti. Por Ardi kishte për qëllim vetëm ta ndihmonte, kështu që e detyroi ta bënte vetë. Ky Toli që më i shkurtër se ata të dy, po që djalli vetë në mësim. Tetat i thante pa mësuar hiç. I shkonte dhe fjala në shokët. Me Ardin Toli nuk ndahej, kështu që sot, kur i dha fjalën mësueses se do të mësonte, që atë ditë u lidh me ta.

Kur mbaruan e kurdisën fantazinë dhe brodhën në të katër anët e gjithësisë: nga dhoma ku rrinin, shkuan në hënë, nga hëna hynë prapë në dhomë. Dolën përsëri dhe u ndalën mbi vreshtat.

— Ne, — tha Lipja me mburrje, — kemi hyrë me miliona herë në vresht...

— Ulu ca, ulu, — ia priti Toli me qesëndi, — bëje me mijëra të paktën!

— Epo mirë... me mijëra... — u përtyp Lipja.

— Ndal pak! Duhet ta pjesëtosh dhe me një numër me dy zero, — shtoi Ardiani. Lipja s'kishte nga t'ja mbante e pranoi edhe këtë zbritje. Prapë e shkoi në mendje që ishte i fituar.

— Hajde, tani vazhdo! — e këshilloi Toli.

Lipja s'e prishi terezinë. Donte patjetër t'u shis-

te bojë këtyre, që vetëm me basketboll merreshin e s'dinin fare se ç'ishte frika në vresht.

— Nejse, pak ngjiten andej, po shumë kthehen veshulur. Disa kapërcejnë bile korijen e parë dhe bëhen copë nëpër dëllinja, derisa i mbushin xhepat me kokrra për profkat e tyre. Hajde, o burrazerë, si është atje, po vetëm një s'pyet... Nejse, — e ngriti zënë si pa gjë të keq, — po të jesh pak frikacak e të të zërë brenda fërshëllima e bilbilit, të priten ruqitë, bie në bark e zë e puth dheun. Të venë djersët çurg... të fërgëllon trupi. «Bobo, më zunë mua», — thua. Atëhere është, ç'është. Nga frika s'merr dot frymë. E hap gojën si bretkosë që të hyjë ajri pa zhurmë. Dridhesh duke pritur nën fletët verdhacuke të hardhisë. Zë edhe mendon për atë trupin shtrembaluq të saj.

«Po sikur të më tradhëtojë!... Po sikur t'i teket dhe të bërtasë?...» I përulesh dhe kërkon mëshirë nga bima që po vjedh. Po ajo rri e urtë si dele.

Pa le kur e zë diellin ndonjë re e hollë. Hija e saj vrapon nëpër vresht e të duket si rojtari.

«— Kaq e pata, — thua, — më mbyti tani!»

Pa, kur fërfëllojnë fletët e fladi bredh gazmor nëpër vresht, pa, kur pëshpërisin hardhitë, kur vresh-ti zhurmon e flet në atë gjuhën e dridhshme të gjetheve, sikur vjen në vete, sikur ndjen freski e gëlltitesh i lehtësuar... Të pushton lumturia, se e kupton që bimët s'kanë gojë. I bie kokës me grusht, sikur e ke imonik, dhe thua:

«— O tutkun, si s'e kuptove që në fillim se kjo është dredhja e zakonshme e xha Batos për të na mbushur mendjen se është në vresht».

Të dy shokët e ndërprejnë Lipen me të qeshura të mëdha.

— Ki, ki, ki... i,i... — ja bënte Toli me lot në sy. Lipen s'e linin të qeshurat e tyre të tregonte. Sa pushuan pak, filloi me të shpejtë.

— Sa për mua, s'ma mban për thellë, or të keqen. E dini, — u tha dhe u zgjat nga të dy shokët; — po të zunë, të shtrojnë në dru, të mbyllin në ca depo-pa dritë dhe atje të vrasin...

Ndërkohë, Lipja mbylli sytë me fodullëk, sikur kishte qenë tërë jetën rob i rojtarëve dhe vetëm kohët e fundit u kishte shpëtuar nga duart. Si pa gjë të keq, bënte sikur ndjente dhembje, sikur e përcëllonin me një kamzhik dhe i mblidhej lëkura e barkut. Zuri bile të përdridhej dhe të kafshohej. Po të dy të tjerët nuk i gëlltitnin kollaj këto. Toli bëri një shenjë mosbesimi:

— Ulu, pak ulu, — i tha, — s'kemi dëgjuar të kenë vrarë ndonjë rojtarët.

— Nejse, — ja bëri Lipja dhe u mat ta hidhte lumin si zakonisht.

— Po ç'nejse, bre!...

Ardit s'iu mbajt gazi prapë, nga njëra anë, sepse ato gënjeshttrat e tij bënin mu, nga ana tjetër, se ai dukej sikur nuk e kuptonte që ata s'e besonin. Meqë të qeshurat sikur po zgjateshin si shumë, edhe Lipja zuri ta nuhatë.

— Mirë, nuk besoni? Vemi nesër bashkë e ta shihni.

— Unë vij. Ç'më jep? — i tha Toli.

— Ç'të të jap, ato që do të marrësh vetë?! . . .

Po ti Ardi?

- Unë, jo.

- Aha, s'dashke! Pse?

- Se më vjen turp.

- Se ka rojtarë. . . dhe. . .

- Domethënë se ke frikë. . .

— Jo. A s'më thua, pse i kanë vënë rojtarët?
- e pyeti befasisht Ardi.

— Që t'i ruajnë! - u çudit Lipja.

Toli e kuptoi qëllimin e Ardit dhe e pa që Lipja ra brenda.

— Të kujt janë vreshtat? - pyeti dhe ai.

Lipja po hutohej nga kjo kthesë e papritur e bisedës.

— Të fermës! - u përgjegj.

— Atëhere? ! . . . - e pyeti Ardi, por e plotësoi menjëherë Toli:

— Qenka vjedhje! — dhe zgurdulloi sytë, sikur ta kuptonte tani këtë gjë.

— Jo, or burrazer, s'më ke as mua.

Prapë u hipi e qeshura. Dësh s'dësh i hipi dhe Lipes.

— Kush vete në vresht? Fedoja, Teru, ti...

Ra pak heshtje. Shokët e kuptuan ndryshe këtë qetësi, po ato që tha Lipja plasën si bombë:

— Ata venë dhe për dardha. Mpf. si janë në një vend, mjaltë!...

Dhe u hoq sikur t'i kishte mbjellë me dorën e tij.

— Ç'themi ne, pa ç'thotë ky, o Toli!

— Se s'keni ngrënë ju, prandaj...

— Ku qenkan këto dardha? — pyeti Toli.

— Nga ana e sipërme, atje ku fillon vreshti.

— Atje u velke pa vajtur, o vëlla!...

— Pse, ç'kujton ti? Vetëm Blendari s'pyet atje...

— Keni vajtur ndonjëherë bashkë?

Lipja befas u skuq.

— Javën e kaluar.

Ku ta dish? Mundet që gënjeu, megjithatë shokët e dëgjuan kur vazhdoi:

— Kur u afruam qe qejf. Afër udhës vetëm fletë kishte. Ndonjë e pavjelë qe larg. Ama shkelja për herë të parë në atë vend. Ata ikën ca më përpara. Unë u ula tek një hardhi e vjetër dhe bëja sikur haja. E mbusha gojën plot me fletë, lashë dhe një bisht jashtë. Ata më panë nga larg të çuditur.

— Hajde! — thirrën.

Unë ua bëra «jo» me shenjë.

— Ç'bën, o qelbo! — m'u kthye Blendari.

— Ha rrush.

— I, i... ku ka rrush atje!... — u çudit njëri.

— Ka, ka... ëhë.

— Hajde «Cap», hajde!... — u tall Blendari.

Ngaqë më dhimbnin bulçitë e fryra, u gëlltita si pa gjë të keq. Ata vunë duart mbi gjunjë e u këputën së qeshuri, duke harruar se ishin në «gojën e ujkut».

— I, i, «Capi» kullot fletë! — ma ngjitën.

Pastaj s'ma varën. Zunë të hanin, të mbusheshin dhe të më lëngëzonin. Menjëherë më dogji gryka dhe e ndjeva papritur të hidhtin e fletëve.

— F,u... Ptu! — qërova bulçitë. — Në djall të vejë!

Pështyma që hodha m'u ngjit mbi këpucë. M'u mbush goja tërë lëng. Harrova çdo gjë në botë dhe vrapova. U mbushëm gjer në grykë edhe me dardha, edhe me rrush dhe u nisëm nga «Çezma e dembelëve» t'i hamë.

Lipja e vështroi Ardin me Tolin dhe uli zënë:

— Mund të kenë vajtur edhe sot për dardha ata. — Për pak i shkau gjuha të tregonte se qe dhe vetë, por e përdroshi mirë në dhëmbë dhe u mbajt me zor.

— Mirë, o! Na e the një herë...

— Ti pse s'vajte me ta? — e pyeti Ardi papritur.

— Po unë isha me ju te lapidari!...

— Unë të them, pse s'vajte!? — nguli këmbë Ardiani.

Lipja u zu ngushtë.

— Se pashë një ëndërr! — tha më në fund si pa të keq.

— Beson në ëndërrat ti, Lipe?

— Jo, or budalla... — ia ktheu Tolit, — po, kur të zënë, të bën përshtypje.

— Si?

— Hi, hi, hi... I,i.

— Të zunë, a... Hi, hi...i,i

Të dyve ju bënë sytë pufka nga të qeshurit. Lipja i shikonte edhe kënaqej.

— M'u prenë gjunjët. Më ndiqte xha Batoja...

— Ama, çudi është vërtet! Pse të priten gjunjët, kur të ndjekin në ëndërr!

Kur dëgjoi kështu, Lipja vrejti vetullat e mori zemër:

— Le që mbante edhe një thikë në dorë, si shpatë, ndonjë metër të gjatë!

E kuptoi që gënjeu dhe pa nga Toli.

— Ulu, pak, ulu! — i tha ai.

— Mos kem njeri!... — u betua.

— Epo ëndërr është! — i tha Tolit këtë radhë Ardi.

— Nejse, unë ik, ai ndiq... unë ik, ai ndiq... Sa të ma përfshinte qafën, bërtita i tmerruar dhe u zgjova. Isha qull në djersë. Të them të drejtën, kur e ndjeva që isha gjallë e mirë e bukur në krevat, u gëzova.

Motra më e madhe, ajo që vete në gjimnaz, hapi derën. Kur më pa nën jorgan, thirri e inatosur:

— Ngreu, gjumash! Ra zilja. Ç'më shikon ashtu
si buf!

Pastaj iku, se e thirrën shoqet.

— A, prandaj na erdhe vonë sot! Dhe për pak
të la maqina!...

— Po, po.

— Hi, hi hi... i,i.

— Ta dija të paktën ç'do të më bënte!

— Hi, hi,hi... i,i.

Toli nga anë e tij qeshte me lot. Ardit iu kujtua zakoni i Lipës që, kur nuk përgatitej, shihte ëndërr sikur mësuesit e ngrinin patjetër. Kështu i ndodhi edhe javën e kaluar.

Shokët e tij qeshnin pa të keq, ndërsa Lipja hiqej si i leshtë, megjithatë nuk u tregua i sigurtë deri në fund. Pse i këmbëu ato dardha mjaltë të vreshtave me eskursionin? Ku shkoj, pasi u kthye nga «Pishat e Zeza»? Kë takoi?..

Për këto Lipja heshti. Jashtë ra muzgu. Dielli perëndoi. Numëroheshin yjet kur dolën të tre shokët te porta dhe i thanë njëri-tjetrit «Natën e mirë!»

RRUGËT KANË DREJTIME TË KUNDËRTA

Këtë Blendarin, që i kishte hapur kaq telashe klasës, Ajora e kishte në kujtesë si në një tregim tërheqës, plot mistere e të papritura. Ai vështrimi i tij ishte aq mavi, saqë, kur e pa atëhere, në mendjen e vet e krahasoi me ujën si vaj të një deti të qetë, me uturimën e një përroi të inatosur, që i rreh shkëmbinjtë e mëdhenj, që i rreth me kryeneçësi, po nuk i lëviz dot nga vendi dhe vrapon më tutje, për të sulmuar me forca të reja shkëmbinj të tjerë.

Kështu mendonte thellë me vete kur hipën në maqinë, si u ndamë me xha Banushin, e u tret në mendime. Të thuash të drejtën, nuk i bëhej të hapte gojë fare dhe jetonte vetëm me këtë ndjenjë. Nuk e përcaktonte dot kush ishte Blendari i vërtetë. Ku shkonte tërë ditën, ndërsa ata mësonin në shkollë? Thoshte me vete: «Sa zor qenka të dish ç'bëjnë njerëzit në botë! Bile edhe në këtë qytetin tonë të vogël, ku, siç thonë, çdo gjë merret vesh pa dalë mirë». Po, ama, ajo sot e dinte mirë që, kur u nisën ata për te maqina, të gjithë moshatarët e saj në republikë, me çanta nën sqetull, u nisën për në shkollë. Po ky fqinji i saj i mistershëm ku kishte vajtur?

Ditën e eskursionit, edhe e ëma e Blendarit u ngrit e shkoi heret. Si lau sytë, Blendari u vërtit nëpër dhomë dhe iu afrua tryezës, ku ishte një pjatë e mbuluar me një tjetër. I ra me gisht. Pjata u zbulua dhe doli se qe e mbushur plot me çervish. Futi gishtin dhe e lëpiu, po mblodhi turinjte dhe pa nga dollapi i bukës. Pas pak doli në oborr me një thelë të madhe, mbytur në vaj, e zbardhur në sheqer. U ul te guri i portës, që e përdorte nëna si fron, dhe zuri të bënte dy punë: kafshonte bukën dhe kundronte botën e madhe. Çdo tingull i saj e tërhiqte atë.

Padashur brodhi me mend nëpër udhën e këndshme të asaj dite të shkëlqyer. Kishte një gëzim në shpirt: do vente në «Gërdallë» të merrte kanarinën e premtuar nga «ustai». E pastaj me shokët e tij nga vreshtat.

Qortimet dhe këshillat e së ëmës li mbylli në oborr me çelësin e madh të portës. Dhe u nis. Përtej kryqëzoheshin rrugët me njerëz që shpejtonin. U bë i vëmendshëm. Rrezet e diellit ia ngrohnin fytyrën dhe ndriçonin asfaltin me një dritë verbuese. Nuk shihje dot as gjashtë hapa larg po mos e vije mbi vetulla pëllëmbën si strehë. Prapa shpinës së tij gjithnjë e më shumë langohej shkolla. Përpara, te dera e kafenesë, hynin e dilnin burra. Te reklamata e kinemasë rrinte si i humbur një çunak. Ndo njëqind metra më tutje u duk silueta e «ustait». Blendari u gëzua. Kaloi derën e kafenesë dhe e priti.

Mirëmëngjesh! — i tha (ruante ende përshëndetjen shkollore).

— Si je djalë? — ia ktheu burri me flokë të pakrehur.

— Mirë. S'do të vesh nga shtëpia sot?

— O, o!... Kam radhën e zdrucktharisë.

— Vërtet?

Blendari kujtoi se i binte të nesërmen, ashtu siç e dinin të gjithë djemtë e oborrit të tij.

— Pse?

— Po ja, do të vija nga ty për atë kanarinën?

— Ama dhe ti, Blendar, si gomari baltën e bën! Kanarinën, kanarinën. Prit një herë, se s'të iku!... Siç t'i dhashë lepurat, do të ta jap edhe atë.

— Po t'i kam shlyer të dyja. Ç'më bërtet!...

— Ahu, u!...

«Ustai» ja bëri me dorë si i zemëruar. E kishte zët ai t'ia kujtoje. Djali mbeti keq para tij.

«Si e ka punën ky, s'do të ma japë, apo si?... — mendoi rrëmbimthi me vete. — Unë vetëm me Fedon i kam shpënë trembëdhjetë copë, pa le me të tjerët...»

E kishte fjalën për dërrasat.

S'iu durua dhe i tha:

— Po ti vetë dhe fjalën për sot! Bile atë të verdhën në qoshe...

— Djallë, s'është punë të thuash dy herë një llaf. Sikur ke dhe shkollë ti!

Blendari u skuq. Nuk e priste këtë tallje. Tjetri vuri këmbën te dera e kafenesë. Djallit iu duk vetja si leshko, si leckë, dhe u dëshpërua. Në zemër i rëndoi një si gur.

«—Si më tha? Qënkam me shkollë!... Unë me shkollë?!... Kështu, hë?...» Blendari po ziente me veten e tij.

«Ustai» kishte hyrë brenda, po, kur e pa ashtu, i tha:

— Duku më vonë!

Djaloshit të pezmatuar iu duk sikur i tha: «S'ta kam ngenë, po m'u hiq qafe se m'u bëre si rrodhe!»

Me kaq përfundoi biseda e tyre. Njëri u zhduk prapa derës, tjetri iu afrua reklamave. Blendari u egërsua më keq në fytyrë kur pa se edhe Lipja nuk kishte dalë.

Rrëshqiti pas murit e hyri në një rrugicë të thellë, ku lëshoi një sinjal. Priti pak. Lëshoi një tjetër.

Kaluan dhe dy minuta të tjera. U mërzit. Lipja dukej sikur nuk qe i gjallë, ose do të kishte ikur. Me Lipen i afroi padashur një rrethanë këtë vit. Një ditë, ato javë që vajti ai, «Sybomba» bëri një detyrë me shkrim. Hyri në klasë, njoftoi dhe iku.

Menjëherë Blendari u ngrit pas tij. S'e bëri të gjatë dhe rrëshqiti edhe Lipja. Atyre në klasë nuk u erdhi mirë. Të dy u takuan jashtë dhe morën udhë nga «ustai», por vendet që zinin në «oborr» ndryshonin si nata me ditën. Lipja atje nuk vinte pas Fedos, po pas Terut. Ky Teru ishte një që i vinin sytë shtrembër kur inatosej, po ato musklat i kishte pothuaj si të Blendarit. Lipja e dinte dhe vetë se nga krahët qe si qull. Ah, sa inat i vinte që nuk bëhej i fortë! Donte ta çmonte Blendari dhe atë, prandaj kurrë nuk ja kthente fjalën. Sipas zakonit, të thirrurat e njëri-tjetrit i bënin me sinjal. Papritur, Blendarit iu mbush koka të ikte, kur u ndje një kërcitje porte dhe hapa të zbathur në oborr. Lipja i përgjumur zgjati qafën.

— Fle, o!.. — i mëshoi zërit tjetri tërë inat.

— Jo, po... sa më zgjoi ime motër.

— E, të të pres të vishesh?

Lipes iu zhdukën fare mbresat e ëndërrës. Papritur u duk sikur i raportoi:

— Blendil!.. Shiko, ata të klasës do të venë në

eskursion te «Pishat e Zeza», te ai lapidari... Do t'u flasë një nga ata të rezervatit.

Kur dëgjoi kështu, Blendarit i ra të kuqtë në fytyrë dhe sikur i shpoi zemra.

«— Një nga ata të rezervatit?... Me siguri babai!» — tha me vete Blendari. Pastaj e pyeti:

— Vërtet? Po pse s'më ke thënë më parë?... Ti do veje, po të mos kisha ardhur unë?...

Lipja u zu ngushtë. Përpëliti qepallat dhe tha krejt i hutuar:

— Po, dje na tha mësuesja!...

Blendari s'e zgjati. Vazhdoi mendimin e brendshëm me zë të lartë:

— Kush të vejë vallë, babai?... xha Banushi?... Mitri?... Apo ai tekniku i ri me syze? Përse të venë vallë? S'e ç'e ka atë dëshmorin ai komandanti që rri pranë nesh. Më duket vëlla... Babai ka luftuar bashkë...

Nga ana e tij, Lipja që në hall për vete, po nuk i thoshte mendimet me zë të lartë. Pasi pa ëndërrën, e kishte bërë me vete të mos vente sot me ta. Qe i bindur se do t'i zinte xha Batoja dhe atë, të parin, prandaj kishte si të shfajsohej. Tani si t'ia bënte me Blendarin s'bëhej shaka. Po ta prishje një herë, nuk e ndreqje dot kurrë. Ky e pyeti sikur t'ia blente mendjen:

— Ti do të vesh?...

Lipja ngriti sytë dhe e pa vështrimin e tij të kaltër. U përgjegj pa vetëdije:

— Ç'ne.

— Pse, s'ke qejf?

— Kam, po...

— Mirë. Mos hajde me ne. Kur të kthehesh, takohemi te «Gropa», te koria e parë.

Lipes i rrahu zemra me gëzim.

— Ju me maqinë do të veni, kështu që s'vonoheni. Pastaj do të më thuash për të gjitha. Mirë?...

— Mirë.

Kështu Lipja u ngarkua me mision. Blendari i ktheu krahët, kurse vetë u mbështet pas murit dhe e pa atë gjersa mori kthesën. Me siguri Blendari do t'i mblidhte të gjithë. Gjer sa u vesh Lipja i ngathët, shkoi mjaft kohë dhe, megjithëse vrapoi, për pak e la maqina, kurse Blendarit i ndodhi diçka tjetër. Rrugës kur shkonte, mu te hyrja e një pallati dëgjoi të qeshura dhe ra ballë për ballë me shoqet e tij. Ato rrinin tok me rrjeta në duar dhe mes tyre flok-artat Eni. Shkuan me zhurmë në trotuarin matanë.

Rezarta zgjati krahun drejt tij:

— Ua, Enii. Ja, Blendariiii!

Pushuan të gjitha.

— I themi të vijë? — propozoi me zë të ulët Jola.

— Do të vish me ne? — i thirrën papritur të gjitha dhe i treguan rrjetat e tyre me bukë.

— S'jam bërë gati, — qeshi ai.

— S'ka gjë. Ti vetëm hajde, pa kemi ne bukë!

— Po «Sybombën» e keni?

Vajzat u bënë me shpresë. Dhe thirrën menjëherë:

— Vetëm e gjuhës.

— Do të vija, po ta merrnit me vete dhe atë.

— Mos u tall! — ja preu Eni.

— Këtë e kemi vetëm për orën e leximit... — i shpjegoi Jola dhe u skuq.

— Ashtuu!

— Oh, po vonohemi!... — tha njëra.

— E, do të vish! — i thirrën me një gojë Eni me Etleven.

— Shkoni, shkoni dhe i bëni të fala mësueses nga Blendari!...

Nuk u muar vesh në u tall, apo e tha me gjithë mend, por Eni ia këputi përsëri:

— S'ke turp. Ne po të lutemi, ti...

— Moj Luledielli! Hë, hë!...

Ai u zemërua.

— Po ti ç'je? — i tha Etleva. — Ti je mendjekëndez.

Vajzat heshtën. Atij i dogji. Vetëm dy sekonda mendoi: «Kush t'ua këtë thënë këtë? Ajo vajza e panjohur që kam atje?... S'ka tjetër». Zuri t'u afrohej.

— İkim! — pëshpëriti një zë i trembur nga ato. — Kush e di ç'qëllime ka! Kërkon të zihet!..

— Ua, me ne të tëra!

— İkni, të ikim! — tha prapë ai zë. Kjo që trembej kështu qe Ana.

— Mirë thonë i pandreqshëm, — mërmëriti Etleva dhe nuk ia ndante sytë, si të tjerat. Mbetën dhe nja gjashtë çape.

— Pa përsërite dhe një herë — ia bëri ai. Buza iu mblodh si presje nga një e qeshur e hëdhur. — Kush ta ka thënë këtë?...

— Unë.

U përgjegj Eni guximtarja. U kthye nga shoqet:

— Le të bëjë provë një herë! — dhe i nguli këmbët te pllaka e trotuarit. Të tjerat e shtrënguan rreth saj. Në këto e sipër, Ajora doli nga shtëpia në bulevard dhe i pa së largu. Atë nuk e vuri re dhe aq mirë. U thirri me gjithë zërin e saj:

— Eniii!... Etleva!... Rezii!

Ato kthyen kokën nga ajo që ua bënte me dorë.

— Ajorë! — i thirri menjëherë Rezarta. — Ja tani do të vijmë.

— Hë pra, ç'do të bësh! — i tha atij Eni, po Ajora këto nuk i dëgjonte, se ishte larg.

— Do të vonohemi! — i tha Enit Rezarta.

Kur pa atë, papritur Blendari u lëkund. Iu kujtua eskursioni, babai... të papriturat, mësuesja...

— Hajt, qërrohuni, se mos ua nxjerr inatin e një tjetre!...

Vajzat e morën vesh që ai e kuptoi se Ajora ua kishte treguar të gjitha, dhe e ndjenë veten më të forta. Ai vetëm sa e shtyu një herë Enin. Që atje ku ishte Ajora, s'e merrte vesh ç'bëhej, por, oh, sikur t'u kishte ndodhur gjë, kushedi se si do të ishte sulur. Ato u nisën më në fund. Ai i përcolli me sy, me këmbë të hapura dhe pastaj mori rrugën e tij. Doli në pazar.

Mu në qendër është një çezmë me postaf. Faqet e gurta të tij, ngaqë spërkatën ditë e natë me ujin e saj, ndritin prej lëmyshkut. Mbi sofat rrinin tre djem. Sa u duk ai, njëri thirri:

— Po Lipja, o Blendi!

— S'erdhi.

Eh, Capi, ka parë ëndërr. — Teru u kthye nga Fedoja.

— S'e këpute një herë, gënjeshtarin? Ç'shok i poshtër! — shfryu Teru.

— Ç'ja futni dhe ju! — foli Blendari. — E dërgova për një punë. Do të vemi vetë. — Blendari ngriti dorën dhe ata nuk u ndjenë më.

AVENTURAT E BLENDARIT

Të katër lanë pazarin dhe morën rrugën e zakonshme për nga kodrat. Me ujin që del nga njëra faqe e tyre, njomen tërë bostanet me patlixhana e lakra barkfryra, si ca nuse bardhoshe, këmbëshkurtra, që e dredhin në heshtje vallen e velur të vjeshtës.

Punëtorët e fermës s'kanë lenë pëllëmbë mbi kodër pa e bërë tarracë, ndërsa tani katër pendarë të moçëm u grahnin qeve:

— O, o, ha... hee... Ajss!...

Në këto thirrje, mbi tokën e mbarsur me prodhim ndjehej drithëtima e gëzuar e bujkut të mirë. Dhe vjeshta e artë i merrte ata zëra e i fuste në gji të natyrës. Tingujt treteshin bashkë me plasaritjen e tokës, ndërsa brazdat shtoheshin prapa tyre. Dheu i zi palosej më një anë. Nëpër të feksnin patatet e reja.

Pothuaj mbi kodër, rripi i gjërë i vreshtave, që verdhullon e shtyhet nga lindja, të jep përshtypjen nga larg se është një kurorë e artë mbi kryet e këtij qyteti larush.

Pas shtëpive të fundit, djemve u dolën ca lëndina. Befas u dëgjua një gagaritje. Shtinë sytë. Mu në mes të një pellgu të vogël, që ushqehej nga një vijë

e hollë uji, laheshin dy rosa dhe një patë pendëndritur. Pamja i tërhoqi djemtë. U ulën buzë pellgut e zunë të loznin e t'i ngacmonin. Papritur, Terut iu vagulluan sytë dhe e përshkoi një mendim:

— Të kishim një andej! — tha si me vete.

Dëshira e Terut e dogji keq shpirtin e etur për aventura të Blendarit.

— Kemi zjarr? — pyeti.

Edhe Fedos i ndritën sytë.

— Kam unë shkrepse, — tha dhe e tundi xhepin.

Më i vogli prej tyre, Sili, e pyeti:

— Si thua ti, Blendit?

Ai nuk u përgjegj, po u kthye nga shokët që s'ia ndanin sytë asaj pendëndriturës. Bëri pyetjen e Terut:

— E, e marrim?

Ata panë njëri-tjetrin dhe gjaku u vërshoi nëpër rrëmba. U rrahu zemra, të tërë ishin pro, vetëm s'guxoi asnjë të flasë i pari.

— Mirë! — iu përgjegj heshtjes së tyre Blendari, me atë zë për t'u admiruar. Një fiçor, sa një kokërr veze, u ndodh papritur në pëllëmbën e tij. Të tjerëve, që e dinin që s'bënte shaka, iu ngritën qimet e kokës. E morën me mend ç'do të bënte.

Blendari hapi krahun:

— Mos!... — klithi më i vogli.

Atë sekondë pendarët kishin kthyer brylin e kodrës, ndonjë frymë njeriu nuk dukej. Për çudi, dhe zogjtë e ferrave i prenë cicërimat. Teru e shkundi mirë Silin që të pushonte. Vetëm stërkala argjendi u ngritën përpara tyre; uji u turbullua; u prish qetësia dhe u shpërndanë thirrmat e çakërdisura të shpendve mbi ujë. Pastaj rosat vrapuan me sa mundnin, duke u tundur majtas e djathtas. Vetëm pata

pendëndritur mbeti në vend. Forca e valëve që bënë rosat, e nxori në breg. Po, kur i zunë këmbët në dhe të fortë, befas hapi krahët dhe, për çudi, me sqep të ngulur në llum, mbeti pa bërë as gëk, as mëk.

Djemtë u stepën tërë sy e veshë dhe ata. Më në fund, Teru u çakërri, me kokë të qethur, meqë e kishte më pranë, zgjati dorën i drojtur mbi patën. Sa të prekte u ndie një lebetitje rënqethëse.

— O, le, le, Blertaaa!... O, le...le...leee! Gjyshee!...

Kjo klithmë e tmerruar i ngjethi të tre, kurse Terun e ngurosi në vend. Ndërsa ai mblodhi dorën si një këmbë akrepi, të tjerët kthyen kokat. Panë një çupkë gjashtë vjeçe, me flokë të shpupurisur ende nga gjumi, që bërtiste e ia therte vrapit me sa fuqi kishte.

— Gjyshee, e vranë Blertën, gjyshe!...

Zëri i saj nuk u ndje më, se e përpiu porta ku u zhduk.

— Mori erë kjo punë, — tha Blendari i vrejtur.

— Si s'e vumë re? — pyeti Fedoja.

— Unë kam hall se mos na dalë njeri me sopatë nga ajo porta, — u përgjegj më i vogli, ai Sili, i trembur më shumë se të tjerët.

Atëhere u ndje se sa vlente Blendari. Nuk ishte hera e parë që mbështeteshin tek ai. Po, për çudinë e tyre, ky u dukej sikur nuk kishte ndër mend të lëvizte nga vendi. Kështu u dukej...

Nuk e merrnin me mend se shoku i tyre më i fortë, për pak u pendua tek e shihte pendëndriturën të dergjej pa jetë, aq e bukur. Po i rrahu zemra me forcë dhe frika e përzier me pendimin për fajin nuk e linte të ikte. Të paktën të shihte ç'kishte bërë. Gusha, qafa, kurrizi shkëlqenin me një ngjyrë mavi të gjelbër, si në manushaqe. Oh, sa e madhe që qe!

Kokëkadifenjtë, sqepgjerë, e verdhë. Ç'bukurira në një trup aq të vogël!... I fërgëlloi zemra. Sa çudi! Ç'pati?... Me një të shtënë aq të lehtë?... I dukej sikur ai shpend pendëndritur vetëm flinte symbyllurazi.

— Ç'presim? — tha Teru me padurim. Fedoja ngriti supet dhe tregoi fshehtaz atë.

Për Blendarit i bënte zemra tik-tik. Befas u për-kul mbi ujë. E ngriti, e peshoi dhe u mat ta hidhte përsëri, mu në mes të pellgut. Atë çast dolën ca njerëz dhe e la në vend.

U pa një plakë që rrihte pëqinjte sa mundte dhe vraponte tërë zhurmë e zallahi.

— U ditëshkurtërit ç'më bënë! — dëgjoheshin ca fjalë.

Nga ky alarm i vërtetë u hapën njëra pas tjetrës dritare e porta e dolën ca plaka të tjera e ndonjë grua. Kur panë këtë djemtë, u bënë erë.

Turmën e kryesonte vogëlushja me flokë të shpu-puritur dhe një vajzë e madhe. Pastaj vinte gjyshja me plakat e tjera. Kur arritën te pellgu, djemtë duke-shin si katër pikëza që u aviteshin kodrave.

Ajo vajza e madhe, një fytyrëzbetë, vrapoi drejt tyre edhe pak. Papritur u ndal, se dalloi njerin, por edhe u lodh. Vuri pëllëmbët si buri e thirri:

— Siili!...

Pikëzat zvogëloheshin gjithnjë. Po zëri i vajzës si duket, fluturoi më shpejt në hapësirë dhe u ngul në veshët e Silit, që u ndryshua në vend si piperkë e kuqe. Dëgjoi prapë:

— Siili, o hajdut!...

Çudi, vetëm emrin e tij dëgjonte. E zuri një dhëmbkë në gjoks. Vetëm atëhere ato që do të pësonte në shkollë e përshekuan si korrent elektrik, pa le në shtëpi kur të vinte. I doli padashur një zë i dridhur.

— Nga zëri qenka Teuta! Ç'do më kallëzojë!...

— Hajde, more! — e talli Teru në vrap e sipër.
Po Silit i qenë mbushur kapakët e syve dhe s'i mbajti dot lotët.

— Po ç'ke, o gomar! — i tha Teru prapë.

— Ç'do më kallëzojë!... Hë, h, hë...

Qante djali, apo s'qante. Qante dhe vraponte.

— Ç'më qurravitësh, o? — iu kthye Fedoja. — Ç'vjen, kur qakërke kështu?

— Lereni! — u shfryu Blendari dhe u inatos. — Nuk e shikoni se është më i vogli?

— Jo, o, po...

— Epo lere, o çakërr, tani! — e shau Terun ai. Dhe ja nguli sytë blu.

— Ua, ç'u mbloodhën aty!... — thirri Fedoja dhe tregoi pellgun. Pastaj shtoi prapë:

— Qenka e Teutës! Ty s'të njohu, — iu drejtua Terut.

— Epo të më njihte, vërr!...

Me këto qeshën të gjithë, kurse Sili pushoi.

— Shiko, Blendi, po shkon.

Dhe vërtet Teuta u kthye nga pellgu me gratë.

— Ç'qenë tërë ata kunupë, moj bijë? — e pyeti një grua e ngjallme dhe i ndehu ata krahë tërë tul, sikur do t'i shtypte të porsaikurit.

— Lum nënëzeza që i ka! — përveshi buzët një tjetër.

— Pika atyre prindërve që kanë të tillë fëmijë, — ja sëlloi dhe një tjetër. — Jo, xhane!... Kemi dhe vetë, po jo kështu. Katila! Një rosë sa një dele!

— Është patë.

— E ç'bëri patë e ç'bëri rosë. A e vranë!

— Shkolla, shkolla... — u hodh gruaja e trashë.

— Ajo e ka fajin.

— Se mos venë në shkollë ata, moj teto! — s'iu durua Teutës.

— Ditëshkurtërit, ç'më bënë!...

Gjyshja e të dy vajzave iu afrua mbesës së vogël. Edlira, e mbytur në lot, s'e lëshonte patën nga krahet e vet të vegjël. I lutej me gjithë shpirt:

— Blerta, moj, bëj ga-ga-gaa! Të kam xhan unë, po bëj ga një herë.

Menjëherë, siç ndodh ngaherë me skena të tilla, gratë u mallëngjyen.

— Dale, moj bijë, dale ta shoh ku i ranë të paudhët.

Gjyshja ia mori Edlirës shpendin nga dora. Teto Marga e ktheu patën anë e mbanë, e rrotulloi e se si ia vuri gishtin padashur në kokë.

Patës i doli një zë si rënkim e iu hapën sytë. Tërë ç'qenë u afruan. Teto Marga, aty për aty, ia fërkoji vendin me gisht.

— E paskan trullosur! — tha Teuta e para.

Sa mbaroi fjalët ajo, shpendi ndehu krahët.

— Urraa! — bërtitën me një gojë të dy vajzat. Pastaj u hodhën përpjetë nga gëzimi.

Po kur e lëshoi gjyshja përdhe, shpendi vërtitej për çudi në vënd, po më e keqja qe se i mbylli dhe sytë.

— Ç'ne, trullosur, trullosur! — pohuan dhe gratë të bindura.

— Margë, shpjere në shtëpi, pas zjarrit! — e këshilloi gjyshen një zë.

— Ç'të bëj tjetër! — E vari patën për këmbësh e u tha të mbesave:

— Ejani, moj bija! Shkoni përpara!

I mori me vete, kurse gratë u shpërndanë. Prapa

tyre, pellgu lëshonte ende njëri pas tjetrit rathë të lehtë e të turbullt.

* * *

Po ata të tre ç'u bënë? Duke u ngjitur në pikë të vrapit përmbi ledhe, nuk e vunë re se u qullën nga vesa. Terut zuri t'i shponte fundi i barkut. Sa vinte e dhembja i rritej e më në fund nuk merrte dot frymë.

— Oh, o,o!... — ia bëri dhe u shtri.

— Ç'ke!?... — u trembën shokët e tij. — Zorkën ke?

— Oh, o, o... zorkën më duket...

— Ku! — e pyetën shokët prapë dhe u afruan.

Teru s'foli dot më, por i nguli gjunjët në dhe e u mblodh papritur si kulaç. Ç't'i bënë? Në këto raste, siç e pamë, Blendari s'tallej kurrë.

— Ke pirë ujë para se të niseshim? — e pyeti.

Teru e mblodhi veten e zuri të flasë.

— Piva ca kur ju prisja te postafi...

— Po arme ke ngrënë, o t'u mbylltë! — s'e la Fedoja të flasë më tutje.

Të tërë qeshën. Blendari i mbylli synë Fedos dhe e këshilloi Terun.

— Pa mos merr frymë një herë!... Hë, ashtu...

Instinktivisht Teru e ndaloi frymëmarrjen, po i hipën djersët dhe u shfryu si ndonjë gjajde.

— Pfyyy!...

Nuk priste puna. Si shikonin çakërrin dhe kërce-
nin në vend me padurim. S'po shërohej për dreq.
Hodhën sytë rreth e rreth. Kurkush nuk i ndiqte. Por,
ama, po të vinte njeri, dukeshin krejt që poshtë.
Kështu që s'i dihej, se ato gratë i panë që u drejtuan

këtej. Kishin hall sa të arrinin korien e parë. Atje edhe i humbje gjurmët, edhe për rrush mund të hyje kur të doje.

Sytë e stërvitur të Blendarit dalluan befaz në atë ambient verdharash të vjeshtës, pikërisht atë që i ruheshin më tepër.

— Shikoni pak andej! — tha dhe ngriti dorën.
— Po vjen një.

Tre të tjerët kërcyen si automatë.

— Ku?... Ku?...

Blendari e shtriu krahun në atë drejtim, për të treguar njollën që lëvizte me shpejtësi. Duke çapluar sytë andej, Terut i iku dhembja pa e kuptuar.

— Për këtej po vjen!... — ja bëri Sili dhe e zgjati zënë i tronditur, të thuash ti sikur zbuloi ndonjë gjë të madhe.

— Si xha Batoja duket!... — foli dhe Blendari, pa ja ndarë sytë.

Fedoja vështroi rreth e rrotull. Përmes hardhive u ngarkoheshin këmbët me baltë, poshtë që ai, mbe-tej vetëm e përpjeta, por ja, kishin hallin e Terut.

— Nga t'ia marrim? — tha i zbehur.

— Drejt! — urdhëroi Blendari.

Sa dëgjoji kështu, Teru t'u ngrit si pendë e vra-poi i pari drejt rrugës së shpëtimit. Koria i ftonte në gjirin e saj.

Pas pak u ndodhën jashtë rrezikut. Hynë mes degëve të dendura, duke humbur prapa tyre çdo gjurmë dyshimi.

Si ishte atje!... Ç'heshtje!... Fletët po zverdhe-shin aty-këtu. Dukej që do të mbretëronte vjeshta. Qyteti kishte mbetur larg. Po në atë qetësi drurësh ai dukej më larg se ç'ishte në të vërtetë. Të katër djelmoshave u fërgëlloi zemra. Vërtet që ishin fshe-

hur mirë, por frika e së panjohurës, pa e kuptuar edhe vetë, ua ngriti folenë në zemër. Ndodheshin vetëm aty në gjirin e natyrës, larg çdo zhurme njerëzore, larg çdo mbrojtjeje...

Kushedi sa ndenjen pa folur nën barrën e kësaj përshtypjeje, kur, papritur, se si sokëlliti një sorrë. U fluturoi një krah përsipër, i pa ata dhe iku tutje e trembur.

— Krra, krraaau... — u dëgjua pastaj zëri i saj.

— Bobo, ç'gallof! — u çudit Teru, që e kishte marrë veten dhe që bëre me qejf prapë.

— Këta paskemi shokë sot këtu? — pyeti Sili.

— Venë për rrush dhe ata! — iu përgjegj Fedoja.

— Si ne!?... — u habit Sili.

— Si ne, — tha Blendari.

— Na pa e kushedi ç'tha!

— Kush, o Teru!

— Gallofi.

— Po ku flasin gallofët, o budalla!?

— Po as për të kuptuar?

— Hajde, Teru, hajde! — u tall shoku i tij i vogël, Sili.

— Po kur shikojnë ndonjë njeri me pushkë, pse ikin menjëherë? Hë, de... pse ikin? — tha Teru me një zë triumfues.

— Ku flasin galat! — tha Sili i vendosur, po, kur edhe Fedoja ishte i mendimit se shpendët kanë gjuhën e tyre, sikur u lëkund ca.

Më në fund ndërhyri Blendari.

— Kanë instinkte kafshët dhe shpendët, o budallenj!

Shokët heshtën. S'e kuptonin këtë fjalë. Blendari e ndjeu që kishte shkollë më shumë se ata. Po Teru e pyeti pa ndonjë qëllim.

— Ç'domethënë kjo gjë?

Blendari u zu ngushtë. E ngriti zënë:

— Ç'domethënë?.. Po instinkt, o... Kaq s'di? Domethënë që s'kanë gjuhë, po kanë instinkt.

Këtë shjegim e bëri me një zë të atillë, sa ata u bindën se qe shpjegimi më i përsosur. Dhe heshtën. Po Blendarit i erdhi inat me veten që s'ia kishte vënë veshin «Qimkës», kur e shpjegonte këtë mësim. Solli ndër mend djalin flokëgështenjë:

«Të qe Ardiani, kushedi se sa mirë do t'ua thoshte!...»

Papritmas krisi një pushkë aty afër. Terut i hyri një fije bar drejt e në fyt.

Oshëtima e barutit i shurdhoi të katër. Sipër tyre u drodhën gjethet mbi pemë e filluan të bien një nga një. Kjo zbrazje qe aq e papritur, sa mund të besohej se binte rrufeja nga një qiell i kaltër. Për pak u pushoi zemra. Andej nga mezi i vreshtit u çakërdis një trumbë me sorra.

— Ç'bëhet?

— Po shtie xha Batoja... — pëshpëriti Blendari.

— Xha Batoja! Po kur erdhi kaq shpejt?!...

— Edhe ti S...

— Mos merrni frymë, — urdhëroi Blendari. — Po u shtie sorrave. Mos lëviz ti, se do të na kuptojë!... — i tha Terut.

Këtë radhë Blendari qe i tronditur vërtet. Kur e panë ashtu në fytyrë, djemtë u shtrinë si të vdekur. Bari i zverdhur nga koha e i tharë nga vapa i shpoi në gushë, në mjekër, pastaj nën peshën e trupave të tyre u dërmua. Në çast tërë zhurmat u platitën, sikur të mos kishte ndodhur asgjë. Kaluan minuta të tëra. Të verdhit e diellit e shponte hapësirën midis gjetheve e u binte mbi shpinë. I merrnin erë dheut

pa e ngritur kokën, se kujtonin që rojtari u rrinte përsipër me teke ngrehur. Oh, ç' minuta të tmerrshme kaluan ata djem!...

— Pse nuk shtie më?!... — mendoi Blendari dhe kuturisi të luajë qerpikët. Sytë e tij, padashur, u hodhën mbi shpatin tjetër të kodrës. Dalloi shpinën e rojtarit që largohej qetë-qetë me armën të varur mbi sup.

— Si, s'na pa? — i tha vetes dhe shokëve që rrinin ende përmbys. Kur dëgjuan kështu, tre të tjerëve u erdhi zemra në vend.

— Po ikën vërtet!... — bëri Sili i gëzuar.

— Kemi shpëtuar për qime këtë radhë.

— Pse, në korie jemi, fundja...

— Ç'korie, o çakërr! Nuk e di ai përse vjen gjer këtu ti?

Fedoja qeshi me Terun dhe tundi kokën. Ju kujtuan lëvdatat e Bakes.

— Si na thoshte ai? S'i bëka asnjë fishek, ma-shallah!...

Blendari ja priti:

— Kë dëgjoni ju, o!... Baken? Sa të mbush ai!... Ters që na ka vajtur sot! — shtoi më në fund i mër-zitur.

Fedos iu kujtua Lipja:

— Aj «Capi» sikur ta dinte! Sa fat që ka!

— E ruan lëkurën, — shtoi Teru.

Mërzitja e Blendarit iu ngjit edhe atyre. Atij nuk i pëlqente të fliste. Rrinte më shpinë, me sytë gjysmë të hapura dhe vështronte retë që lëviznin në qiell.

— Po, — tha me vete. — Ata shkuan në ekskur-sion.

Dhe kjo i mbeti si peronë në kokë. E ngacmonte zëri i Terut:

— I poshtëri, s'na tha gjë fare, pa le. Vetëm mos më daltë përpara.

— Pusho! Ai do të vinte, po e dërgova unë në një vend. Keni qenë të «Pishat e Zeza?» Vajti me ata të klasës në eskursion, se më duket do të takonin tim atë, për mua...

Të tre shokët hapën sytë sa një filxhan.

— Tët atë?! Po nga mësuesit, kush vajti?

— Mësuesja.

— Kushedi ç'do t'i thonë!

— Le t'i thonë. Lipja, me të ardhur, do të na gjejë këtu dhe do na i thotë të gjitha. Le që unë e kam vendosur, sa të jetë ai, nuk shkel më në shkollë...

Të gjithë e kuptuan se kush ishte «ai».

— Si s'e kemi parë fare këtë javë?! — pyeti Fedoja. — Ama, ja kemi larë paq! Hë, Blendi!?!...

Blendari, në vend që të qeshte, rrudhi ballin e vështroi retë. Ata nuk mund ta dinin ç'mendonte.

Iu kujtua Ajora. Sot e pa që larg, për herë të parë, që nga ajo ditë kur e përqeshi dhe i mbylli kabinatin. Nga Lipja i kishte marrë vesh të gjitha ç'kishite folur ajo për të, kishte marrë vesh se ulej në bankën e tij pa i bërë tërr veshi, se ia dinte tërë historinë.

Por, ah, sot, kur vajzat e klasës i thirrën «Mendjekëndez», e kuptoi që u kishte treguar ajo, dhe u skuq. Do ta kishte rrahur për pak Enin, ose Etleven, por, sa pa atë, pa dashur u tërhoq. Ndoshta e kishte gjë atë komandantin fqinjë, shokun e babait të tij, ndryshe ç'donte atje që me natë?!... Si i tha? — «Unë kam shtëpinë këtu, o buf!» Kur kishte vajtur atje ajo? Në mes të natës?!... Le po babai i tha dhe ta ndihmonte komandantin për t'i zbritur plaçkat!... Me sytë nga qielli, iu kujtua skena e turpshme, kur e ëma, para

asaj (ai e quante ende në mendje «mëzkë»), ia shkuli veshin si një kolopuçi. Dhe tani, padashur, e fërkoï vendin... Në fytyrën e saj, buzët i dukeshin të llas-tuara e shumë tallëse, kur ia përdrodhi duke i hedhur dhe një vështrim përçmues, që derdhej nga sytë e saj të mëdhenj!

Diçka i dhembti në gjoks. Ndjeu, siç rrinte, të trokiturën e kanatit të shtëpisë ku rrinte ajo. Qe një zhurmë e ftohtë, e huaj, armiqësore, triumfuese...

«Po, — tha me vete, — ajo fitoi. Unë guaku rrija në mes të oborrit. Ajo fitoi, po s'kishte ndonjë faj. Unë e shava i pari. Si e paska emrin? Ajorë...»

Ashtu në kurriz, gjithnjë i zhytur në barin e përvëlur të gropës, mbi sy i formohej një perde e kaltër. Në qiell sundonte një bukuri misterioze. Sa larg ishte ajo kube e kaltër! Përsëri karvani i reve zuri të vërtitej anës shkëmbinjve të mjegulluar. Prapë një gjëlpërë shqetësimi i sëmboi në gjoks. Kishte ndodhur e pandreqshmja: «Ajora e kishte parë të rrahur»... Kështu e shpjegonte përbuzjen e saj.

Kjo ishte e tëra. Për atë nuk ishte Blendari, por një djalkë i përbuzur, një «mendjekënde».

— Ajo ua ka thënë të gjithëve. Si më thanë sot në mëngjez?... Po. «Mendjekënde». E ku e dinin ato?!...

Mori frymë thellë, e ndërpreu fillin e mendimit dhe, ngaqë s'rrinte dot në vend, instinktivisht, lëvriu deri në fundin e thellë të asaj grope natyrale. Sikur në ato marrjemendsh të gjente ngushullim.

Të tjerët nuk e kuptuan ç'pati dhe u erdhi qejf të bënin edhe ata si ai.

Tek rrinin kapicë njëri mbi tjetrin dhe u rrotulloheshin pemët, retë e bardha në qiell, u ndje papritur e pakujtuar sinjali i tyre. Ç'është?... Ngjitën

sytë, të shastisur përpjetë. Lart, mbi buzën e gropës, me sy të çaplyer nga të përkulurit, rrinte shoku i tyre, Lipja.

— Uaa!

— Po ti, kur erdhe?... Sa qenka ora?... — u habit Blendari dhe vështroi diellin. Vuri re që hija e pëmëve zgjatej nga verilindja.

— Hidhu, ç'pret! — i tha Fedoja.

Lipja kërceu mbi ta porsi një cap i vërtetë.

— O, na vrave!

— Kur ra në fund, shokët e vunë në mes. Lipja u ngjesh mirë e mirë midis tyre. Ia nisi.

— Mirë më the ti, Blendi. Shkuam me maqinë. Sa na frynte era në gjoks! Mirëpo gjoksi...

— Ë, or de, na plase! Vajtët te lapidari, apo jo?...

— Vajtëm.

— Epo kështu thuaj! U takuat me njeri?...

Blendari i vrejti vetullat. Teru s'ja ndante sytë.

— Po të presim tërë ditën, or djall!

— Po unë desha që nga fillimi, se ashtu është puna.

— Epo hë... folë!...

— Mirë, o... ja, po e them. Në një vend na priste yt atë me një plak me çifte.

— Plak me çifte!... — e ndërpreu Blendari. — Mos quhej xha Banush?

— Xha Banush.

— Pse kishte ardhur vetë xha Banushi! Pastaj?...

— Sa shakara na bëri! Ai të donte shumë ty! Na tregoi se si u vra ai dëshmori. Në fillim partizanët s'kishin besim, po, kur e shpëtoi çetën dhe për vete u vra te mitralozi, të gjithë thanë: «Ua, sa gjynah!... Ndërsa ne kujtuam se kishte ikur...»

Lipja e bartte ngjarjen si ja priste radakja. Po u prek.

— Pse, i thanë vërtet?

— Nuk i thanë, se ai ra nga një shkëmb e humbi, po në mes tyre.... Se e kujtuan të ikur. Komandanti dërgoi babanë tënd ta kërkonte, po ç'ne, s'gjendej... Dhe kujtuan se kishte ikur, kurse ai kishte humbur rrugën. I ndeshi ballistët, ua hodhi bombën mu te mitralozi, u vra dhe vetë.

Blendarit iu kujtua ajo piktura e rezervatit, që ia fali babai këtij komandantit që rrinte pranë shtëpisë së tyre.

U bë pak pushim. Nën mbresat e atyre që u tregoi Lipja, të gjithë mendoheshin.

— Blendi!... E di pse e bëmë këtë eskursion!?...
— . . .

— Që të ngjallet besimi tek ti.

— Si, ç'besim? — ai u vrejti.

Fedoja nuk po e kuptonte lidhjen e fjalëve të Lipes.

— Po ja, o... Ata të klasës, ca thonë se je djalë i mirë, ca thonë se s'je djalë i mirë...

Fedos iu mbush gjoksi me të qeshur, dhe iu pengua mu në buzë. Ndoshta s'ia mbajti të shpërthente. S'e kishte njohur Lipen për kaq guak. Po Blendari e kuptoi mirë atë.

— Hajde «Cap», hajde! — ia bëri Teru para tij.

Ja plasën të qeshurit, veç Blendarit. Prandaj gazi i tyre u fik menjëherë, si ndonjë flakë shkrepseje. Blendari urdhëroi:

— Lereni të flasë!
— . . .

— Eni të shan përpara mësueses, kurse Ardiani të mbron!

- Hë, çfarë thotë?
- Që pavarësisht nga të tjerët, je djalë i drejtë. Teru me Fedon rrudhën vetullat.
- «Atyre nuk u falet që i ofendojnë mësuesit në rrugë», — i tha Eni mësuese Pranverës në sy të Ardianit.
- U, u... që i thirrëm «Sybombë!»... — u kujtua befaz Fedoja.
- Po, po, — tha Lipja, — kështu thonë dhe tërë vajzat.
- Do rrahur kjo Eni! — i ngriti sytë Teru.
- Lipja vazhdoi sikur të mos e kishte dëgjuar fare.
- Po Ardiani u thoshte se fajin në fillim e kishte ai e jo Blendari.
- Blendi u skuq.
- Po ku e di ai? Ata qenë në klasën e shtatë vjet, me mua! . . .
- E, mor, lere, — i tha Blendari Fedos, se e mori me mend që do t'i kishte thënë e ëma. — Ka ardhur nja dy herë të më mësojë algjebër.
- Hi, hi, hi... — qeshi Teru. — Ty të të mësojë algjebër?...
- Ç'ke, o çakërr!
- Hi!...
- Terut iu këput zëri dhe u fye.
- Po ty të të mësojë algjebër!... Ai «çupka»!...
- Mos llap kot. Ai është më i forti në algjebër.
- Po në spangot? — pyeti Sili. Fedoja dëgjonte.
- Teru e mblodhi krahun menjëherë.
- Ë, hë, se është basketbollist ai! E keni parë të gjithë.
- Padashur e kuptoi se po e mbronte faqe shokëve. I erdhi mirë.
- Po tjetër ç'bëtë? — iu kthye prapë Lipes.

— Hë, se harrova!... Babai yt s'ndenji me ne, por iku. Më shumë u fjalos me atë çupën, që ka ardhur pranë shtëpisë suaj, të bijën e komandantit. E di ç'i tha? A ju ndihmuar ata të mitë për shkarkimin e plaçkave?

✓ Blendarit iu përvëluan faqet.

— Po ajo iu përgjegj: «Erdhëm në mes të natës».

— E mora me mend unë!... — tha me vete Blendari dhe u çlirua plotësisht nga dënosa e papritur e saj.

Po, e vërteta mbi të po kthjellohej. I doli prapë para sysh' ashtu gazmore, më emrin Ajorë. Aq përshtypje i kishte bërë sa ja mbante mend edhe ngjyrën e pizhamave. Duket se nuk i kishte mbetur ndonjë gjurmë nga inati, megjithëse «i kishte dhënë fjalën» atëhere se do ta enjtte përjashta! Atë peshën e gurit në zemër e kishte prapë. Ç'mbeti aq keq në mes të oborrit?...

Këto bluante ai, ndërsa bënin planin për të vajtur te dardhat e vreshtit. Po i pështillej zemra nga një mall i largët. Ç'iu kujtua shkolla, zërat në klasë, mësimet... Rrinte sikur të ishte në ëndërr...

Pranë një lumi... në mars porsa kishin shkrrirë akujt. Uji brisk, rrëmbente copra të kaltëra dhe mërmeriste si ndonjë përbindsh. Asnjë banor nuk e dinte vahun e me frikë i afroheshin lumit. Gurët që kishin vënë në vjeshtë, ishin mbuluar ndonjë pëllëmbë me ujë dhe tërë dimrin i lëmuar valët. Nuk e kuptonte ç'donte në atë vend. Mos e shpuri atje shpirti i tij i thellë e i shqetësuar? Mbi ata gurë, po shkelje, gënjeshe. Uji rridhte. Blendari rrinte në breg i vetmuar dhe nuk ia ndante sytë gurëve. Po sikur të ketë më thellë! Dhe u nguros papritur. Matanë bregut,

«Sybomba» shihte me tallje. «Qeskat» e fryra i dridheshin nën sy. Nuk e dalloi dot ç'qe, ujk, apo njeri! Matanë kish mjegull.

Papritur erdhi në vete. Zërat e shokëve e sollën në realitetin pa agoni. E ndjeu veten pranë tyre. Qenë në korie. Rënkoi. Po... Sa të ishte «Sybomba» në shkollë, ai nuk do të shkelte kurrë më...

* * *

Dolën përsëri në buzë të gropës. Ecën gjer te vendi, ku mund të dalloheshin fare degët e përkulura gjer në tokë të dardhave. Aq shumë të ngarkuara ishin, sa dukej sikur rënkonin nga barra. Djemtë u mblodhën kokë më kokë dhe i shikonin me lakmi.

— Ç'zverdhin! — tha i pari Sili.

— Do të jenë mjaltë. Mos na e qanin hallin!... që si kanë vjelur?

— Është toka e qullur.

Lipja fërkoi barkun.

— Vemë t'i lehtësojmë ca? — i pyëti Teru të gjithë. Të tjerët, pasi nuk dalluan njeri rreth e rrotull, e ndjenë veten zotër. Po Blendari kishte ulur sytë.

— Shkoni! Unë do t'ju pres te gropa.

— Si?!...

U panë sy më sy.

— Ç'ke, Blendi?... Ti mos hip. T'i hedhim ne!...

— i tha Lipja.

— Do t'ju pres ku ju thashë.

Dhe u ktheu krahët.

Pas shtatë minutash ata u kthyen të mbushur

me dardha, me veshulë dhe me njëzet kokrra arra secili. Rrugës bisedonin:

— Qenka mërzitur ky!... Kush e di ç'ka!...

— Si thonë shaka, do të ketë punë me të atin tani. . .

— Po ai që në mëngjes kështu qe! Më duket se ka takuar «Ustanë»... Dhe mos jenë zënë për ato kanarinat...

— Mundet!

Kur u afruan te gropa, ia zbrazën të gjitha, sipas rregullit. Po ai kishte lidhur me duar gjunjët dhe as që e ktheu kokën fare.

— Ç'ke, o Blendi? — e pyeti këtë radhë Fedoja, si shoku më i ngushtë i tij.

— S'po gjej punë.

Këto u ranë si bombë. Ai në të tijën:

— Në verë ma dha fjalën im atë përsëri, por... Këta të shkollës...

— Mor po ç'duan ata?... — gati sa s'thirri Teru.

— Mësuesja u zu me «Sybombën»...

Blendari ia hodhi sytë me rrëmbim.

— Kush të tha?!...

— Po ja... — zuri Lipja. — Mësuesja erdhi mbrëmë të më shihte në shtëpi. Unë u fsheha në musandër. Nëna më kërkoi ngado, po s'më gjeti. Sa iku ajo, unë dola dhe bëra sikur vija nga kopshti. Pasi e përcolli, u kthye. Kur më pa brenda thirri:

«Ku ishe, shejtan?... Të erdhi mësuesja. E keni flori!... Për ju, zevzekë, zihet dhe me shokët e saj...»

«Si!» — i hapa sytë unë. Ajo m'i tregoi të gjitha. Javën e kaluar qenë mbledhur në shkollë tërë mësuesit, ca prindër dhe ata të këshillit. Qe dhe nëna ime. Ajo e pa me sytë e saj se si e kritikoi tërë atë «profesor», se qe i ashpër me nxënësit, pastaj i tha dhe

për një djalë (ty nëna ime s'të njeh), për një Blendar, që ia kishte mërzhitur shkollën me atë qëndrim...

— Vërtet, për mua i tha mësuesja?!...

— Për ty, po për kë?... Ku kemi Blendar tjetër në shkollë!...

— Po pastaj?...

— Ai u egërsua e u sul në mes të të gjithëve: «Ti, çupë e mirë, — i tha, mos fut hundët, ku s'të përket!»

Prindërve dhe atyre të këshillit u erdhi çudi. Të tërë e dinin prej kohësh kush që «profesori» dhe disa nuk duruan, po ja mbajtën anën.

«Sa kam unë në këtë detyrë, moj vajzë, aq je e tëra ti! Hajde ti e na mëso tani si të sillemi».

«Profesorit», siç që ashtu i gjatë, i përkulur si pikëpyetje, i lëvizte fikthi si i nxehur për ujë. Pastaj u ul.

— Është i poshtër ai, i njeh të tërë!... — mermëriti Fedoja.

— Ama, dhe ne ç'ja bëmë! — e përrkahu Teru. Sytë iu afruan më tepër se zakonisht. Sili rrinte e i dëgjonte më të mëdhenjtë e kënaqej.

Blendarit i vetëtinin sytë. I që mbledhur buza dhe priste nga shoku të tjera.

— «U ngrit dhe e mbrojti një burrë i shkurtër me syza» — më tha nëna...

— Qimka!... — u hodh Fedoja. — Hë, ç'është një skile ai!...

— Unë e mora me mend që ai do të ishte, por s'i bëra zë nënës hiç që të vazhdonte, — tha me mburrje Lipja.

«Ç'janë këto! — tha. — Tani këtyre të rinjve sikur s'u pëlqen puna jonë. Ja, kjo shoqja s'ka filluar mirë dhe nisi nga kritikata. Duhet të bëjë për-

pjekje vetë e jo t'ua hedhë fajin të tjerëve. Ne me Sotirin dhe ndonjë vit e dalim në pension. Po nuk shpërblehet kështu, ama! Ç'është kështu! Turp për moshën, një herë! Këtu s'ka respekt!...»

Ai griu e griu gjysmë ore plot. Pastaj foli një mësues i gjatë.

— Mësues Viktori! — u hodh prapë Fedoja. Në zërin e tij dallohej respekti. Nuk kishte asnjë nofkë për të.

— Po, — tha Lipja. — Mësues Viktori nuk foli si «Qimka». Tha në mbledhje se shoqja Pranverë për të mirën e përgjithshme interesohet. Pastaj tha se është fakt që nxënësit e saj kanë krijuar në klasën e tetë një kolektiv të mirë dhe luftarak dhe nuk ishte ashtu si e shtroi shoku Llukan çështjen. Ishte fakt gjithashtu që nxënësit Blendar Shkëmbi vjet iu vu një njollë e pamerituar. Përgjegjësi kryesor mbetej shoku Sotir, i cili vazhdonte të mbante mërira me këtë nxënës...

Blendarit atë moment iu kujtuan sytë e murmë te bregu i lumit me mjegull.

— «Nuk është e vërtetë!» — u hodh atëhere «Sybomba». Po u ngritën ca prindër dhe zunë të anojnë nga mësuesja. Atë ditë do ketë zier!... — shtoi Lipja.

— Po drejtori?

— Harrova ta pyes nënën.

— Qenka e mirë kjo mësuesja! — tha Fedoja.

— Po si, o! Gjithnjë me ne rri.

Pastaj shokët, që ta gëzonin Blendarin, ja lanë dardhat e arrat e tyre dhe shkuan prapë. Kur u kthyen, e gjetën më të vrejtur.

— Ç'tërsllëk na mbiu kështu! — u hodh Teru.

Lipja mblodhi mendueshëm buzët, Fedoja shi-
konte Blendarin, Sili hante dardha.

Më në fund e panë shenjën e tij për të ikur. Kur ishte te «Pishat e Zeza», Lipja i kishte dhënë fjalën prapë mësueses se do të mësonte rregullisht me Tolin dhe Ardin. Prandaj, që të mos vonchej, u ngrit i pari. Mori secili «prenë» dhe i dolën kories matanë për të mënjanuar të papriturat. Gjatë përroit i mbushën me dëllinja profkat e shtogut, që u vareshin në bel, porsì kobure turke. Te «Çezna e Dembelëve», një burim toke e pikonte ujin prej gjethes së lajthisë porsì një curril loti. Pemët rreth e rrotull po bëheshin «qerrozka». E shuajtën etjen me radhë. Ajo gurgullimë e këndshme, si dhe fëshfërima e dobët e barit të gjelbër anës vijës, ia hoqën si me dorë mendimet e zymta Blendarit.

U shpërndanë të mërzitur nëpër shtëpi.

ANKTH...

Siç rrinte në dhomë, ndjeu kapitje. Diçka kishte, po nuk e kuptonte se ç'ishte. Po pse i shpurë mësuesja te lapidari? Vetëm për një hartim? Ç'ide kishte ajo? Besimi te shoku, heroizmi, apo...

Kishte rënë në shtrat. Nga kanati i hapur hynte fresku. I buisnin mendimet. Ashtu vendosi ta presë mamanë. Babai iku që pardje. Tha që nuk do të kthehet shpejt. Kur thotë kështu ata e kuptojnë se niset me shërbim. Si tha? Kemi fushim. Ndjeu mall, kur mendoj se mund të rrinte dhe një muaj pa e parë banë.

E ndjeu veten ngrohtë me ata të klasës. Sa u mësua këtu!... Sikur njiheshin prej vitesh. Ai Ardiani i dukej alamet djali, si Bujari i tyre... Si i tha mësueses kur dilnin nga rezervati për te maqina:

«Blendari s'do të shkelë, po, edhe po të vijë, mësuesi i algjebres mund ta lërë në klasë».

I foli për mosbesimin tonë pastaj shtoi:

— Ja tani edhe babai...

Këtë s'duhet ta lejojmë!... «Dhe mësuesja ja ktheu se duhet të mendonin të gjithë kështu!» Sa u skuq Eni atëhere. Ajo ishte e bindur që mësuesja për Enin e tha. Sa i kishte bërë përshtypje dhe Enit tregimi i

xha Banushit. Po çfarë mund të jetë Blendari? Mund të jetë djalë i mirë?!... Kjo pyetje e vështirë e mundon Enin, prandaj ajo skuqet. Si ta besonte këtë gjë, kur kishte përpara ujkun dhe jo gjurmën. Kur u ulën pranë e pranë, në karrocëri, këtë ia tha vetëm asaj dhe me zë të ulët. Po e qortoi.

— Jo, — i tha, — Eni, s'ke të drejtë. Në klasën e pestë, të gjashtë e të shtatë ka qenë nxënës i mirë... Si u bë tani i keq? U harruan ato vite?!

Eni mbeti për pak.

— Më vjen çudi, me ty, Ajorë. Ai të shau posa të pa dhe ti e mbron!

— Mirë, moj Eni, por, po të mos vijë në shkollë, ai do të bëhet edhe më i keq!... Kush do ta ndihmojë Blendarin?... Mos harro se ne jemi më shumë, kurse ai s'është veçse një.

— Jo. Ka shokë.

— Ka, por ne jemi qindra...

Eni e mençur i buzëqeshi e menduar dhe e shtrëngoi në të dy krahët:

— Ti je mësuese e vogël!

Ajo u skuq.

Kur hynë në qytet, ata e përcollën deri te rruga e tyre. E pyesnin:

— Ai blloku ku ndodhet vallë?

— Oh, në kujtimet e luftës së babait!...

— Dhe fotografia?

— Poo.

— Sikur ta kishim në shkollë për dhomën muze!...

— tha me afsh Eni.

Rezarta lojti vetullat e zeza:

— Ua, sa mirë! Janë dhe partizanë të zonës.

— S'e di... Do t'i them kur të vijë babai.

— Të vijmë dhe ne t'i lutemi! — pyeti Ardiani.

Ngriti supet.

Pastaj u ndanë.

— Drekën e mirë!

— Mirë u pafshim!

Me të hyrë në dhomën e punës së të atit, hapi një dollap të vogël brenda në bibliotekë. Sa gjëra ka atjee!... Po ajo, s'trazon pa lejë, vetëm kësaj radhe... E nxori bllokun. Kapakët me fletët qenë zverdhur dhe rjepur. Dhe fotografinë nuk e gjeti. Harroi të kërkonte në album.

Tani po e shtërngonte bllokun pas zemrës nën jorgan. Sytë i binin vetvetiu te piktura... Iu duk sikur dëgjoji plasje bombash. Djaloshi mu në kodër i ngjau si flamur i kuq, kurse partizanët vraponin me furi. Një thirrje sulmi: Urraaa!... I vinte çudi që i shihte te dera me sy hapur!... I mbylli për të provuar në ishte në vete, apo jo. Të tëra pushuan. Ashtu iu vërtit një njollë e verdhë, si një trumbë karkalecësh. Vuri dorën mbi faqe. E hoqi... E vuri përsëri: qenë germat e emrit, të gdhendura me brisk, mu në bankën e fundit, ku kishte ndenjtur tërë javën. Ato mbinë në sy... Gjashtë orë çdo ditë, këtë javë lexoi vetëm «Blendar Shkëmbi»...

Ajo shkante këto ndër mend, kur befas kërciti porta. Mbajti frymën dhe u ngjesh pas dyshekut. Hapi sytë. Pjeshkën e volën që atë ditë që erdhën. Tani gjethet e thata harliseshin edhe nga flladi më i vogël, para se të binin e të shkeleshin...

Porta u përplas dhe i vunë një hekur...

Gëzimi iu derdh në kraharor.

— Nëna! — thirri në vetminë e dhomës dhe brofi ta përqafojë. Por stepi porsa iu afrua dritares. Ç'po shihte? Blendarin...

Iu ngacmuan shqisat. Brenda një jave qe trashur aq shumë, sa vajza vuri gishtin në gojë:

— Oi, ç'qenka tërë ky barkalec?!...

Ai krroi njëren këmbë me këpucë. Nga xhami i thyer i kuzhinës nxori një mësallë dhe e shtroi përdhe. E vëzhgonte e thoshte me vete: «Ç'do të bëjë vallë!...»

Papritur e pakujtuar t'iu derdhën nëpër kalldrëm ca dardha sa koka e tij. Pastaj nxirrte nga gjiri veshulët e rrushit.

— Pu, puu... Ç'qenka kyy!...

Ai vazhdonte të zbrazej si pa gjë të keq. Zgjidhi fundet e pantallonave. «Bërr, rrr...» ja bënë arrat, që iu derdhën. I mbloodhi në kupë dhe zuri t'i shihte. Ajo mënt i thirri: «Oree, hajdut i vreshtave!...» Nuk e kuptoi pse iu veshën sytë. Si vetëtima në kubenë e qiellit iu vijos ndërgjegjja nga një zë:

«Blendari duhet ndihmuar si shok nga ju, nga të gjithë...»

Po. Kjo qe porosia e mësueses kur u nda. Ajo e kuptoi se kjo e mbajti të mos i thërriste, po i tha vetëm kaq:

— Blendar!...

Ai u drodh. E vështroi si i ngrirë, pastaj një hije iu end nëpër ballë.

— Ç'ke, moj?...

— Në vend që të vish në shkollë, bën të tilla punëra!... Të të vijë keq për xhaxha Luftarin që e turpërove!...

Dhe uli perden e nevrikosur. Ai, pa lëvizur, me sytë mavi, si deti Adriatik në shi, i errësuar prej dallgëve e tallazeve, nuk mundi ta heqë vështrimin nga ato perde vishnje.

Pas tri orësh erdhën në dhomë Eni me shoqet. U mbetën sytë te piktura. Ja kërkuan bllokun. Pasi ndenjen dhe ca, ua tha të gjitha.

— Unë e qortova.

— Vërtet?... Po ç'të tha!?...

— Hiç. Më vështroi në një mënyrë të çuditshme, tërë vranësirë, po nuk më foli hiç...

— Sa keq! — tha Rezarta. — Sillet i vetmuar dhe nuk di ç'të bëjë, po vjedh...

— E keqja është se e shohim në ç'llum ka rënë dhe s'e ndihmojmë dot!... — shtoi Jola.

— Po ç'të bëjmë, moj Jola? — e pyeti Eni.

— Ku ta di unë?

— Sikur t'i themi një herë mësuesit!... — propozoi Ajora.

— Mësues Sotirit?

— Po. Të bisedojmë një herë si klasë me të.

Shoqet e vështruan me kujdes.

— Me gjithë mend e ke? — e pyeti Jola.

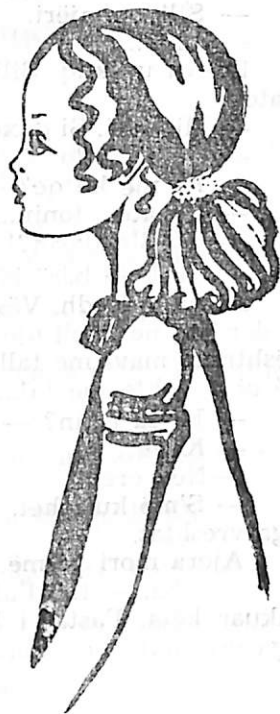
— Po. Ç'të keqe ka?

— S'ka asnjë të keqe, — tha Etleva.

— Mirë, — e dha fjalën e saj Eni.

Nuk ndenjen shumë. Shkuan tek shoqja e tyre e sëmurë. Teuta kishte dëgjuar për Ajorën prej Enit dhe iu suall shumë mirë. Qe një vajzë e hollë, me vetulla të drejta dhe me ca sy të zinj plot shkëlqim e të mëdhenj. Kur i ngrinte qerpikët, i vetëtinin me një dritë të çuditshme, sikur të qenë fshehur grimca dielli aty brenda.

I treguan për eskursionin te lapidari, për vizitën e shkurtër në rezervat, Teuta kallëzoi për plagosjen e patës pendëhirtë.

— Sa keq që më vjen për Blertën!

Ato e vështruan Rezartën.

— Po në fillim u trullos... pastaj...

— Ngordhi?

— Jo. Gjyshja u detyrua ta therë.

— Po ç'ishin këta të pashpirtë?!

— Sili qe njëri.

— Siili?...

Etleva u skuq. Sili qe kushëriri i saj. Pastaj u inatos:

— Mistreci. Si guxoi? Ç'po bëhet i lig ai!...

— Gjyshja do të ankohet në shkollë.

— Po me kë qe? — pyeti Jola.

— Me atë... tonin...

— Me Blendarin?!...

— Ta ketë bërë këtë vërtet?

Ajora u drodh. Vështrimi iu këput përdhe, sikur të derdhej në miell një grusht peronash. Iu kujtua ai vështrimi mavi me tallaze, kur e qortoi. Ajo s'donte që ai të ishte me ta!...

— Po sa ishin? — pyeti përsëri Jola.

— Katër.

— Në ç'orë?

— S'më kujtohet, po vonë qe për të qenë. Ikën nga vreshtat.

Ajora mori frymë.

— Aha, — tha Eni, — kur u ndamë, do t'i ketë takuar këta. Pastaj i bënë këto punë. Kanë vajtur nga vreshtat dhe i zbrazën në oborr, siç e pa Ajora.

NJË VIZITË E SHKURTËR

Siç rrinin të dyja, nënë e bijë, papritur e pakuj-tuar trokiti dera. Jashtë nuk dukej.

— Mos erdhi babai?

Nëna u ngrit. Iu qep dhe Ajora. Duke ecur e ndezi dritën e verandës. Rrezet e verdha ranë nëpër oborr.

— Kush është? — pyeti para se ta tërhiqte lozin e derës.

— Miq! — u dëgjua një burrë e një grua një-heresh.

— Urdhëroni!

Kur u hap porta, Ajora e njohu babanë dhe nënën e Blendarit.

— Mirëmbërëma... — thanë ata që jashtë.

— Urdhëroni, urdhëroni...

— Mama... qenka xhaxhi Luftari. Porsa të tregova për të...

Mysafirët hynë. Pasi u shtrëngoi dorën, ajo u tha:

— Gëzohem. Ju faleminderit...

— Na falni se pak si vonë, por Luftari, sapo erdhi; menduam t'ju shohim një herë...

Xhaxha Luftari ia vuri pëllëmbën mbi kokë Ajo-

rës, e përkëdheli dhe iu drejtua zonjës së shtëpisë.
— Nga Ajora mora vesh se u vendosët përfundimisht. Ne e kemi shtëpinë ngjitur.

— Do t'i bëhet qejfi dhe Kujtimit. Me të ardhur do t'ju kthejmë vizitën.

Dalëngadalë fjala zuri fjalën. Kujtuan plot ngjarrje të luftës dhe të jetës. Ajorës s'i durohej sa të pyeste për Blendarin. Sikur t'ia dinte hallin, xha Luftari e hapi vetë bisedën:

— Sot na erdhi vajza... në rezervat.

Ajora u skuq.

— Po është e kënaqur, m'i tregoi të gjitha.

— Xhaxhi Luftar, — u hodh ajo. — Po ky djali juaj pse sillet kështu? Ju e dini?

Nëna e saj preku buzën lehtë e bëri me she një fshehurazi, sikur t'i thoshte: «Ç'janë këto gjepura, Ajorë!» Por vajza nuk e humbi fillin.

— Mësueses i vjen keq...

— Lere ç'vajzë!... — Nëna e Blendarit e ndërpreu me rrëmbim dhe tundi kokën. Foli dhe i shoqi:

— Para ca ditësh më erdhi në rezervat. I qëndrova një çikë ftohtë. Por ja, erdhi me fëmijët...

Nëna foli me mirënjohje:

— Edhe njeriu yt nuk kujdeset kaq. Po merr vesh Blendari ynë?

U hodh edhe nëna e Ajorës:

— Në moshë delikate, fëmija duhet këshilluar shpesh, shoku Luftar.

— Ashtu është.

— Thinja na nxori, thinja, por ç'të bësh... Shyqyr, s'trazon këtej nga ju, se do të ishim zënë dhe bashkë... — shtoi nëna e Blendarit me shaka.

Kur dëgjoi këto, e zonja e shtëpisë vuri buzën në gaz.

— E, po djemtë kështu rriten. Janë më të shka-
thët...

Dhe vështroi të bijën.

— Eh... — ja bëri nëna e Blendarit.

— Xhaxhi Luftar!... — u hodh Ajora. — Ne ven-
dosëm që...

Dhe u tregoi bisedën që do të bënin me mësuesin
e algjebres.

— Na e mori më qafë djalin, — tha nëna. —
Ku Blendari i dy vjetëve të shkuara... Qe shqerrë
djali i nënës!

Ajorës iu kujtua këshilla që i dha Enit. Dhe e
ndjeu veten të lehtësuar.

Pastaj nëna dhe babai i Blendarit u ngritën dhe,
duke dalë, i ftuan në shtëpinë e tyre.

— Ç'njerëz të mirë! — i tha nëna Ajorës duke
mbyllur portën. Shuajtën dritën. Përsëri në oborr
sundoi errësira. Ajora priste të vinte e nesërmja.

POSHTË PERËNDITË

Megjithëse në mbledhjen e javës së kaluar Llukani e Sotiri i ulën veshët kur u ngrit Viktori, Maria edhe drejtori që përkrahën Pranverën, prapëseprapë te «profesori» mbeti i ndezur një mllef i fshehtë. U hodhën disa lopata me hi, që e tulatën zjarrin dhe e mbuluan. Po qysh të nesërmen, mëria e tij sikur mbiu nga muret e ftohta nëpër korridore, duke ngjitur e zbritur shkallët.

Kur dëgjonte Pranverën, Sotirit i stërgjatej buza e i shkëlqente dhëmbi i florinjte. Vështrohej me Llukanin ose me ndonjë që e kishte grurë... Pranvera nuk e jepte veten, megjithëse e ndjente kryqëzimin e vështrimeve tallëse. Po, kur ndahej prej tyre, i mbusheshin sytë me lot.

— Ma bëjnë për inat... Sillen kështu me mua, po me nxënësit....

Ai donte ta detyronte në heshtje të hiqte dorë nga vajtja te prindët e Blendarit. Por, duke gjykuar tërë ato ngjarje, Pranverës i shtohej vendosmëria për ta sjellë me çdo kusht në shkollë.

Të nesërmen e eskursionit, Pranvera u paraqit heret në shkollë. Pastaj erdhën edhe mësuesit e tjerë, edhe ai. Për rregullin atë ditë përgjigjej Pavlina.

Kishin kohë që sytë e saj e kishin humbur atë shprehjen e gjallë të njeriut që bëhet i afërt me një të por-sanjohur. Me Pranverën nuk kishte miqësi fare, po-thuaj se nuk flisnin. Gusha, si e një pule race, kur shpjegonte i lëvizte papushim.

Më shtatë e dhjetë, nga kopshti hyri teto Marga. Pranvera u ndodh në korridor.

— Moj bijë!...

— Urdhëro, nënë!

Të dyja e tokën. Atë kohë u afrua Pavlina.

— Si je? — e pyeti dhe ajo.

— Mirë, mirë.

— Hë, ç'është?

Pranvera dëgjonte.

— Me ju të shkollës nuk e kemi punën mirë. S'po lenë gjë të gjallë këta nxënësit tuaj.

Pavlina s'pyeti për shoqen e saj, por e lëvizi dorën sikur të trembte mizat e tha:

— O, me këta merret Sotiri. Hej!... — i thirri një nxënësi që kaloi aty pranë në shesh. Ishte Ardiani.

— Shko në sallën e mësuesve dhe i thuaj pak profesor Sotirit të dalë.

Nxënësi e vështroi mësuesen e tij me një pikë-pyetje.

— Shko, Ardian! — i tha butë-butë Pranvera. Pas pak u duk «Profesori». Ardiani u largua.

— Tani, folë! — i tha Pavlina teto Margës.

«Profesori» vuri duart në bel dhe dëgjonte. Nga tregimi i gjyshes doli emri i Silit. Sili që nxënës i Pavlinës.

Teto Marga iku.

— Ta thërrasim ca bashkë, — iu lut Pavlina Sotirit.

— Thirre!

Pas pak Pavlina e mbante përdore nxënësin. Hy-
në në sallë.

— Hopaa! Erdhi bandillii!... — thirri Llukani.

«Profesori» e ktheu karrigen drejt tij. Sili po
dridhej si purtekë.

— Afrohu, afrohu!...

— Tregoi profesorit, ç'faj keni bërë dje? — e
pyeti Pavlina.

Këto ngjarje i tërhoqën vëmendjen atyre që
ishin në sallë. Sa për vete, Silit i dukej sikur mori
fund... «Sybomba» e kapi për veshësh dhe e peshoi
një herë. Pastaj i ra faqeve njëkohësisht me të dy
pëllëmbët. Sili u trullavit.

— Hë, folë!

Silit i iku goja.

— Lere, o Sotir, — i tha një mësuese e fillores.

Nxënësi kishte marrë çehren e njeriut që i bie të
fikët.

— Mirë, — i tha Silit Pavlina. — Do të thuash
përpara klasës: «Më fal...» Do të bësh më?

Sili vetëm një tingull nxirrte:

— N, n... n... n...

— Ikë! — i tha «Sybomba», i kënaqur.

Kur dera u mbyll, ai vështroi Pranverën dhe
gesëndisi:

— Me këta duhet «bindje»...

— Mor po druri ka dalë nga xheneti. Mirë thoshin
që moti!

Për herë të parë Pranverës i ndritën sytë.

— Nuk jam dakord.

— Epo bindi, bindi ti kur të bëhen qershitë!...

Ai u kthye nga të tjerët.

— Jo, jo, Sotir! Nuk është ashtu! — e kundër-

shtoi mësuese Maria, që i kishte dalë zot Pranverës edhe atje te shkallët.

— Edhe duhet folur me ca tipa të tillë, edhe duhet folur...

— Duhet folur, po, në këto raste, kjo mbaron punë! — dhe tregoi shuplakën.

— Aspak. Janë fëmijë. Ne mësuesit shpesh harrojmë se ata kanë mënyrën e tyre të të kuptuarit.

— Po, — tha Maria, duke i dhënë të drejtë Pranverës.

— E, po urdhëro, mbaje Blendarin dhe mos na bëj konferencë. Hë, ku e ke?...

— Pse sillësh kaq ashpër me Pranverën?! — e e pyeti Sotirin ajo mësuesja e fillores.

— Ashtu është! — u hodh në fjalën e saj dhe një tjetër.

Kurse Maria e pyeti si për t'i kërkuar llogari:

— Ti vetë ç'bën? Jep mësim në atë klasë?!... Je interesuar ndonjëherë për fatin e këtyre nxënësve si mësues i lëndës që je?... Nuk i ka vetëm Pranvera nxënësit e klasës së tetë «A».

Pranvera, e prekur, kishte ulur kokën. Sa të mirë! Po. Ajo nuk qenkej vetëm. Ishte shumica!... E mblodhi mori kurajë:

— Dua t'i them vetëm dy fjalë shokut Sotir. Skena që u zhvillua pak sekonda më parë, është fyese. Mund të them se kurrë mësuesi nuk duhet të ëndërrorë që të bëhet perëndi... në klasë...

— Kujt ia thua ti këto?... — ja priti ai.

— Vetes dhe këtyre shokëve.

— H,m,h!...

E qëroi fytyrën «profesori».

Këtë radhë vështrimet nuk u kryqëzuan për të qesëndisur Pranverën...

FJALA ME AKULL

Mësues Sotiri po vinte me një dorë shkumës. Nxënësit nuk rrinin kokulur siç donte ai. Para se të hynte, ndali një çap, qëroi gurmazin si gjithnjë: *Hi, mh!...* Që atje dëgjohej edhe pëshpëritja e tyre. Po kur u dha te pragu, çdo gjë pushoi. Nxënësit u ngritën më këmbë. Ai hetoi me sy, pastaj shkoi te tavolina e tij. Vuri mungesën e Blendarit. Bëri shenjën e zakonshme me gisht, nga lart poshtë. Ishte urdhëri për t'u ulur. Një mizë përpëlitëj pas xhamit, e gënjente drita dhe përplasej vazhdimisht...

Përfituan nga rasti kur vinte mungesën dhe me sytë e tyre formuan një trekëndësh barabrinjësh: — Ajora-Ardi-Eni. Ajo i bëri një shenjë të lehtë me sy. Ajora ndjeu gjakun në fytyrë, si uji në enët komunikuese, dhe u skuq e tëra. Si vuri mungesën, zëri i tij u përplas mbi ta:

— Detyrat do t'i shoh pastaj. Kush vjen në dërrasën e zezë?

— Me leje!...

— Me leje!...

I ngritën gishtat në një kohë Ajora me Ardin. Vajza e vështroi shokun në sy.

— Hë, ti, Ardian!

— Me leje! — tha prapë komandanti i tyre i kompanisë. Ajora e kuptoi qëllimin e tij dhe u tërhoq. Po atë punë do të bënte, megjithëse në pushim nuk e vendosën dot kush do t'i fliste mësuesit të algjeb-rës për propozimin e tyre.

— Hë, o!... Me leje, me leje... — e talli në formë miqësore... — Ç'do? Në mësim do të vish?

— Jo, profesor.

— Po!?!...

Kjo «po-ja» e tij, e ngarkuar me habi, e bëri ta ndjejë zemrën në kraharor. Po Ardiani s'u tut.

— Ne, mësues, kemi një kërkesë.

Mësues Sotiri u rrudhos aq tepër, sa, kur i ngri-ti vetullat, nga larg dukej si t'i kishte hequr njeri në ballë vija me bojë të errët.

— Kërkesë!...

— Po.

Nga bankat buroi një zhaurimë e mbytur e u derdh mbi të.

— M,më... m,m,m...ë!...

Atij nuk i lëvizi një muskul nga kjo e papritur.

— Ashtu, si klasë!...

Kur panë qeskat nën sy t'i dridhen, e pushuan mërmëritjen.

— Pa të dëgjojmë, pa të dëgjojmë...

Prapë fytyra i rrinte e ngrirë. Prapë nuk i luaj-ti një vijë.

— Po, mësues, duam t'ju lutemi për diçka.

— Epo flisni, de!... — tha më në fund.

— Po, ja, — tha Ardiani, — për Blendarin e kemi!...

Atëhere mësuesi e mblodhi si e mblodhi ballin. Vijat e errëta u thelluan më keq.

— ...duam t'ju lutemi... — Zëri i Ardianit s'ishte forcuar.

— Të më luteni!...

— Po, të jeni pak më i butë me të.

— Shih, shih, qenki avoketër!... — tha me një ton pezmatimi. S'tha avokatë, por «avoketër!

— Të jem më i butë!... Bravo!... Tjetër?...

Vetullat i uli strehë, qeskat i dridheshin ritmikisht, si flluska shiu...

Ardiani e mbante ballin lart.

— Hë! Ç'lutje paski!... Po ç'muaj jemi, e dini? —

— Tetor.

— Tetor, — përsëriti dhe ai. — Sa herë ka ardhur ky Blendari në shkollë?

— Një javë. — iu përgjegj aty për aty Ardiani.

— Një javë. Po sa javë shkollë u bë gjer tani?

— Tetë javë.

— Sa herë dalkam i rrebtë unë?...

— ...

Ngecën nga arësytimi i tij. Po kishin besim te Ardiani.

— Vërtet ai s'ka ardhur, por shumë veta thonë që...

— Që?!... — pyeti dhe ai.

— Që do ta mbetni.

— A, a, shumë... e thonë këtë! Po ju? — e tra-shi zënë.

— Edhe unë.

Ardi u skuq.

— Shiko, shiko!... Detektivë!... — shtoi gjoja me shaka... — Po pastaj, ç'thonë?...

Nxënësit u prenë. Si?... Ata «detektivë»?!... — Fjalët e tij e bënë Ajorën akull. Po dridhej. Kishte parë në televizor detektivët dhe e krahasoi veten me

ta. Nuk përgjanin hiç. Ata punët i kishin hapur, kurse detektivë mustaqellinjtë punonin fshehurazi. Qëllimi i tyre ishte i errët, kurse vepra e tyre fisnike... Ndihtonin shokun!...

S'iu durua:

— Me lejë!...

— Hë, ti e reja, folë! Ç'do të thuash?

— Mësues!... — (I vinte rëndë t'i thoshte «profesor» si ata). — Thonë se, para se të zihej me ju, qe i rregullt.

— Të zihej me mua!... Kush të zihej me mua!? — u çudit ai.

— Kështu thonë të gjithë. E keni zënë pa të drejtë.

Për herë të parë mësues Sotirit iu lëkund tabani. Përpara nuk kishte fëmijë të frikshëm, por nxënës gjyqtarë. Kjo i ndodhi që vjet, po tani i hyri në tërë qenjen mendimi ogurzi se nxënësit nuk e donin.

— Kjo është dora e saj... — mendoi për Pranverën dhe balli iu djersit.

U nxi i tëri. Në klasë pushoi fare mërmëritja. Ndihej frymëmarrja e tij. Ajora priti mbi kokë stuhinë.

— Ti, moj vajzë, që s'ke mbushur dy javë, nga i paske këto të dhëna!... Hë, ç'i ke këto budallallëke? E dini ç'po bëni?... Po merrni në mbrojtje një që s'e meriton. Ç'kujtoni, se nuk më dhimbset? Jo vetëm ai, por secili nga ju. Ju kurrë nuk e merrni dot me mend... Çfarë kërkoj unë. Të mësoni. Kaq. Respekti këtë dhe bashkë jemi në rregull. Kërkoni nga unë të jem i butë, për kë?... Për Blendarin? Dijeni, — tha dhe u përkul nga tryeza e tij, duke treguar thoin; — jo vetëm për atë, por as për këdo nuk bëj kaq lëshim. Të mos zotërohet algjebra!! Dhe ja të

shikojmë. Do të vijë fundi. Do të takohemi në provim... dhe me atë s'bëhet shaka.

U duk papritur sikur u bë në qejf. Kushedi ç'përfytyronte. Ndoshta fundin. Po. Kohën kur zhvishet palla...

— Ha, ha... ha! Bëki kërkesë ju!... Lutje!...

Kështu e mbylli ligjëratën me paralajmërimet e shtrengata. Ajora, tek e pa rrjedhimin e kësaj pune, mendonte e hutuar:

«Ç'qenka ky kështu?»

Atë orë, mësues Sotiri vuri dy katra në të tetën A.

* * *

Në pushim, Eni iu drejtua Ajorës:

— E, të thashë që do të ndodhte kështu?

— Po, Eni.

— Një vërë në ujë bëmë!

Këto fjalë i nxori Toli.

— Me ç'mend i thamë pale! Kishte ca të drejtë! Blendarit, gjer tani, ju bënë dy muaj.

— Jola! — e qortoi Ardiani shoqen. — Po të na thoshte «mirë» ai, ndryshonte puna.

— Unë them t'u vëmë nga një fletë-rrufe të dyve... — propozoi Toli.

Të tjerët mblodhën supet. Ajorës i dukej sikur akulli në klasë vërtet kishte ikur, por e mpira ndjehej. Lipja tha:

— Ai s'ta fal tani e jo pastaj... Kushedi sa do të mbetë.

Fjalën e tij e mbështeti Petroja. Ky i tregoi me gisht ata të katrave:

— Frit se ta ndreqin këta tani...

Ardiani uli kokën. Edhe atij i dukej sikur e kishin ata përgjegjësinë. Papritur, një ide ia çau renë e mendimeve:

— Ne do të bëjmë dy gjëra, — tha. — Algjebrën ta mësojmë pasditeve këtu, kurse ndonjë t'i vejë në shtëpi Blendarit.

Mendimi i tij u pëlqye. Tani e tutje do të mbësh-teteshin te njëri-tjetri.

Lipes s'iu durua:

— Po Ardi ka vajtur edhe më parë...

— Nga e di ti, Lipe?!

— P, po më k, ka thënë vetë Blendari.

— Lere, — tha i mërzitur Ardi, — nuk jemi shtruar për mësimë...

Kështu tha shoku i tyre trim e i thjeshtë.

ENTE LA...

Në pushimin e madh, Eni mori fletoret e nxënësve dhe u drejtua për në sallën e mësuesve. Sa t'i linte ato, Ajora me Jolën do ta prisnin në oborr. Nga dera pakëz e hapur e sallës vinte një zhurmë zërash. U ndje një e qeshur. Iu duk si i mësuese Pavlinës. Enit i erdhi turp të hynte, i mbajti këmbët, por u kujtua që e prisnin, përpoqi buzët dhe i ra derës dy herë me gishtin tregues:

— Tik... tik...

Të dhënë pas bisedës, mësuesit nuk e ndien. Disa, rreth tavolinës, bisedonin me ata më këmbë. «Qimka», i kënaqur, fshinte xhamet e trasha të syzeve. Mësuese Pranvera diç korigjonte me laps të kuq.

Eni e kuptoi që bisedonin për ta; ai i historisë u thoshte:

— ...Sidoqoftë, këta të Pranverës po ecin me këto forma. E vura re dhe sot. Po krijohet një opinion i shëndoshë kolektiv.

Eni, s'dinte ç't'i bënte fletoret. Mësues Sotiri nuk ndodhej në sallë.

— Të shohim! — tha mësues Llukani. — Mos nxirni përfundime të parakohshme. Në atë klasë, veç tij, ka dhe nja dy të tjerë, qëëë!..

— Veç Blendarit e ke fjalën? — e pyeti i vizati-
mit.

— E, e... veç Blendarit. Ai stërhelli tjetër...

«Li..Lipja!...» — e gjeti Eni me mend.

— Për Lipen, thua? — Është ca i lenë, i ziu!...

— Këto i tha mësuese Pavlina.

«Ua, po edhe mësuesit shakan si ne!...»

Vajza mbloodhi supet. Mësuesja e tyre i tha aty
për atë «Qimkës».

— Lipja nuk përbën problem. Ka më shumë kon-
troll nga prindët, edhe vetë si tip është i lëkundur...

— Mor po ç't'i bësh atij gdhësë së madh, që ta
thyen zdrukth, pa Lipja ashtu është...

— Hë, ai do zdругitur. Pranverës së gjorë i ka
ndezur, — u tall Pavlina me të.

— Po veç zdrukthit ka dhe sharrë për gdhenjtë,
moj Pavlinë. — Të gjithë e dinin që Viktori kishte
qenë më parë zdrukthtar. — Këtë punë po bën edhe
Pranvera... — shtoi në fund ai.

Pavlina mbeti. Për vete ajo kishte hequr dorë
nga nxënësit e «vështirë», siç i quante. Ja linte So-
tirit, meqë u hahej muhabeti....

Pranvera e la punën përsëri:

— Dhe ai Blendari, që duket kështu, nuk është i
keq. Po u trondit që atëhere...

— Ha, ha... dhe tani s'le avlli pa ngjitur...

Pavlinës i ngriu buzëqeshja kur pa Enin tek pris-
te, dhe u vrejti artificialisht:

— Po ti, ç'kërkon? Që kur ke?!...

Atëhere e panë të gjithë. Mësuese Pranvera iu
afrua. I buzëqeshi:

— Ç'i ke, Eni?

— Detyrat e algjebres.

— M'i jep t'i vë në raft unë!... Janë të gjitha?

— Po. Vetëm se....

— Mirë.

Eni do t'i thoshte për Blendarin, Pranvera sikur e ndërpreu me qëllim. Eni i tha:

— Ditën e mirë!

Atë kohë u hap dera, dhe hyri «sybomba» me drejtorin. Me ta parë, iu kujtua kërkesa që do të bënte pak më parë. Si do t'i rrinte vallë tani «profesori»? U hoq mënjanë. Qoshja e mblodhi në gjirin e saj. Drejtori e përshëndeti me të shpejtë miqësisht, kurse «profesori» i algjebërës iu afrua varësës së palltove e as ia hodhi sytë.

— Urdhëroni!... — i ftuan ata që rrinin.

— Jo, jo... vazhdoni. Faleminderit!

Drejtori kishte hapur një sirtar, kurse «profesori» mori një karrige dhe u ul.

Mësuese Maria tha:

— Kjo që thotë Pranvera, është e vërtetë. Më kujtohet, kur më takoi e ëma e Blendarit atëhere. «M'u sëmur djali, moj Mari, — më tha, — ka një javë që më flet në gjumë...»

Drejtori drejtoi shtatin. Nxënësit e donin. Qe burrë i urtë. Sa vinte e i argjendoheshin flokët, por sidomos këtë vit...

— Tamam, shokë! Vjet gabuam me atë nxënësit dhe nuk e ndoqëm... U jemi borxhllinj prindërve, të paktën... Dhe mendoj se kanë arësye të na ftohen... Të them të drejtën, më vjen rëndë.

U mendua thellë. Pas fjalëve të tij, nuk u dëgjua më asgjë në atë sallë, që pak më parë ziente. Drejtori vështroi Pranverën.

— Ti, Pranverë, ç'bëre me eskursionin që më the?... U takove me të atin?

— A,a,a!... — tha me vete «Sybomba», — ja ku fjetka lepuri! E paska pompuar që më parë kjo. Ah, i rashë më të që sa hapën gojën nxënësit për kërkesën... Kjo po më vë minat në të gjitha anët...

Ndërsa pështjellonte këto në mendje, vuri dorën në mjekër për të dëgjuar më mirë.

— Po. U takuam. Por ndenji pak. Nuk biseduam dot. Por vajtja jonë pati efektin e saj pozitiv. Siç mund ta dini, kërkon ta futë në punë. I duket se...

— Kjo s'durohet!... — kërceu papritur «Sybomba».

Ra heshtje. Drejtori ngriti kokën i habitur.

— Ç'ka këtu që s'durohet?!...

Cipa e akullit u trash edhe më. Enit iu duk vetja fare e tepërt e zuri të dridhej. Ndodhej aty. Tani dëshironte ta zinte dorezën e derës, ta hapte, të ikte, të vraponte... por, ah!... Sa ta prekte me dorë, ajo do t'ja bënte krrak!... Dhe të gjithë do ta shihnin atje! U struk në qoshe, porsi një zokth i rënë në lak.

«Profesori» i hakërohej Pranverës me gishtin tregues:

— E di vetë kjo se ç'ka bërë!...

— Çfarë?... — pyetën të tjerët, që s'dinin gjë.

Mësuesja u zbeh.

— Kjo i kërkon mbi nderin tim sukseset. Kjo m'i ndërsen prapa krahëve nxënësit...

— Sii? Prapa krahëve?

— Po. E dini ç'më ndodhi këtë orë? Sapo hyra, ma bënë një kërkesë, si klasë me demek... Që të jem i butë...

— Vërtet! — u çudit Pavlina.

— Po ne të tjerët, si të jemi? — pyeti «Qimka».

— Hë, pra. Po anatomia, gjuha, historia, juve,

— i tha asaj të kimisë. — Këtu s'jam vetëm unë, s'janë vetëm lëndët e mia... Se duket sikur!...

E kuptuan se ishte shumë i ofenduar.

— Më falni, por... s'është e vërtetë...

— S'e pranon ti këtë gjë?...

— S'ka mundësi kjo, — tha Maria me zë të shtruar dhe e vështrroi mësuesen e re pak me qortim.

— Ndoshta e duan vetë mendimin tënd. Ju pse ta merrni këtë si shtytje?... — tha Viktori.

— I dashur, algjebra nuk është histori, le një mësim e hidhesh në tjetrin... Po fizika, po gjeometria?... Më duket se janë nga lëndët kryesore dhe s'janë pak... dy muaj...

— E drejtë, — e përkrahu «Qimka». — Dy muaj mungesa në të gjitha lëndët...

Si për të gjithë, edhe për Pranverën këto qenë të papritura. Mendoi:

«Kur e paskan bërë këtë kërkesë? Si s'më thanë?»

Tha me zë të lartë:

— Unë s'di për këto. Megjithatë, edhe pse ka ndodhur, ç'të keqe ka?...

— A, ç'të keqe kaa!... Ja, ja, ja! Po pse ç'jemi ne, kujton zotrote?

Disa mësues lëvizën nga vendi. «Profesorit» i qe lënduar sedra.

— Po asnjë fjalë s'u ke thënë? Çudi!

Mësuesja vështrroi Pavlinën që e thumboi.

— Leri ato. Kjo është një kundërvenje indirekte që më bëhet. Javën e kaluar u ngritët e më thatë kështu e ashtu, tani zutë me nxënësit... Më duket, o shokë, se kemi të bëjmë me një frymëzim të keq...

Kur dëgjuan kështu, mësuesit e ndërprisnin një-ri-tjetrin. Drejtori qe vrejtur. I qe sajuar një rrudhë e thellë. Befas ngriti kryet:

— Jo, shoku Llukan, — iu kthye atij, që e ngrinte zënë më lart. — Nuk është një frymëzim i keq, siç po e cilësoni ju. Ky është fenomeni i ri në shkollën tonë, zëri i nxënësve, shokë. Unë kam besim te Pranvera...

Drejtori s'e mbaroi fjalën, se atë çast një zë i hollë dënesi aty afër.

— Enii! — thirri mësuesja.

Kur ata i flisnin mësueses Entlenës iu duk dimër në atë sallë. I ngatërroheshin zërat. Jashtë vërshëllente era e të shurdhonte. I dukej sikur mërdhiu aq shumë, sa majat e gishtërinjve po i binin copë nga dhembja. Po të dëneste, do ta kuptonin, por s'duroi më.

— C'bën këtu, Eni?

— Ëh, ëh, h...hë...

— C'ke, bijë! — e ledhatoi drejtori.

— Po, mësuese, ëh...

Iu rrokullisën tri pika lot të nxehtë mbi përparëse.

«Qimka» kapsallitej me nervozizëm.

— ...

Kaloi një sekondë, dy...

— Na fal, mësuese. Ne vendosëm ta ndihmojmë Blendarin, ëh... vetë. Po të na thoshte mësuesi «po», si klasë do ta merrnim...

— Ashtuu!

Të gjithë u panë sy në sy. Drejtorit i ndriti fytyra.

— Mos ki merak, Eni. U thuaj shokëve, nga ana ime, të vazhdojnë gjer në fund.

Mësuese Pranvera u duk e lumtur. Uli duart pa vështruar njeri. Nxënësja fshiu sytë me kurrizin e dorës. Gëzimi iu kthye sërish.

— Vërtet, t'u them?...

— Po.

Drejtori mbylli sytë dhe i qeshi duke tundur kokën për t'i dhënë zemër.

Vajza i pa të gjithë. Nuk e njohu fare «Sybom-bën». Qe bërë limon. Nuk e duroi atë shikim, ndaj i uli sytë përdhe, sikur të kishte bërë fajin më të madh. Me sytë e mendjes lexoi:

— Pse, moj vajzë, keq jam sjellë me ty!?!...

Kur e kuptoi përmbajtjen e kësaj fjalie, Enit i shkuan mornica.

— E, profesor, dëgjon?... — e pyeti drejtori.

Të tjerët tundën kokën.

Drejtori kaloi në krye të tavolinës. Vështroi orën. Dhe dy-tri minuta e mbaronte pushimi i madh. Eni hapì derën. Zëri i drejtorit i kumbonte në ndërgegje si një kambanë kushtrimi:

«Të vazhdoni gjer në fund! Kështu u thuaj sho-këve!...»

E përcolli mësuesja. Rrugës ia shtrëngonte supin. Eni e ndjente në çdo hap mirënjohjen e saj. Donte ta përqafonte, po mësuesja vetëm i buzëqeshi dhe pas-taj u kthye.

Ajora s'kishte luajtur nga vendi. Sa u habit me fytyrën e enjtur të Enit, me vonesën dhe me mësuesen që e përcolli...

Dhe kishte të drejtë.

Atë ditë mësimet u shtynë gjysmë ore. Mësuesit kishin mbledhje urgjente. Për çudinë e të gjithëve morën pjesë vetëm nga klasa VIII: Ardiani, Milma, Entela, Teuta, Toli dhe Ajora...

***

Kur u kthyen nga vizita në shtëpinë e fqinjit të tyre, babai e pa të birin mbi krevat, të mbështetur me kokë pas muri. Mbi gjunjë kishte një album me pyje, që porsa e kishte sjellë i ati me vete.

Sa ndjeu zërat e tyre, zuri ta shfletojë; ata kishte shprehur në gojë punën e tij...

— Sot ka sjellë një tepsì me dardhë... — vinte nga hajati zëri i së ëmës.

— Ku i gjeti?

— Epo stani i tij atë bulmet ka, mor burrë! Na turpëroi! Si s'e nxirrose gjëkundì?...
Blendari ngriti veshët.

— Endë është i njomë, çunak. Turpi ynë është, se s'jemi në gjendje të mbajmë një djalë... Shokët hynë në gjimnaz. Këta të tjerët më erdhën gjer atje. Nuk e shikon ç'po bëjnë?...

Nëna nuk u ndje. Pas pak u dëgjua që tha:

— Si na tha çupa e Kujtimit?... Do t'i luten atij. Ja duan të mirën djalit...

— S'di si do t'i presë!

Kur Blendari dëgjoi kështu, ndjeu një si çekan mbi kokë.

«Sii! Ajora u paskësh thënë se do t'i luten për mua si klasë!... Domethënë t'i kërkojnë mëshirë!... Kurrë! Për mua t'i luten? Për mua!...»

Tashmë prindërit ishin veshur me rrobat e shtëpisë dhe hynë brenda. Atij iu «këput» koka mbi album.

E ëma, pa një pa dy, i tha:

— Hë, ditëzi, hë... Po s'do të vesh mend?...

— Ku i gjete ato dardha ti! — u ngrys i ati, i zemëruar.

— ...

— Shiko, ta këputa zverkun me dorën time.

Babai s'kishte dëshirë ta zgjaste më. Kjo i dogëndisi keq të birit.

Të nesërmen vajti që me natë e gjeti Lipen. I tregoi për hallin.

— Më duket se e kanë ato çupat këtë mesele...
Kjo Ajora...

* * *

Vetëm pas dite u qartësua puna. Lipja i erdhi në shtëpi.

— Bobo, kjo?!... — i bëri me kokë nga dritarja e Ajorës. — Qenka e çuditshme! Ja tha copë: «Që kur u zutë pa të drejtë, Blendari iku nga shkolla...»

Ndërsa dëgjonte Lipen, i rrihte zemra.

— Bobo, atëhere unë ngriva fare...

Lipja bëhej sikur i shkonin të ngjethura, se kujtonte që u rritej rëndësia fjalëve. Një rrymë e ftohtë ajri ia ngriti vërtet qimet e qafës dhe u drodh.

— Pastaj?

— Pastaj u bë një mbledhje speciale në sallën e mësuesve.

— Ç'u tha atje?

Blendari nuk e merrte kurrë me mend më parë se do të vinte një ditë që t'i interesonin punët e shkollës. Por Lipja këtu ngeci, se ata që vajtën, nuk tregonin.

— Thonë «Do ta shtrojmë pastaj».

— Hë, «Sybomba».

— Ç'do të bësh? — e pyeti shoku.

— Hiç. S'e di.

— Po në punë?

— S'e di. S'do babai.

Të dy miqtë u ndanë.

Nata është këshilltar i bezdisshëm për të vegjëlit. Blendari duhej të flinte, po s'flinte dot. I bluante të gjitha këto që ngjanë kohët e fundit. Priste të zbardhte dhe bënte ç'bënte e zgjatej nga dritarja. Dritën e kishte fikur.

Ndodh shpesh nëpër qytetet malore, që qielli të pastrohet nga mesnata. Djali i pagjumë dëgjonte të lehte, me hope, një qen. Hëna llapste dhe yjet, për çudi, si në prill, me miliona, shkruambiteshin si pish-tarë të vegjël, të gëzuar...

Ja, ja... diku u lëshua nga kubeja e madhërishtme një yll plot shkëlqim. Bëri nëpër qiell një copë udhë e, sa të përplasej me dheun, u shua papritur, duke lënë në shpirtin e tij një grusht me hidhërim. Vdekja e yllit ia mori mendtë djalit...

— Copë të bëhet, — tha. — Do të vete në shkollë të shikoj me sytë e mi se ç'bëhet!... Që nesër.

GRUSHTI DHE NJËSHI

Dita u gdhi me zor, bënte zagushi. Njerëzit e shanin orë e çast motin e keq. Mbi majat e maleve lundronte mjegulla e përhimët. Retë bojë gri ngjanin si njolla të pikturuara nga furça vigane e ndonjë piktori të pakujdesshëm. S'kishin fare rregull, po ngatërroheshin me njëra-tjetrën si pa të keq. Xheku dilnin copa të kaltëra, atëhere qielli lëvizte i tëri. Dukej sikur nuk binte asnjë gjethe nga pemët. Vjeshta që në mes, po pleqtë e qytetit i bënë llogaritë e këtij dimri në gusht, e thoshin se do të trokiste me zemërim atë mot. Dielli kërcente si i trembur, e hidhte të ngrohtin ku të mundte.

Për herë të parë u duk Blendari. Me çehre të vrrarë, si ajo ditë e zymtë. Vështrimin e hidhte mbi Ajorën. E çapitej i menduar.

— Po. Të vërteta, ato të Lipes!...

Afrohej dhe vrejtej. Ajora rrinte në bankë. Panjat e shkollës shushurin e fërkoheshin nga era. Shtatëdhjetë e dy sy e ndiqnin Blendarin. Vallë erdhi si mik, apo si armik?... Ajora po drithërohej përbrenda. Duke e futur në ekranin e syve të saj i hynin dhe shpinat e shokëve. Më në fund po e shihte nga afër këtë djalë, i cili kishte tronditur shkollën. Ç'fshih-te ajo fytyrë tërheqëse? Ç'sy të kthjellët e të errët!...

Po ata qerpikë të gjatë e të dendur, pse s'leviznin? Ç'kërkonte kështu ky prej saj? Mos nuk e dinte ç'kishin bërë për të?...

Ndjeu Enin që levizi në mënyrë instinktive. U mallëngjye. Oh, shqetësohej kështu mikja e saj?!... Do të hidhej ta mbronte?

Blendari iu afrua një gisht nga hunda. Pothuaj e futi në detin e thellë të syve të tij. Një grimcë... Ajo rës iu duk i lëkundur.

«Paska veshur këmishë të re!» — mendoi nxitimthi.

Nxënësit i ndiqnin levizjet e grushteve. Po të bënte gjë, do t'ia përplaste në sy nofkën përvëluese. Por ai vetëm tundi kokën nga e majta:

— Hapu! — i tha, sikur t'i thoshte: «Nuk e shikon që dua të rri!»

U ndje një çlirim gjoksesh. Dhe Eni u ul. Bëri mënjanë, megjithatë e çiku me brryl. Iu duk sikur e përvëloi. Ai u ul në cep të bankës, anës murit. Ajo s'e vështronte fare. Atë çast ra zilja.

* * *

Erdhi ora e përshtypjeve mbi eskursionin. Kishin kaluar dy ditë.

Hyri mësuese Pranvera. Ajo dukej e lodhur. E shtriu shikimin përtej xhamave, në horizont.

E la regjistrin pa e kapur fare e pyeti:

— Mund të fillojmë me tregimin tonë?...

(Teuta që përgatitur sipas rrëfimeve të shoqeve).

Eni, Jola, Etleva dhe Ardiani me tregime të ndryshme.

«Miku» i ri ende nuk po i binte në sy mësue-

ses. Ajora priste me padurim dhe ndjente lëvizjen më të vogël që bënte ai. Me bishtin e syrit s'e dallonte dot ç'e kishte atë të ndenjtur: shpotitje, apo shqetësim?

«Ndoshta i vjen turp! — mendoi. — T'i dijë të gjitha vallë? Ç'do të bëjë tani që erdhi?»

Meqë mësuesja priste, u ngritën duart për mësim.

Edhe Ajora e ngriti. I fundit lëvizi Lipja. Blendari dukej sikur nuk merrte frymë.

Befas në qerpikët e mësueses një pikëpyetje gëzimi u tret me një buzëqeshje të lehtë. S'u përmbajt, po thirri:

— Blendari!

Fytyra i mori një rozë të lehtë. Ai u çua.

— Kot erdha. — Por e tradhëtoi zëri. U tkurr, u djersit. Ndoshta e dënoi veten për fjalët që nxori. Ai e dinte se sa borxhli i qe mësueses. Po natyra e tij krenare s'e lejonte të tërhiqej. Po vuante si kurrë ndonjëherë.

— Ashtu! — përsëriti ai.

Sytë e klasës u drejtuan në një kohë andej.

— Unë e di. Nuk erdhe kot, Blendar. Nuk erdhe kot, — shtoi me bindje. — Ti je menduar gjatë, gjatë...

Mësuese Pranvera i foli ëmbël me sytë mbi të. Nxënësit u gëlltitën me kërshtëri.

«Sa mirë! Të vijë kështu gjithnjë!» — bënte me vete Ajora.

Ai s'ndihej.

— Kush dëshiron të ngrihet? — foli mësuesja. — Le të dëgjojë Blendari diçka nga ju!

Valëzuan flokët e artë të Enit. Ajo i hodhi prapa me lëvizje të këndshme. Pastaj i lëmoi. Sa të kuqe

iu bënë faqet!... Tamam si dje, në mbledhjen e mësuesve. Ashtu dukej shumë e bukur.

— Mësuese, s'e harroj dot atë ngjarjen... — e filloi Eni larg e larg.

— Hël!... — i dha kurajo Pranvera.

— ... Kur e kuptova qëllimin e eskursionit. Më ndihmoi Ajora. Faleminderit, mësuese.

Enit i pikuan lot. Klasa ngriu. Ajo i fshiu me krenari e foli:

— Më kujtohet xha Banushi dhe them se qenka i hidhur mosbesimi te shoku.

— Si thatë, Eni?

Vajza nuk e përsëriste dot. Ajo vetëm ndjente atë që thoshte. Ajora dhe Ardi e panë me dyshim. Ku do ta nxirrte Eni?...

— Në fillim, partizanët s'e kuptuan se një djalë i vogël e fytyrëzbetë si Perlati, të qe heroi i tyre. Shpesh njeriun e gënjen pamja. Por ai mbi të gjitha qe i ri komunist.

— Nga se njihet heroi, Eni?

— Nga thjeshtësia. Perlati s'qe mburravec. Vendi në çetë donte ta zinte me djersë. Nuk u tregoi se qe vëllai i komisarit. Por u kuptua cili ishte vetëm kur e gjetën, mbi mitraloz... Kështu e kuptoj unë heroin.

— Të lumtë! Ky qe karakteri i vërtetë i djaloshit. Ti e ke kuptuar drejt, Eni. Sikur do të thoshit diçka?

Nxënësve u fërfëlloi zemra nga interesimi i mësueses.

— Po ja, mësuese.. Në mbledhjen e shtabit, atëhere...

«Të lumtë, moj Eni!» e uroi me zemër mësuesja e re. Nxënësja vazhdoi:

— ...më pyetët dhe fola keq për Blendarin. E pranoj që s'dinim ta ndihmonim. — Blendarit i rrahu zemra. E dinte nga Lipja që ajo e shante.

— ...Gjykoja pa u thelluar. Po kur dje e kritikuan të gjithë mësuesin e algjebërës, u binda se Blendari nuk kishte faj. Mësuesi vetë tha: «U rrëmbeva e s'më linte sedra».

Ajora e pa në sy. Enit i qenë tharë lotët e i kish-te rënë aq dritë në vend të tyre, sa mund ta merrje për grimca yjesh në një sfond të errët.

Ajora u kthye nga Blendari, por u rrënjqeth. Ai kishte shtangur me fytyrë të ndryshuar. Ç'po ndodhte? Buzët i përpiqeshin mekanikisht dhe i prodhonin tingujt.

«...s'e linte sedra...» — Mundi t'i kapë veshi Ajorës.

Si ai që e ka parë një herë diellin e zhytet papritur në errësirën e të verbërve, e nën kujdesin e mjekëve, pas lëngatës hyn prapë në botën me dritë, tërë vuajtje e lumtëri, ashtu dhe Blendari s'duroi, u shkreh fare e me të gjitha shqisat thithte ajrin e klasës, dëgjonte përsëri zëra miqësorë. Ata paskan shembur «perëndinë» e tij, «Sybombën!»

Mësuesja i kuptoi ato sekondat kritike. U shqetësua.

«Mund të mbetet i drojtur, — tha me vete. — Tani s'duhet asnjë gabim! O tani, o kurrë! Ai do të vijë me ne... Le të mendohet».

KËSHILLAT E XHA BANUSHIT

Posa dëgjoi nga Jola për babanë dhe pyllin, e solli në mendje fytyrën e mirë të tij. Ndjeu ata sytë e gjerë të të atit, që e vështronin si dikur me dhemshuri, sikur t'i thoshin: Pse s'i dëgjon shokët? E ngriti ballin. Me sytë, ashtu të hapur, nuk po vështronte kurrkund.

Oh, si iu bë Ajorës atëhere: i largët, i paharritshëm... S'guxoi t'ia vjedhë mendimet. Po ëndërronte.

«E turpërova... më duket babanë!» Sepse, kur kujtonte të atin, i dilte para sysh vjeshta e artë. Dhe tani e ndjeu në tërë qenjen e tij. Ç'iu kujtua koha kur e merrte me vete... Vjeshtës mbante rroba të trasha me push përbrenda, ngjyrë gjetheje. Qe përgjegjës i rezervatit të gjuetisë, i asaj zonës pyjore që mbrohej. Oh, sa bukur ishte tek ai! Botë e çuditshme, bota e pyllit të virgjër. Njerëzit i ruanin banorët si fëmijët. Dy trungje ahu, të gdhendur govatë, e prisnin një ujvare të shkumëzuar. Lëmyshku ua vishte buzët, uji i tejdukshëm i praronte nën hijen e gjelbër të fletëve. Nga mesdita vinin e shuanin etjen ca drerë qafëgjatë. I, i... si qenë! Sa të drojtur, sa të butë! Me

sytë e mëdhenj, të hapur e të habitur përherë, sa e çiknin buzën mbi sipërfaqen e ujit.

— Gjallesa të fisme! — thoshte xha Banushi, tek-niku më i vjetër, i përpirë nga ajo bukuri e rrallë. Plaku ia ledhatonte flokët Blendarit. E donte si birin e tij. Edhe djali e donte plakun e pyllit, se ky s'kishte fëmijë, por edhe se i hapte të fshehta, që s'i dinte asnjë nga shokët e klasës. Dhe i përpinte të tëra. Siç rrinin ashtu, e tërë tufa shqetësohej. Drerët qafë-gjatë kthenin kryet nga ata dhe sa hap e mbyll sytë shpërndareshin nëpër pyll me tri-katër kërcime. Në govatë binin gjethe, por uji i kataraktit të vogël, si një shtyllë e kaltër xhami, i rrëmbente tërë zhurmë me vete.

Pastaj iu kujtua se si mbi krahët e gjerë të pishave të vjetra kërcenin, sikur të fluturonin, ketrat. Një herë, një dhelpër qimekuqe i farfurinte bishti si zjarr i ndezur, përmes oborrit të thurur të shtëpisë së kaltër atje, në mes të drurëve. Ç'shtëpi!... Të dukej vetja si në përrallë. Jashtë qe e drunjtë, kurse brenda, shtëpi të vërteta... Muret i zbukurorin piktura me pyje dhe me kafshë. Në hyrje, një portret i bukur i xhaxhit Enver. Oh, sa qejf kur fillonin e zverdheshin fletët e pyllit. Vjeshta e artë ishte në kulmin e saj dhe ajo faqja e malit kishte një bukuri, që asnjë dorë piktori nuk guxonte të matej me nënën natyrë. Në vatrën e shtëpisë kërciste prushi i kuq me kërcunj lisi.

Ah, atëhere nuk e kishte njohur ftohtësinë e babait! E merrte shpesh me vete dhe Blendarit i dukej sikur nisej për në një botë tjetër. Shpesh u tregonte shokëve të klasës. Ata e quanin fat të madh. Kur e dëgjonin, habiteshin, se nuk e dinin që motet i rrëzonin halat me radhë, toka nuk dukej e kudo

rendje mbi një dyshek, që fëshfërinte nën këmbë pa-
pushim fis-mis. Trunget shikonin qiellin. T'i shponte
poret aroma e pyllit e të dehte farë. Sa i pëlqente
rrëshqitja buzë përroit, mbi halat e thata, që nga
maja e gjer në gërmadhat e mullirit të vjetër me
gurë të ndritur nga myshku. Shokët e të atit (xha
Banushi dhe tre teknikë të tjerë të pyjeve), që atë
kohë kontrollonin kosheret e bletëve, e përshëndet-
nin guximtarin e vogël. Pastaj plaku vinte dhe e
ngjiste për dore.

— Hopa, Blendush i xha Banushit! — i thërriste.

Kështu pra, siç rrinte tani kokulur mbi bankë, iu
kujtua një qortim gazmor i të atit. Atëhere qe rri-
tur dhe ca:

— Ç'je bërë kështu!

— Mblodhëm rrëshirë me xha Banushin, babi...

— Hë, po ti i ke rrobat gjithë rrëshirë!

— Po dua të bëhem teknik pylli!...

— Oj... oj!

Atë kohë po afrohej plaku. E kishte dëgjuar fare
mirë dhe shpuri buzën në gaz, se e nuhati ku do ta
nxirrte.

— Do bëhet trim Blendushi i xha Banushit, o
Luftar...

Po babai ia ktheu me shaka, thujse i trembur,
që po ia gllabëronte të birin me pyllin e tij.

— Ne vramë shqiponja... — u lëndua Blendi.

— Si, ç'janë këto shqiponja?!... Kush i vrau?

— Xha Banushi, me një të shtënë me çifte.

Plaku u kollit. E tërhoqi llullën. Fjollat u ngritën
dredhka-dredhka. I shkoi një pëllëmbë mustaqes së
vjetër. Babai tundi kokën me qortim të shtirur.

— ...Bobo, bre babi, sa bukur që shtie!...

Papritur e pyeti i shqetësuar:

— Mos qe nga fazanët!...

Plaku nuk u përgjegj por i bëri shenjë me kokë ta dëgjonte të birin.

— Kur kaluam dhe një herë andej, papritur xha Banushi e hoqi çiften dhe më tha mua: «Prit pak dhe vetëm shiko!»

Në qiell vërtitej një shqiponjë.

Djali e ndërpreu tregimin dhe vrapoi prapa të ndarës, ku radhitnin drutë e prera me sharrë. Erdhi me një frymë. I lëshoi para këmbëve shpendin e madh grabitqar, të përgjakur e pa jetë.

— Ja, sa i ndehu krahët, «bum»... e fija u këput tridhjetë metra larg. Vetëm atëhere u ndje xha Banushi:

— Ama, ja kisha bërë benë, që kur na dëmtoi atë mashkullin javën e kaluar.

Babait i qeshi fytyra. Blendari tha:

— Mirë, o babi? Të bëhem teknik pylli unë?...

Priti me një mënyrë të atillë, si të vendosej aty për aty e ardhmja e tij. Të dy burrat qeshën. Pastaj i thanë që pylli kishte nevojë për njeri të mësuar dhe të ditur.

— Pse s'është i ditur xha Banushi, o babi?!...

— Unë!

Plaku u zu ngushtë e ngriti supet e lëshoi tri fjolla tymi nga çibuku. Vështroi Luftarin.

— Unë!... Ha, ha, haa!... Po ja, o bir, i hipa të shtatëdhjetat e, si të them, nuk di as vetë në jam i ditur, apo jo. U rritëm ndryshe ne, o Blendar, në poçaqi...

Plaku i fliste sikur t'i drejtohej një moshatari.

— ...Të ditur na bënë vojtjet, lufta, partia... Kurse jeta juaj ndryshon. Duhet të mësoni, të ndërtoni,

t'i ruani ato që bëjnë ne. Po unë u mësova me pyllin dhe ai me mua.

Plaku nuk iu përgjegj drejtpërdrejt dhe Blendari u kënaq.

— Pylli e ka xha Banushin, o bir, mikun e vet më të mirë...

— Po ty, babi — e vështroi të atin në sy me frikë e shqetësim.

— Edhe mua. Por nuk di ta ruaj kaq mirë këtë mik, që na shpërblen me të mira.

— Po pse, babi?

— Se vajta vonë të mësoj.

— Dëgjo, Blendush! — u hodh plaku i pyllit. — Tekniku është si mjeku. Një mjek i zoti e ruan dhe e shpëton njeriun; dhe teknikun këtë punë bën. Secili në punën e tij duhet të jetë i zoti.

Blendari e uli kokën nga vështrimi i të atit që i thoshte tërë gaz «E, e shikon si duhet shkolla më parë?»

I ngriti dhe një herë sytë, duke shpresuar të plaku, por më kot. Në këtë pikë edhe ai ashtu mendonte.

Blendari e mbështeti ballin mbi dërrasën e bankës. Pikëllimi i hidhur ia shkallmoi gjoksit. Ishin ditë të lumtura ato kur kthehej nga shkolla e i hidhej nënës në qafë dhe i tregonte notat. Ajo e përkëdhelte dhe i shtronte dreqën.

SI NJË RREZE DRITE

I solli ndër mend të gjitha ditët e gëzuara. Por ora vazhonte. Nxënësit ngriheshin njëri pas tjetrit. Ai mendonte vetëm të tijat. U çudit me këtë mësim. Nga ana e saj, Ajora bënte sikur shikonte nga dritarja dhe e sodiste në fytyrë. Ai e pa dhe ajo u skuq si e zënë në faj. Blendarit iu qesh. Mësuesja e pa këtë skenë.

— Ka nja dy ditë që erdhi e u ankua një gjyshe për ca djem të shkollës, që ia plagosën një rosë a patë, se ç'e kishte...

— Teto Marga! — thirrën — Teuta e ka gjyshe, mësuese.

— Vërtet?

— Po, mësuese, Blertën tonë goditën. Qe patë ajo. I ranë me gur atje në pellg.

Lipja u drodh. Blendari e vështroi në sy. Ky lojti pak qepallat, sikur pëshpëriti fshehurazi: «Silin më duket e zunë!...» Blendarit i gufoi zemra. Ju kujtua pendëhirta. Sa e shëmtuar iu duk ajo punë. «Dhe këta kishin tërë atë besim. Po sikur të ketë kallzuar se! Sa turp!...»

U tërhoq pas murit, si të mbrohej nga çdo e papri-
tur e i ranë djersë. Zuri t'i dridhje zemra e më s'i
ngriti sytë. Rrinte si miu në çark. Ja shkoi me mëngë-
ballit. Priti nga çasti në çast ta kuptonin, po e shpë-
toi nga halli vetë mësuesja.

— Ju mund të pyesni: Kush qenë këta? Nuk kanë
rëndësi emrat. Një gjë duhet të dimë: ata ishin
nxënës.

Vajzave iu kujtua se sa inat u erdhi në shtëpinë
e Teutës kur e morën vesh këtë gjë. Për Blendarin dy-
shonin. Tani ai psherëtiu i lehtësuar. Vështroi nga
dritarja.

Ajora përfytyroi qerpikët e tij të dendur, atë
vështrim të kaltër dhe zemra i rrahu. Nuk e kuptonte
pse s'deshte që Blendari të qe një nga ata. Po vuante
se s'e hiqte dot bindjen që ai ishte kryesori.

Si i tha të gjitha mësuesja, Eni e butë propozoi
t'ja blenin teto Margës patën pendëhirtë me lekët
e tyre. Nja dy në klasë thanë mirë, por u ngrit Ar-
diani.

— Pse, zgjidhje është kjo?... Dje një patë, par-
dje xhepat me mollë nga zetorët e fermës, sot një
xham, nesër në vresht...

Lipja u përdrodh. Kujtoi se do t'i përmendte
dhe ato që u kishte thënë te Toli. Po Ardiani pyeti:

— A ndreqen me para këto?

Shokët e klasës ranë në mendime. Eni uli kokën
e turpëruar. Lipja lëvrinte prapa shpinës së Petros
dhe e shihte si fajtor Blendarin, që s'ia ndante sytë
Ardianit. Po ky u ul.

— Ardi ka shumë të drejtë. Po. Ne duhet të
kuptojmë shkakun.

Blendari u ndje i pasigurtë. Se si i dukej kjo Mil-
ma, shoqja e Fluturës, kushërirës, si filozofe hiqej.

— Shkakun, dihet! Disa prej nesh, — tha Ajora. Blendari u skuq flakë, se iu kujtua kur u zbraz në oborr, para saj. Ajo do ta quante frikacak. Nuk duroi më, por u ngrit. Balli i qe mbushur me bulëza djersa sa një kokërr gruri. Disa iu këputën mbi bankë, të tjerat i fshiu me kurrizin e dorës.

— Shsht! — lajmëroi Rezarta. — Blendari!

Ajora u drodh. Ishte çasti më i rëndësishëm, prandaj e shoqëroi frymëmarrjen e tij.

— Shokë!... Unë, unë...

Asnjë nuk e priste të ngecte Blendari. U erdhi keq. Ia falën të gjitha. Ajora i dha zemër:

— Mös ki turp!

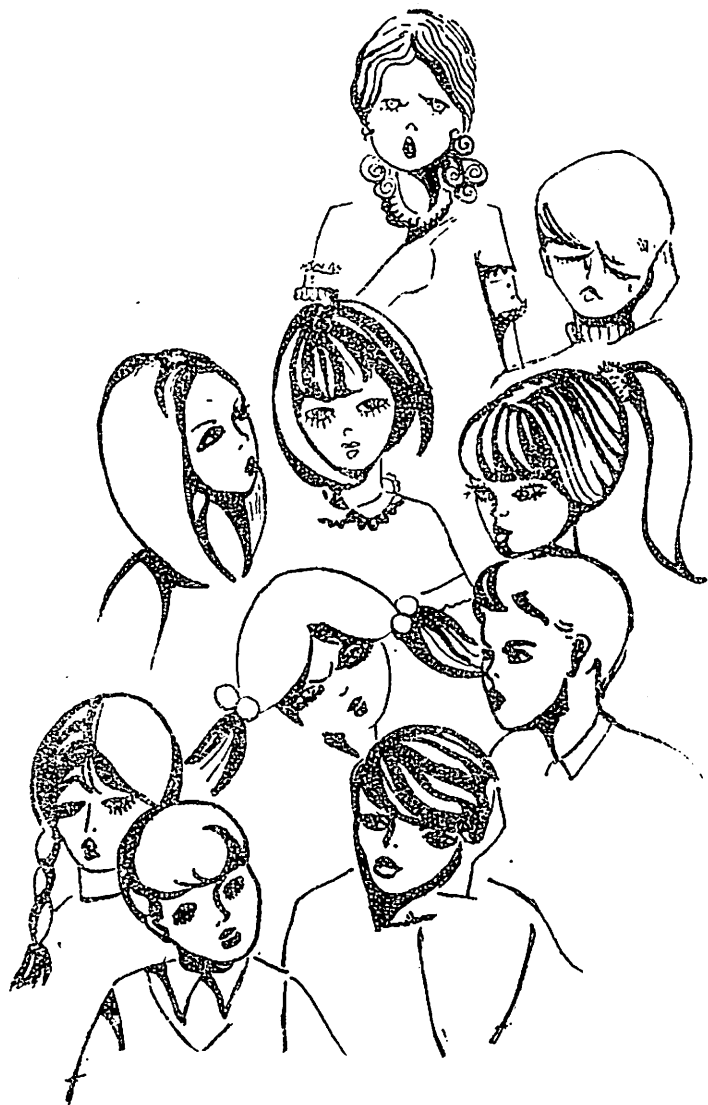
Atë kohë ra zilja. E tërë klasa psherëtiu me gjithë zemër.

— Mirë, Blendar, ulu! — i tha mësuesja. — Të lumtë! — Mori regjistrin e, si tha «Do të vazhdojmë orës tjetër», u largua.

* * *

Blendari e ngriti ballin si i përgjumur. Faqet i digjnin. Zërat e tyre të hollë (se atij po i trashej) gumëzhinin. U ngjesh pas murit dhe u zbeh. Ndjente vetëm rrahjet e zemrës së vet. Muri ku mbështetej i lëshonte tërë ftohtësinë e tij. U afrua nga Ajora. Ajo i zgjati librin. Këtë orë e ndjeu me tërë qenjen e vet se bota e shokëve të klasës qenkej më e madhe se ç'e pandehte ai. Kur dëgjonte atë gumëzhimë, e kuptonte se jeta e madhe rridhte edhe pa të... Befas i erdhi turp nga emri i tij i stamposur në bankë; kurse ata bënin çmos për të...

Pas pak filloi algjebra. Në klasë kishte akull. Ai nuk kishte fuqi të qëndronte i qetë përpara valës së tridhjetë e shtatë vështrimeve të nxënësve. Sy kurreshtarë i ndaleshin kudo: në kraharor, në shpinë, në supe...

U mat t'i zbuste me një nënqeshje të vetme, po iu shua në buzë nga vështrimi i syve të nxënësve të heshtur. Nxënësit prisnin që ai të merrte zemër. E mbledhi veten:

— Më fal, Blendar!

— ...

Jehona e atij zëri të penduar hyri në të gjitha ndërgjegjet e tyre. Kthyen sytë na shoku. Blendari ishte zbehur. Për herë të parë iu derdhën lot të nxehtë:

— Mësues. Jo... Edhe unë gabova rëndë.

Pastaj e patën më lehtë të dy. Ditët rridhnin. Orët ndërroheshin. Edhe Lipja u ngrit dy herë në mësimet mbi eshtërat e njeriut.

— Mirë, Filip. Ja, ka lezet, o djalë, — e lavdëroi mësuesi i anatomisë.

P È R M B A J T J A

	Faqe
Ajora mbërrin në mesnatë	3
Mendjekëndezi	8
Diçka nuk vete	15
Gabimi.	19
Kush i mori stilografët	29
Babai pyet për Blendarin	34
Joshje	39
Ajora shkon në shkollë	48
Tri habitë	55
Dy vizita	66
Eskursioni të «Pishat e Zeza»	76
Rrëfenjat e Lipe mburracakut	95
Rrugët kanë drejtime të kundërta	103
Aventurat e Blendarit	111
Ankth	134
Një vizitë e shkurtër	141
Poshtë perënditë	144
Fjalë me akull	148
Entela... ..	154
Grushti dhe njëshi	164
Këshillat e xha Banushit	169
Si një rreze drite	174

Redaktor: Pandora Dedja
Piktor: Marjana Eski

Tirazhi 12.000 kopje   Format 70 x 100/32   Stash: 2204 - 72

Shtyp. Drejtoria Qëndrore Poligrafike
Shtypshkronja «8 NËNTORI» — Tiranë, 1973